

Energiapolitikai ajánlások 2010

- A hazai árampiaci szabályozás kritikája és javaslatok a továbblépésre –**

Készült a Magyar Villamosenergia-kereskedők Egyesületének megbízásából

Szerzők: Kaderják Péter, Mezősi András, Paizs László, Szolnoki Pálma
www.rekk.eu

2010. február

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés	6
II. KÍNÁLATI OLDAL	8
II.1. Nagykereskedelmi piac	8
II.1.1. Piacszerkezet, a termelői piac koncentrációja és piacszabályozás	8
II.1.2. Nagykereskedelmi árak	12
II.1.3. A piaci dominancia kezelésének szükségessége	16
II.1.4. A jelentős piaci erőfölény alapján történő szabályozás átalakítására vonatkozó javaslatok	17
II.1.5. Javaslatok	19
II.2. A határkeresztező kereskedelem helyzete és szabályozása	20
II.2.1. A határkeresztező kapacitások alakulása az egyes határokon	20
II.2.2. Az éves és havi határkeresztező árak összehasonlítása	21
II.2.3. A határkeresztező átviteli jogok másodlagos piaca	25
II.2.4. Kapacitáskihasználtság	26
II.2.5. Napi határkeresztező aukciók és az termékpiac kapcsolata	27
II.2.6. Javaslatok	28
II.3. A kötelező átvétel rendszere és az azzal kapcsolatos kereskedelmi problémák, bizonytalanságok	29
II.3.1. Szabályozási háttér	29
II.3.2. A kötelező átvétel alá tartozó villamosenergia-termelés	30
II.3.3. A kötelező átvétel árának és a támogatás mértékének alakulása	32
II.3.4. A kapcsolt termelés támogatására vonatkozó elképzelések	34
II.3.5. A kapcsolt termelés szabályozására vonatkozó következtetések	37
II.3.6. A megújuló villamosenergia-termelés szabályozása	37
II.3.7. Javaslatok	40
II.4. A rendszerszintű szolgáltatások piaca szabályozásának és a piaci áralakulás értékelése	42
II.4.1. Szabályozási háttér	43
II.4.2. Pozitív fejlemények a szabályozásban	43
II.4.3. Negatív fejlemények a kiegyenlítő energia piacon	47
II.4.4. Javaslatok	49
III. KERESLETI OLDAL	50
III.1. Verseny lehetősége az egyetemes szolgáltatói piacon	50
III.2. Verseny az egyetemes szolgáltatásra nem jogosult fogyasztókért	53
III.2.1. Javaslatok	57
IV. PIACI INTÉZMÉNYEK	58
IV.1. A szabályozási környezet stabilitásának, kiszámíthatóságának értékelése	58
IV.1.1. Javaslatok	62
IV.2. Áramtőzsde	64
IV.2.1. Javaslatok	65

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra. Felhasználóknak értékesített villamos energia mennyisége és hálózati díjtételek nélküli átlagára kötelező átvétellel és kötelező átvételtől megtisztítva.....	6
2. ábra. Kiskereskedelmi villamosenergia-értékesítés átlagos árrese abszolút mértékben és a nagykereskedelmi beszerzési ár százalékában.....	7
3. ábra. Közepes (2000 MWh) és nagy (24000 MWh) éves átlagos fogyasztású ipari fogyasztók magyar értékhez viszonyított árelőnye, 2009. január.....	7
4. ábra. A nagykereskedelmi piac szerkezete, 2007-2009.....	8
5. ábra. Termelői piackoncentráció, 2009.....	10
6. ábra. A következő naptári évi zsinórszállítás árfolyama a magyar és a német árampiacokon.....	13
7. ábra. A kereskedők és egyetemes szolgáltatók átlagos villamos energia beszerzési ára.....	15
8. ábra. Az MVM 2009-es ESZ-értékesítéseire vonatkozó árplafon várható értéke vs. a 2009-es villamosenergia-szállítás határidős árfolyama.....	16
9. ábra. A magyar-szlovák határkeresztesző kapacitások havi és éves értékei 2005-2009 között.....	21
10. ábra. A tervezett havi ATC értékek nagysága a szlovén-olasz határon 2010-ben.....	24
11. ábra. A MAVIR bevétele a havi és éves határkeresztesző aukciókon 2004-2009 között, millió Ft, folyó áron.....	25
12. ábra. A határkeresztesző kapacitások átruházásának szabályai.....	26
13. ábra. Határkeresztesző kapacitás jogok átlagos kihasználtsága az egyes metszéken, 2009. január-2009. szeptember.....	27
14. ábra. A kötelező átvétel alá tartozó kapcsolt erőművek névleges beépített kapacitása, 2001-2009.....	29
15. ábra. A kötelező átvétel alá eső termelés megoszlása technológiánként és aránya a hazai összes termeléshez viszonyítva, 2004-2008.....	31
16. ábra. A kötelező átvétel alá eső különböző technológiák havi termelése és ezek aránya a hazai összes termeléshez és a rendszerterheléshez, 2008 január – 2009 szeptember.....	32
17. ábra. A KÁT egységára, a becsült piaci ár és a fajlagos támogatás, Ft/kWh.....	33
18. ábra. A kapcsolt gázmotoroktól kötelezően átveendő mennyiségek becsült alakulása.....	35
19. ábra. A Kelenföldi Gőzturbina átlagos villamosenergia-teljesítménye 2007 és 2008 első három hónapjában, munkanapokon, kW.....	36
20. ábra. A kiegyenlítő energia elszámoló ára, a másnapi órás árak valamint a viszonteladói gázdíj alakulása.....	48
21. ábra. A kiegyenlítő energia és a spot árak napi átlagainak alakulása, 2009 III. negyedévében.....	49
22. ábra. Kiskereskedelmi villamosenergia-értékesítés átlagos árrese abszolút mértékben és a nagykereskedelmi beszerzési ár százalékában.....	54
23. ábra. Kereskedők árrese, 2008.....	54
24. ábra. Egyetemes szolgáltatók árrese végfelhasználói értékesítés mellett, 2008.....	54
25. ábra. Az áram bekötéséhez szükséges napok száma.....	61

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat. Az MVM egyetemes szolgáltatói értékesítésének árszabályozása.....	15
2. táblázat. Éves határkeresztesző kapacitások árai, Millió Ft/MW.....	22
3. táblázat. Havi kapacitásokból képzett éves zsinór kapacitás ára, Millió Ft/MW.....	22
4. táblázat. Az egyes határokon a karbantartási munkák miatti kiesett villamosenergia-szállítás, %.....	23

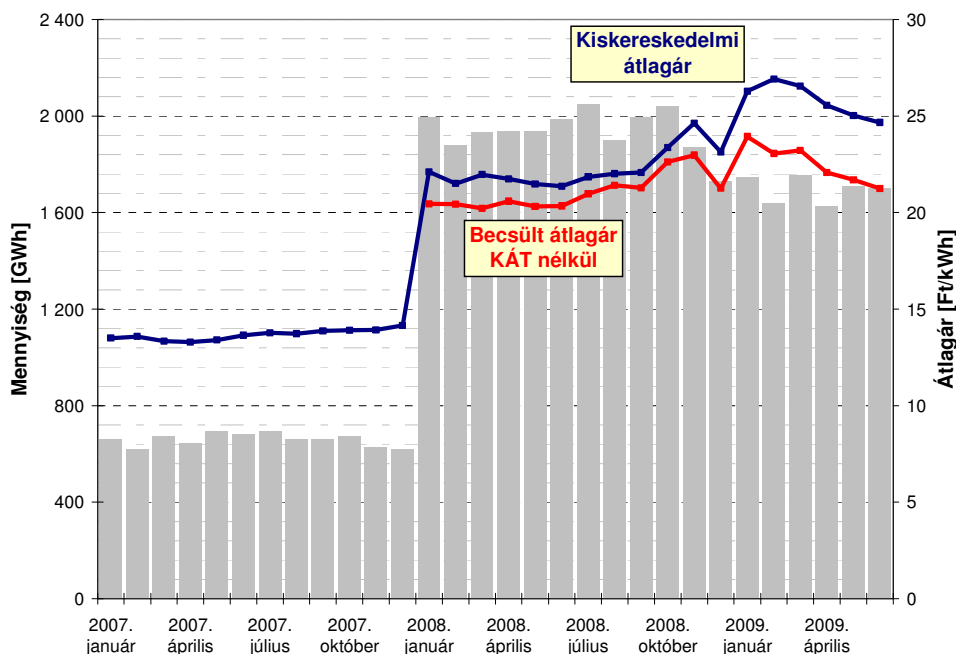
5. táblázat. A kötelező átvétel keretében értékesített kapcsolt termelés megoszlása technológiák alapján 2008-ban	35
6. táblázat. Az egyes erőművek kezdeti kapott kvótája, GWh	38
7. táblázat. Az egyes erőművek kapott kvótája, 2008. végi állapot szerint, GWh.....	38
8. táblázat. A biomassza alapú villamos energia termelési kvóták kihasználtsága, 2006-2007	39
9. táblázat. UCTE tartalékdefiníciók és javaslat	45
10. táblázat. MAVIR éves beszerzése	45
11. táblázat. Tenderértékelési szempontok a különböző években tartalékonként, százalék	47
12. táblázat. Egyetemes szolgáltatói és szabad piaci átlagárak	51
13. táblázat. Kereskedői engedélyesek piaci részesedése, 2008	55
14. táblázat. Kereskedői engedélyesek piaci részesedése, 2009	56
12. táblázat. Az energiaszabályozó hatóságok vezetőinek átlagos szolgálati ideje a régióban	60

I. BEVEZETÉS

A hazai árampiac jelentős fejlődésen ment keresztül annak 2003. január 1-i megnyitása óta. Ma már a hazai fogyasztás kétharmada szabadpiaci szerződés keretében talál gazdára. Ugyanakkor az árampiac hatékonyságát, teljesítményét a fogyasztók és más piaci szereplők részéről számos kritika éri. Az alábbi jelenségek csak utalásszerűen jelzik a piaci működés problémáit:

- A 2008. januári un. teljes liberalizációt megvalósító árampiaci modellváltás után a szabadpiaci fogyasztók árambeszerzési árai átlagosan ötven százalékot meghaladó mértékben nőttek.

1. ábra. Felhasználóknak értékesített villamos energia mennyisége és hálózati díjtételek nélküli átlagára kötelező átvétellel és kötelező átvételtől megtisztítva

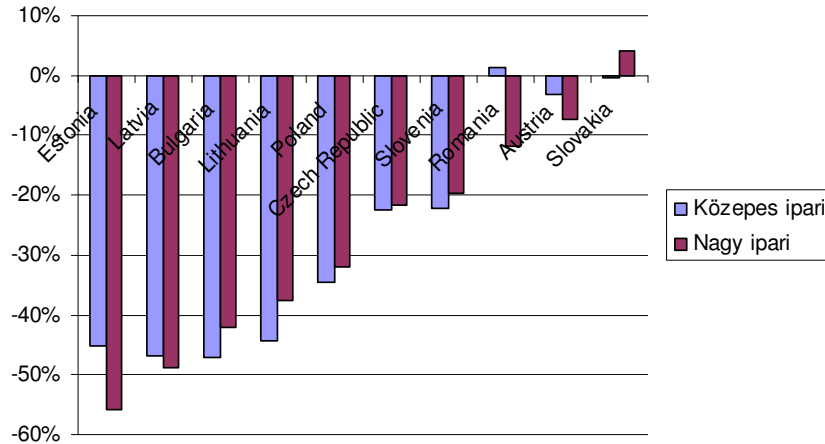

Forrás: MEH, REKK számítások

- Mint látható, a 2008. év végén beköszöntő gazdasági visszaesés és az annak következtében bekövetkező áramkereslet csökkenés és nagykereskedelmi árzuhanás csak lassan és kismértékben jelenik meg a szabadpiaci végfelhasználói árakban. Ugyanakkor a szabadpiaci kiskereskedelmi árás a korábbi (és az egyetemes szolgáltatói piacon ma is jellemző) 2 Ft/kWh értékről idén tavaszra jelentősen megemelkedett.
- Feltehetően részben a fenti okok miatt a szabadpiaci nagyfogyasztók átlagos árambeszerzés költségét tekintve Magyarország az EU nyolcadik legdrágább tagállama volt 2009. januárjában. Regionális versenytársainknak a magyar nagyfogyasztói áram átlagárhoz viszonyított árelőnyét (-) és árhátrányát (+) az alábbi ábra foglalja össze.

Miközben az ipari átlagárak regionális szórását számos tényező magyarázza, a végeredmény a hazai feldolgozóipar versenyképessége sínyli meg.

2. ábra. Közepes (2000 MWh) és nagy (24000 MWh) éves átlagos fogyasztású ipari fogyasztók magyar értékhez viszonyított árelőnye, 2009. január

Forrás: Europe's Energy Portal <http://www.energy.eu>, REKK számítás

- Felmerül, hogy a magas árak egyik oka a szabályozott díjelemek indokolatlanul magas mértéke is lehet. Az áram végfogyasztói árának szabályozott komponenseire vonatkozó pontos nemzetközi összehasonlító adatokkal csak az átviteli díj tekintetében rendelkezünk.¹ Ezen a téren 2009 végéig a hazai díjelemek európai összehasonlításban szerények voltak. Az elosztói díjak, illetve az egyéb szabályozott díjelemek tekintetében külön összehasonlító elemzésre van szükség.
- A hazai piac bő egyharmadát adó egyetemes szolgáltatói szegmensben semmilyen verseny és szolgáltató váltás nincs. A nyomott árak ellenére a meghatározó fogyasztói élmény a folyamatos áremelkedés és az alternatív ajánlatok teljes hiánya.

E tanulmány célja a fenti jelenségek mögött meghúzódó szabályozási és piacszerkezeti problémák minél alaposabb feltárása, és olyan ajánlások megfogalmazása a következő kormányzat számára, amelyek elősegíthetik a gazdasági növekedést szolgáló, hatékony és diszkriminációmentes hazai árampiac további fejlődését.

Először a nagykereskedelmi piac szerkezetét és legfontosabb szabályozási körülményeit vesszük szemügyre. Külön taglaljuk a hazai termelői kapacitásokhoz való hozzáférés kérdését, a kötelező átvételi (KÁT) rendszer jellemzőit, az importverseny szempontjából döntő határkeresztesző kapacitásokhoz való hozzáférés problémáit, illetve a rendszerszintű szolgáltatások piacát. Ezután értékeljük a piacszerkezeti jellemzők és a szabályozás hatását a szabadpiaci szegmenset jellemző áralakulást illetően. Külön értékeljük az egyetemes szolgáltatás (ESZ) rendszerét. Végül a hazai árampiac működési környezetét meghatározó olyan fontosabb intézményi jellegű kérdéseket tekintünk át, mint a szabályozási környezet stabilitása és kiszámíthatósága, a transzparencia és a hazai áramtőzsde lehetősége. Végül összefoglaljuk javaslatainkat, ajánlásainkat.

¹ ETSO Overview of transmission tariffs in Europe: Synthesis 2008.

http://www.entsoe.eu/fileadmin/user_upload/_library/publications/etso/tariffs/Final_Synthesis_2008_final.pdf

II. KÍNÁLATI OLDAL

II.1. Nagykereskedelmi piac

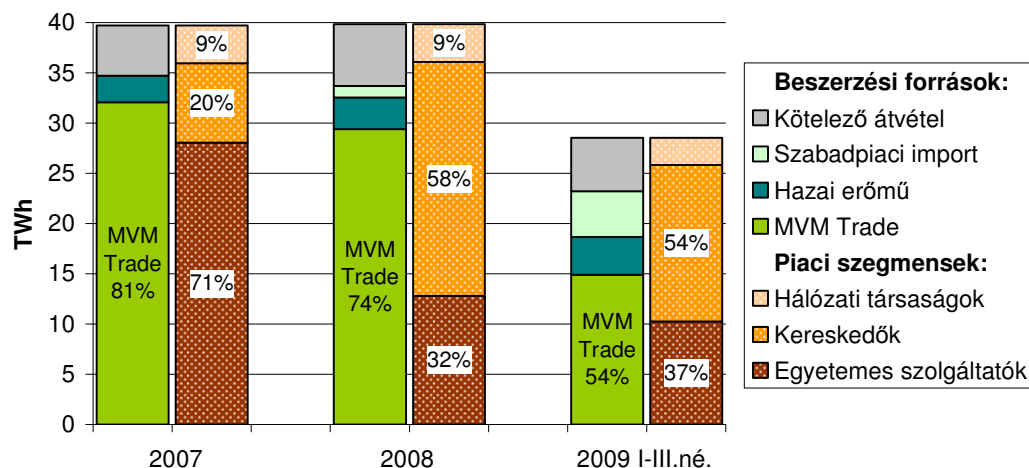
Ebben a fejezetben a hazai áramtermelő és nagykereskedelmi piac működését vizsgáljuk a 2007 és 2009 közötti időszakban. Elemezzük, hogy a 2008-as modellváltás és a piaci környezetben bekövetkező változások milyen piacszerkezetet hoztak létre, és hogy ez hogyan befolyásolta a hazai nagykereskedelmi árak alakulását az elmúlt két évben. Az elemzés célja hogy azonosítsa a piaci és szabályozási környezet azon elemeit, amelyek gátolják a nagykereskedelmi piac egészséges működését. A versenytorzító tényezők elhárítására és a verseny erősítésére vonatkozó javaslatainkat a fejezet végén ismertetjük.

II.1.1. Piacszerkezet, a termelői piac koncentrációja és piacsabályozás

Piacszerkezet

Az elmúlt két évben jelentősen átalakult a hazai áramtermelő és a nagykereskedelmi piac szerkezete. A korábbi hibridmodellt felváltó új szabályozási modell elsősorban a piac keresleti oldalán hozott lényeges változásokat. A kiskereskedelmi értékesítés 2/3-ára kiterjedő árdereguláció következtében a piaci árazású végfelhasználókat ellátó kereskedők piaci részesedése 20%-ról 58%-ra növekedett, míg a hatósági árazású fogyasztókat ellátó egyetemes szolgáltatók (korábban közüzemi szolgáltatók) részesedése a korábbi 71%-ról 32%-ra csökkent. A nagykereskedelmi piacon a kereskedők és a hálózati társaságok – ez utóbbiak igénye a piaci forgalom 10%-ának felel meg – piaci alapon, az egyetemes szolgáltatók viszont továbbra is hatósági árkontroll mellett vásárolják a villamos energiát.

3. ábra. A nagykereskedelmi piac szerkezete, 2007-2009

Forrás: MEH, MAVIR, MVM, saját számítások

A kínálati oldal szerkezetében 2007-ről 2008-ra nem történt jelentős változás. A korábbi időszakból örökölt – és az új szabályozási rezsim által is kezeletlenül hagyott – HTM-es struktúra következtében a piacot 2008-ban is az MVM nagyfokú dominanciája jellemezte. A belföldi nagykereskedelem háromnegyede a modellváltás évében is az MVM-en keresztül bonyolódott.

A 2009. év iparági fejleményei ugyanakkor jelentős változásokat indukáltak a kínálati oldalon. Egyrészt csökkent az MVM HTM-es portfóliója, miután a régi HTM-ek közösségi versenyjoggal ellentétes voltát megállapító EU Bizottsági határozat megjelenését követően az MVM a korábbi szerződéses partnerei közül az Electrabel és az AES Tisza erőművekkel 2008 végén nem kötött új szerződéseket. Ennek nyomán az MVM-hez köthető villamosenergia-értékesítés hozzávetőlegesen évi 4-5000 GWh-val csökkent, a független termelői kínálat pedig ugyanyennyivel nőtt. Másrészt tovább emelkedett a kötelező átvételű termelés részaránya, miután egy szabálymosósítás következtében a nagy kapcsolt erőművek (Budapesti Erőmű és Debreceni Erőmű) is a szubvencionált kötelező átvételi szabályozás hatálya alá kerültek. Végül a gazdasági válság következtében visszaeső nemzetközi áramárak a villamos energia import nagyarányú növekedéséhez vezettek. E három tényező együttes hatására az MVM piaci súlya jelentősen, az előző évi 74%-ról 54%-ra csökkent.

A termelői piac koncentrációja

A nagykereskedelmi piac főbb jellemzőinek áttekintése után most rátérünk a piaci koncentráció vizsgálatára. Mivel a vállalatok árfelhajtó képessége szoros összefüggést mutat az iparág koncentráltóságával, a koncentráció elemzésével előzetes képet kaphatunk arról, hogy egy adott piacon mennyiben állnak fenn a hatékony verseny feltételei. A piaci koncentráció mérésére a versenypolitikai elemzésekben legelterjedtebb mutatószámot, a Herfindalh-Hirshman indexet (HHI index) használjuk. A HHI index, amelyet az egyes szereplők részesedéseinek négyzetösszegeként számolunk, 0 és 10000 közötti értéket vehet fel. A HHI index használata során általában az 1000-es és az 1800-as értékeket tekintik a küszöbértéknek. A piac HHI < 1000 értékeknél nem, a 1000 < HHI < 1800 közötti értékek esetében mérsékelten, 1800 < HHI fennállása esetén pedig erősen koncentrált. Ez utóbbi piacokon a versenykorlátozás veszélye egyértelműen fennáll.

A piaci koncentrációt a hazai áramtermelő szektorra vonatkoztatva, a hazai erőművek és importőrök 2009. I-III. negyedévi értékesítései adatai alapján számoltuk ki. A koncentráció mérésekor tehát figyelembe vettük az import hatását, de a határkeresztező átviteli kapacitások mennyiségének és használatnak korlátai miatt releváns piacnak a belföldi piacot tekintettük. A belföldi piac meghatározásakor a kötelező átvételi körbe tartozó, s ezért a hatósági áron értékesítő erőművek termelésétől ugyanakkor eltekintettünk.

A koncentrációs elemzés során figyelembe vettük az MVM által lebonyolított kapacitásárverések koncentrációra gyakorolt hatását is. Az inkumbens nagykereskedőt jogszabályok (lásd a következő részt)² kötelezik arra, hogy lekötött kapacitásai egy részét időről-időre transzparens módon, ún. virtuális kapacitásárveréseken értékesítse.³ Az MVM 2008-ban összesen 10,3 TWh, 2009-ben pedig 8,6 TWh villamos energiát értékesített VPP árveréseken. Számos Európai ország használja ezt a szabályozási eszközt a piaci koncentráció mérséklésére és a likviditás javítására. A VPP árverések gyakorlati előnye abban rejlik, hogy

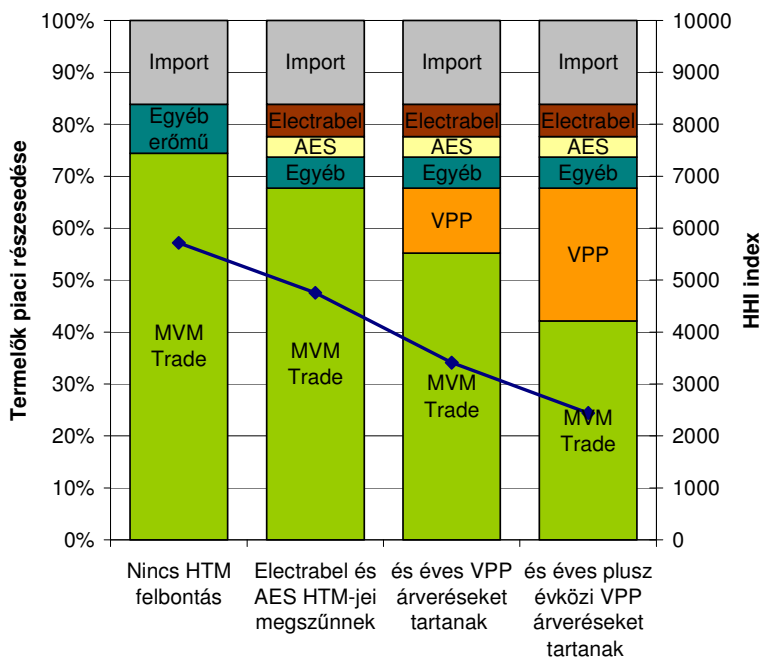
² 273/2007. (X. 19.) Korm. rendelet, 110. § (3) és MEH 739/2008 határozat

³ A virtuális kifejezés arra utal, hogy az árveréseken nem erőművek, hanem erőművi termékek cserélnek gazdát.

ily módon az inkumbens(ek) piaci súlya erőművei eladatása és/vagy fennálló hosszú távú szerződesei felbontása nélkül is csökkenthető.

Az alábbi ábrán összesen négy forgatókönyv alapján vizsgáljuk a piaci részesedések és a piaci koncentráció (HHI index) alakulását. A harmadik és a negyedik forgatókönyv tükrözi leginkább a jelenlegi helyzetet, míg az összehasonlítás céljából definiált első és a második forgatókönyv olyan hipotetikus helyzeteket ír le, amelyben nem számolunk az AES Tisza és Electrabel szerződések felbontásával és/vagy a VPP árverésekkel.

4. ábra. Termelői piackoncentráció, 2009

Forrás: MEH, MAVIR, MVM, saját számítások⁴

Az első forgatókönyv alapján, vagyis a régi HTM-es struktúra mellett, 5700-as HHI értéket kapunk, ami nagyon erős koncentrációt jelez. Az Electrabel és AES Tisza erőművekkel kötött szerződések megszűnésével a HHI értéke 4650-re csökken (2. forgatókönyv). Érdemes megjegyezni, hogy ezeket az erőműveket elsősorban menetrendtartó és szabályozási funkcióra tervezték. Így bár ezek az erőművek kapacitásaik mérete alapján jelentős szereplői a hazai piacnak, éves villamos energia termelésük alig éri el a teljes piaci forgalom 10-15%-át.

Ha valós képet szeretnénk kapni a piaci koncentráció mértékéről, akkor nem tekinthetünk el az MVM által rendezett VPP árverések piacszerkezetre gyakorolt hatásától. A VPP árverések hatásának vizsgálatát nehezíti az a tény, hogy az MVM a tavalyi év végén és az idei év során is értékesített 2009-es szállításra vonatkozó VPP termékeket. A kiskereskedelmi piac sajátosságai folytán azonban a kiskereskedelmi árak alakulása szempontjából csak a tavalyi évi árverés kapacitás-kínálatának van jelentősége. A tipikusan fix-áras és egy naptári évre szóló fogyasztói szerződéseket ugyanis az aktuális évet megelőző hónapokban kötik meg, és így azokat a következő naptári évre szóló határidős nagykereskedelmi termékek aktuális

⁴ A piaci részesedések számításakor a HTM-ek alapján az MVM-nek értékesítő erőművek termelését az MVM Trade-nél vettük figyelembe.

jegyzési áraihoz árazzák. Ezért az évközben megjelenő VPP termékek, még ha bővítik is a rövidtávú piacok kínálatát, a kiskereskedelmi árakat meghatározó éves nagykereskedelmi termékek piaci folyamataira nincsenek érdemi hatással. Mindez amellet szól, hogy a piaci koncentráció számításakor csak a kiskereskedelmi szerződések megkötésének időszakában, azaz tavaly ősszel értékesített VPP termékeket vegyük figyelembe (3. forgatókönyv). Ebben a forgatókönyvben a piaci koncentráció HHI értéke 3550. Ha a VPP termékek között az évközi árverések értékesítéseit is figyelembe vesszük, akkor a HHI értéke 2450 lesz (4. forgatókönyv).

Amint látható, a HHI értéke még a legoptimistább megközelítést alkalmazó 4. forgatókönyvben is bőven a magas koncentrációt jelző 1800-as HHI érték felett van, a valóságos helyzetet legjobban megközelítő 3. forgatókönyvben pedig jelentősen meghaladja azt. Ehhez még azt is hozzá kell tennünk, hogy a fent kapott HHI értékeket inkább a piaci koncentráció alsó becsléseinek kell tekintenünk. A számítások során számos olyan feltevést kellett ugyanis használnunk, amelyek a HHI értékét lefelé torzítják. Egyrészt, adatkorlátok miatt az MVM piaci részesedését az egykori közüzemi nagykereskedő MVM Trade kereskedelmi adatai alapján számítottuk. Ez alulbecsüli az MVM csoport valós piaci részesedését, hiszen nem tartalmazza a termelői piacon szintén jelentős érdekeltségekkel rendelkező MVM Partner adatait. (Az MVM Partner eszközei között említhető például a Mátra I-II erőművel kötött hosszú távú áramvásárlási szerződés.) Másrészt, az importszállítások és a VPP termékek figyelembevétele során azzal a feltevéssel éltünk, hogy azok három egymástól és az áramtermelő piac többi résztvevőjétől is független szereplő között oszlanak meg. Ez minden bizonnyal lefele torzítja a koncentrációra vonatkozó becsléseinket, hiszen egészen biztos, hogy az import és a VPP termékek egy bizonyos része fölött a termelői érdekeltségekkel is bíró piaci szereplők rendelkeznek.

A piaci koncentrációra vonatkozó elemzésünk alapján tehát megállapíthatjuk, hogy a bár az Electrabel és az AES Tisza erőművek hosszú távú szerződéseinek megszűnése és az MVM által rendezett VPP árverések hozzájárultak a termelői piaci koncentráció jelentős mértékű csökkenéséhez, a hazai árampiac továbbra is erősen koncentrált maradt.

Piacszabályozás

Az új villamos energia törvény és a hozzátartozó végrehajtási rendelet külön fejezetben foglalkozik a piaci erőfölénnyel kapcsolatos problémák kezelésével. A piac dominancia mérséklésére a törvény az alábbi rendelkezéseket fogantatosítja:

- A végrehajtási rendelet előírja, hogy az inkumbens nagykereskedő bilaterális értékesítésének piaci részesedése nem haladhatja meg a 40%-ot, és hogy az ezen felül rendelkezésre álló villamos energiát a vállalatnak nyilvános kapacitásárverésen kell értékesítenie.
- A törvény bevezeti a jelentős piaci erőfölény (JPE) alapján történő szabályozás jogintézményét. A JPE szabályozás lényege, hogy az ágazati hatóság *ex ante* – a piaci erőfölényes helyzettel való visszaélés bekövetkezte előtt – kötelezettségek róhat ki a piaci erőfölényes helyzetben lévő vállalkozásokra.

Az Energhivatal eddig három JPE határozatot hozott, amelyből kettő – a nagykereskedelmi és a rendszerszintű szolgáltatások piacára vonatkozóak – 2008 nyarán, míg a kiskereskedelmi piacra vonatkozó 2009 tavaszán jelentek meg. A nagykereskedelmi JPE határozat az MVM Trade-et mint jelentős piaci erőfölényes helyzetben lévő szereplőt az alábbiakra kötelezte.

Egyrészt a törvény rendelkezései alapján (lásd előző paragrafus) a vállalatnak a rendelkezésére álló villamos energiából akkora mennyiséget kell árverésre bocsátania, hogy az árverésen értékesített villamos energia nélkül számított piaci részesedése 40% alá csökkenjen. A 2009-es évre vonatkoztatva ez azt jelenti, hogy a kötelező átvételi termelés nélkül számított hozzávetőlegesen 32,5 TWh forgalmú nagykereskedelmi piacon⁵ az MVM-nek 13 TWh-ra kell csökkentenie bilaterális villamos energia értékesítéseinek össz volumenét. Figyelembe véve a Dunamenti és az AES-Tisza erőművekkel kötött szerződések 2008. december 31-ei hatállyal történő felmondását, ennek teljesítéséhez az MVM-nek szerződéses portfóliójából kb. 8,4 TWh villamos energiát kell virtuális kapacitás árveréseken értékesítenie.

Az árverési kötelezettség megállapítása mellett a JPE határozat ármaximumokat határoz meg az MVM villamos energia értékesítéseire vonatkozóan. A Hivatal a vállalat 2009-es értékesítésének maximális átlagárát 19,05 Ft/kWh-ban állapította meg. A határozat külön ársapkát állapít meg az MVM egyetemes szolgáltatók felé történő értékesítéseire, amelynek kiinduló értékét a hatósági gázár változásához indexálja. Egy későbbi határozatában a Hivatal a vállalat 2008 októberében tartott virtuális kapacitásárverésen történő villamos energia értékesítésére is árplafont állapított meg.

II.1.2. Nagykereskedelmi árak

A piacszerkezet bemutatása után rátérünk a nagykereskedelmi árak alakulásának vizsgálatára. A piac működését a hazai árak és a közép-európai régióban benchmarkként használt német tőzsdei (EEX) árak összevetése alapján értékeljük. Elemzésünkben a fogyasztók számára legfontosabb nagykereskedelmi termék, a következő naptári évi zsinórszállítás határidős árfolyamára koncentrálnak.

Az MVM értékesítési áaira kiterjedő hatósági árkontroll következtében a kereskedők és az egyetemes szolgáltatók számára elérhető nagykereskedelmi termékek árai elszakadtak egymástól. Az árakat elsőként a nagykereskedelmi piac versenypiaci fogyasztókat ellátó piaci árazású szegmensében vizsgáljuk.

Árak a piaci árazású szegmensben

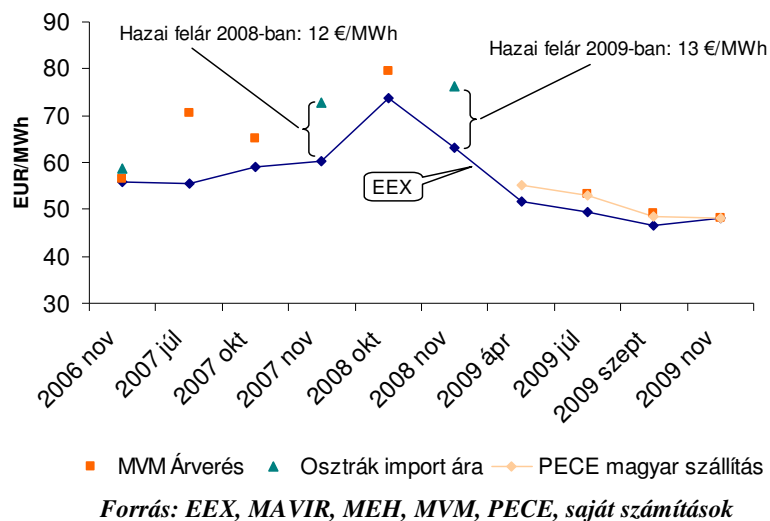
A határidős zsinórszállítások árfolyamának folyamatos nyomon követésére a hazai árampiacon csak a prágai áramtőzsde magyar szekciójának 2009 tavaszi megnyitása óta van lehetőség. Az ezt megelőző időszak nagykereskedelmi árait másodlagos piaci információk – az MVM virtuális kapacitásárverési és a határkeresztező kapacitások árveréseinek eredményei – alapján becsültük.

Az alábbi ábra a határidős éves zsinórszállítás árfolyamának alakulását mutatja a német és a magyar piacokon. A német villamos energia árak a nyersolaj drámai mértékű emelkedése következtében 2008 első felében gyorsan növekedtek, majd ezt követően előbb a mérséklődő olajárak, később pedig a kibontakozó gazdasági válság hatására 2008 második felében jelentősen visszaestek, és jelenleg a 2007-et jellemező szint alatt tartózkodnak. A német

⁵ A JPE határozat a nagykereskedelmi piac méretét úgy határozza meg, hogy abban a kötelező átvételi termelést nem veszi figyelembe.

piaccal összevetve a magyar piacon 2007 közepétől jelentős drágulás következett be. A következő évi zsinórszállítás árfolyama 2007 őszén 12 EUR/MWh, 2008 őszén pedig 13 EUR/MWh felárat mutat a német piachoz képest, amely 2009 tavaszán 5 EUR/MWh csökkent. Az alábbiakban a hazai árak nemzetközi áraktól való jelentős mértékű elszakadásának okait vizsgáljuk.

5. ábra. A következő naptári évi zsinórszállítás árfolyama a magyar és a német árampiacokon

A 2008-as áremelkedés okai

A hazai piacon 2007 novemberében nagyjából 72 EUR/MWh-ás áron lehetett 2008-as zsinórterméket vásárolni, ami 14 EUR/MWh-ás emelkedést jelentett az előző évhez képest. Ugyanebben az időszakban a német villamos energia piacon pusztán 4 EUR/MWh-ás drágulás volt tapasztalható. A nemzetközi áremelkedést jelentősen meghaladó hazai árnövekedés hátterében az alábbi tényezők álltak:

- Az új szabályozási modellt lefektető 2007-es villamos energia törvény felmondta az MVM és a korábbi közüzemi szolgáltatók közötti áramvásárlási szerződéseket (VEASZ-ok), megszüntette az MVM nagykereskedelmi értékesítésnek hatósági árazását, ugyanakkor érintetlenül hagyta az MVM és az erőművek között fennálló HTM-eket. Ebben a piaci struktúrában az MVM egy rendkívül erős piaci hatalommal bíró szereplővé vált (lásd az előző részt).
- A MVM piaci hatalmának korlátozására a kormány csak nagy késéssel, a villamos energia törvény 2007. december végén megjelenő végrehajtási rendeleteiben tett kísérletet. A tény, hogy a domináns szereplő saját kompetenciájában dönthetett arról, hogy mikor és mekkora mennyiségű villamos energiát értékesít nyilvánosan és mekkora mennyiséget egyéni alkuk keretében óriási bizonytalanságot szült a piac vásárlói oldalán.
- Az MVM a júliusban (Szivárvány tender) és októberben (Nagyaukción) megrendezett kapacitásárverésein összesen 10,3 TWh 2008-as szállítást villamos energiát értékesített. Az MVM VPP termékei ugyan jelentős volument képviseltek, de a nagykereskedelmi piac igényeinek mindössze egynegyedét, illetve a deregulált fogyasztói kör és a hálózati társaságok együttes igényének mindössze 38%-át tette ki. Az árverésen megjelenő kereslethez képest szűk kínálat az árak felhajtásához vezetett.

- Egy váratlanul megjelenő és a közösségi jogszabályokkal ellentétes kormányzati intézkedés az MVM számára preferenciális hozzáférést biztosított az importszállítások szempontjából kulcsfontosságú szlovák-magyar határkeresztező kapacitáshoz, melynek következtében a többi piaci szereplő ezen a határmetszéken 2008-ban nem juthatott éves szállítási joghoz. Ez a nagykereskedelmi áramkínálat további szűküléséhez vezetett.
- 2007 folyamán jelentősen nőtt a dél-kelet európai országok villamos energia importja, miután egy hosszabb ideig tartó aszály a régió vízerőművi termelésének drasztikus mértékű visszaeséséhez vezetett. A növekvő nemzetközi kereslet tovább fokozta a hazai erőművi termékek iránti versenyt.

Az árak alakulása 2009-ben

A benchmarkhoz viszonyítva a hazai árampiacot 2008 őszén is az egy évvel ezelőttihez hasonló mértékű felár jellemezte. Míg a 2009-es villamos energiával ebben az időszakban a német piacon 63 EUR/MWh-ás áron, addig a hazai piacon 76 EUR/MWh-ás áron kereskedtek. Az, hogy a hazai árampiac drágasága a piaci környezetben végbemenő kedvező változások és a szabályozó hatóságnak a piaci dominancia mérséklésére tett erőfeszítései ellenére is fennmaradt, azt az alábbi tényezőkkel tudjuk magyarázni:

- Az Electrabel és az AES Tisza erőművek hosszú távú szerződéseinek megszűnése nem hozott drasztikus változást a termékpiac szerkezetében, mivel ezeket az erőműveket elsősorban menetrendtartó és szabályozási funkcióra tervezték. Ráadásul, ezen erőművek kibocsátása az idei évben a gázbázisú villamosenergia-termelés relatív drágulása következtében még a korábbi évek szintjétől is jelentősen elmarad majd.
- Az MVM 2009-ben összesen 8,6 TWh villamos energiát értékesített VPP termékek formájában. Pusztán a mennyiség alapján ítélve az MVM 2008-ról 2009-re jelentősen növelte a VPP termékek kínálatát, figyelembe véve, hogy a felvevő piac mérete az egyetemes szolgáltatásra való jogosultság kiszélesítése és az ipari fogyasztók keresletének visszaesése miatt 2009-ben jelentősen szűkült. A nagyobb mennyiség azonban egy jóval kedvezőtlenebb termékstruktúrában került felajánlásra. Míg a megelőző évben az MVM a teljes VPP termékvolument a szállítási évet megelőzően értékesítette, addig 2009-ben a VPP termékek jelentős részét (kb. 3 TWh-át) csak a szállítási év során tette hozzáférhetővé. Továbbá, a korábbi VPP árverésektől eltérően a kínálat számottevő részét (közel 30%-át) nem szabványos termékek tették ki. Hiába teljesültek tehát a nagykereskedelmi JPE határozat kapacitásárverésekre vonatkozó mennyiségi előírásai, a kedvezőtlen termékstruktúra miatt az MVM árveréseinek versenyélénkítő hatása korlátozott maradt.

Árak a hatósági árkontroll mellett működő szegmensben

A nagykereskedelmi piaci JPE-határozat ármaximumot vezetett be az MVM egyetemes szolgáltatók felé történő értékesítésének átlagárára. A szabályozás jellemzőit az alábbi táblázatban foglaltuk össze.

1. táblázat. Az MVM egyetemes szolgáltatói értékesítésének árszabályozása.

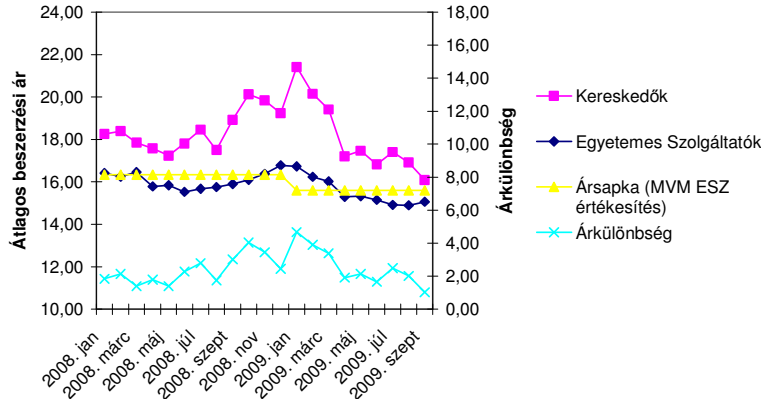
MEH határozat (időpont)	Szabályozott év	Maximális átlagár (Ft/kWh)	Megjegyzés
739/2008 (2008. június)	2008	$15,96 \cdot (1 + FG/4)$	FG = Hatósági gázár 2008. októberi %-os változása
	2009	$16,5 \cdot (1 + FG_1/4) \cdot (1 + FG_2/4)$	FG ₁ és FG ₂ = Hatósági gázár 2008. októberi, illetve 2009. januári %-os változása
963/2008 (2008. december)	2009	$15,6 \cdot (1 + FG/4)$	FG = Hatósági gázár évközi %-os változása

Forrás: MEH határozatok

Amint látható, az ársapka értékét egy olyan árképlet szabályozza, amely a kiinduló árat a hatósági gázár változáshoz indexálja.

Az alábbi ábra az ársapka aktuális értékének és az egyetemes szolgáltatói villamos energia beszerzési átlagárának változását mutatja. Az ábrán ezen kívül feltüntettük a versenypiaci fogyasztókat ellátó kereskedők villamos energia vásárlásainak átlagárát is.

6. ábra. A kereskedők és egyetemes szolgáltatók átlagos villamos energia beszerzési ára

Forrás: MEH

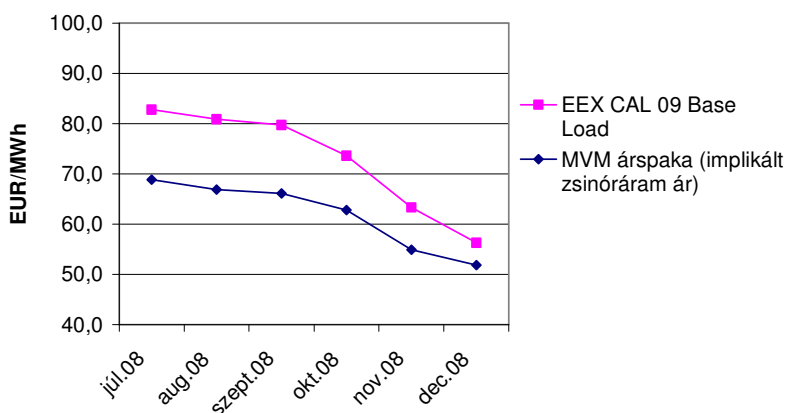
Látható, hogy a hatósági árkontroll az egyetemes szolgáltatók villamos energia beszerzésének árát jelentősen a deregulált végfelhasználó piacot ellátó kereskedők beszerzési ára alá nyomta. A piaci árazású és az árplafonnal szabályozott szegmensek árai közötti különbség átlagosan 2,5 Ft/kWh volt az elmúlt másfél évben.

Ha arra gondolunk, hogy a piaci árazású szegmensében a hazai fogyasztóknak az elmúlt két évben a nemzetközi árszínvonalat jelentősen meghaladó nagykereskedelmi árakkal kellett szembenéznük, akkor az árplafon bevezetését pozitívan kell értékelnünk, hiszen azzal legalább a piac egyik felében sikerült a közgazdaságilag indokolatlan mértékű áremelkedést megakadályozni. A hatósági árszabályozás azonban kétélű fegyver: bár rövid-távon növelheti

a fogyasztói jólétet, hosszabb távon könnyen a verseny kibontakozásának effektív korlátjává válhat.

Az alábbi ábrán szembeállítottuk az MVM 2009-es egyetemes szolgáltatói értékesítésére vonatkozó hatósági árplafon várható értékének és a 2009-es villamosenergia-szállítás nemzetközi határidős piacok által jelzett árának alakulását a 2008. július és december közötti időszakban. A 2008. júniusi JPE határozatban lefektetett árplafon-képlet ($16,5 \cdot (1 + FG_1/4) \cdot (1 + FG_2/4)$ Ft/kWh) várható értékét minden hónapban újraszámoltuk a határidős olaj- és deviza-árfolyamok aktuális jegyzési árai alapján előrejelzett hatósági gázár-változás becsült nagysága alapján. Arra voltunk kíváncsiak, hogy normál piaci viszonyok mellett az árkorlát akadályozta volna-e az egyetemes szolgáltatók beszerzéseikért folyó nagykereskedelmi verseny kialakulását.

7. ábra. Az MVM 2009-es ESZ-értékesítéseire vonatkozó árplafon várható értéke vs. a 2009-es villamosenergia-szállítás határidős árfolyama.

Forrás: EEX, BET, NYEMEX

Az ábra tanulsága szerint 2008 második felében az MVM 2009-es várható értékesítési ára olyan alacsony volt, hogy azzal nem lehetett volna piaci alapon versenyezni, még akkor sem, ha egyébként a hazai nagykereskedelmi termékek ára nem szakadt volna el a nemzetközi árszinttől.

II.1.3. A piaci dominancia kezelésének szükségessége

Az elmúlt két év piaci folyamatainak elemzése rámutatott arra, hogy a hazai nagykereskedelmi árak jelentősen elszakadtak a nemzetközi árszinttől és hogy e kedvezőtlen folyamatok kialakulásában az egyik legfontosabb tényező az inkumbens nagykereskedő piaci dominanciája volt. Bár a 2010-es hazai nagykereskedelmi termékek árazása jelenleg a nemzetközi árszinthez igazodik, ez – úgy véljük – pusztán a kereslet nagyarányú visszaesése nyomán kialakult időleges kapacitásbővség következménye. Amennyiben a piacon jelenleg is fennálló strukturális problémák kezeletlenül maradnak, akkor a villamos energia iránti kereslet megélénkülésével a hazai árak újra elszakadhatnak majd a benchmarkszinttől.

Az MVM piaci dominanciája az Electrabel és az AES Tisza erőművekkel kötött szerződések megszűnése után is erős maradt. A villamosenergia-termelés területén a vállalat piaci részesedése meghaladja a 60%-ot. Az MVM – tulajdonosi vagy szerződéses alapon – az

összes hazai alaperőművi egység termelését kontrollálja, s ezért a zsinórtermékek piacán ennél is jóval nagyobb részesedéssel bír. Piaci súlyánál fogva az MVM továbbra is képes a nagykereskedelmi árak befolyásolására, ami szükségessé teszi a piaci dominancia szabályozói eszközökkel történő kezelést.

A piachatalmi problémák kezelése jelenleg a 2007-es villamos energia törvény által bevezetett jelentős piaci erő alapján történő szabályozás keretei között zajlik. Az alábbiakban áttekintjük és értékeljük a JPE szabályozás elvét és eddigi működését és megvizsgáljuk, hogy milyen változtatásokra lenne szükség ahhoz, hogy a JPE szabályozás valóban a versenyélénkítés hatékony eszközévé váljon.

Fontos megjegyezni, a piaci dominancia mérsékléséhez közvetett módon azok az intézkedések is hozzájárulnak, amelyek elősegítik a domináns szereplőtől független nagykereskedelmi kínálat bővülését. A piaci kínálat élénkítésének lehetőségeivel - úgy mint a külkereskedelem feltételeinek javítása vagy a kötelező átvételi rendszer átalakítása - a tanulmány későbbi fejezeteiben foglalkozunk részletesen.

II.1.4. A jelentős piaci erőfölény alapján történő szabályozás átalakítására vonatkozó javaslatok

A JPE szabályozás logikája

A jelentős piaci erő alapján történő szabályozás alapjait a villamos energia törvény „A verseny elősegítése” című XIII. fejezete fekteti le. A JPE szabályozás lényege, hogy a hatékony verseny elősegítése és a piaci erőfölénnyel való visszaélések megakadályozása érdekében az energiahivatal időről időre piacelemzést végez a villamos energia szektor nagykereskedelmi, rendszerszintű szolgáltatások és kiskereskedelmi piacain azt vizsgálva, hogy vannak-e olyan piaci szereplők, akiknek a piaci erőfölénye akadályozhatja a hatékony verseny kialakulását. Amennyiben a piacelemzés eredményei ilyen szereplőket azonosítanak, akkor számukra a szabályozó hatóság saját hatáskörben a versenyt korlátozó akadályok által indokolt, azokkal arányos - a VET-ben nevesített – többletkötelezettségeket (pl. mintaajánlat készítése, kötelező kapacitás-aukció, hatósági árkontroll) írhat elő. Az előírt kötelezettségek mindaddig fennállnak, ameddig egy újabb JPE vizsgálat eredményei alapján azokat nem módosítják.

A hagyományos versenyjogi szabályozástól a JPE szabályozást *ex ante* jellege különbözteti meg. A versenyhatóságok *ex post* versenyfelügyeleti jogkörrel rendelkeznek: csak akkor járhatnak el, ha a versenykorlátozó piaci magatartás vagy a piaci erőfölénnyel való visszaélés bizonyíthatóan bekövetkezett. Ezzel szemben a JPE szabályozás lényege, hogy a szabályozó hatóság beavatkozásának nem feltétele a piaci erőfölénnyel való visszaélés megvalósulása. Elégséges annak bemutatása, hogy erre egy adott társaság domináns pozíciója lehetőséget ad. *Ex ante* jellegéből adódóan a JPE szabályozás a hagyományos versenyszabályozásnál jóval gyorsabb beavatkozást tesz lehetővé.

A jelentős piaci erő alapján történő szabályozást viszonylag régóta alkalmazzák a távközlési szektorok szabályozásában. A JPE szabályozást az az igény hívta életre, hogy az inkumbensek által dominált piacokon a szabályozó hatóságoknak gyors beavatkozási lehetőségeket biztosító, de ugyanakkor kiszámíthatóan végzett piacfelügyeleti tevékenységre

adjon mandátumot. A JPE jogintézmény alkalmazásának szempontrendszerét és vizsgálati módszerét a távközlési szektorban uniós irányelvek szabályozzák.

Bár a JPE jogintézmény formális alkalmazása az energiaszektorban viszonylag ritka, a magyar JPE szabályozás alapján foganatosítható korrekciós intézkedések többségét – például a kapacitás-felszabadítási programokat – más országok szabályozó hatóságai is gyakran alkalmazzák.

A JPE szabályozás a nagykereskedelmi piacon

Az energiahivatal három (nagykereskedelmi, rendszerszintű szolgáltatások és a kiskereskedelmi piacokra vonatkozó) JPE határozata közül az alábbiakban csak a nagykereskedelmi piacra vonatkozó határozattal foglalkozunk.

A virtuális kapacitás árverési program szabályozásának átalakítása

A virtuális kapacitás árverési programok célja az, hogy a piaci szereplők számára nyilvános és diszkriminációmentes hozzáférést biztosítson az inkumbens számára rendelkezésre álló források egy részéhez. Bevett szabályozási módszerről van szó: kapacitás-felszabadítási programokkal találkozhatunk többek között Belgiumban, Csehországban, Franciaországban, Hollandiában, Németországban, Portugáliában és Spanyolországban. A jól tervezett VPP programok három mechanizmuson keresztül fejthetnek ki versenytámogató hatást:

- enyhíthetik a piaci koncentrációt a termelői piacon;
- a szabad hozzáférésű erőművi kínálat növelésével elősegíthetik az új belépők megjelenését a villamos energia kereskedelemben; és
- növelhetik a nagykereskedelmi piac likviditását.

A VPP árverések azonban csak alapos tervezés és megfelelő lebonyolítás esetén képesek a fenti hatásokat kifejteni. Az alábbiakban sorra vesszük a VPP árverési programok eredményességének feltételeit és megvizsgáljuk, hogy ezek mennyire teljesülnek a magyar gyakorlatban.

Döntési kompetenciák

Mivel a VPP programok első számú célja az inkumbens(ek) piaci hatalmának csökkentése, nyilvánvaló hogy a program kulcsfontosságú elemeinek a meghatározása – úgy mint a program hossza vagy a rendelkezésre bocsátandó termékkínálat mennyisége és összetétele – szabályozói kompetencia kell, hogy legyen. Ez a nemzetközi gyakorlatban magától értetődő követelmény Magyarországon sem jogszabályi szinten, sem a szabályozói gyakorlatban nem érvényesül. A villamos energia törvényben megállapított piacrészesedési korlát ugyan indirekt módon meghatározza az MVM árveréses értékesítéseinek éves mennyiségét, de nem rendelkezik a kínálat összetételéről, és nem fogalmaz egyértelműen az energiahivatal ez irányú kompetenciáját illetően sem. A hazai VPP árverések mérsékelt sikere nem kis mértékben arra vezethető vissza, hogy a szabályozási környezet hiányosságait kihasználva az előírt energiaértékesítési kontingenst az MVM rossz minőségű termékekkel töltötte fel.

A program hossza

A kapacitás-felszabadítási programok általában több éves időtartamúak. Az árverési kötelezettség hossza az EDF esetében például öt, az Electrabel, az Iberdola és a dán Elsam vállalatok esetében pedig három évre szól. A kapacitásárverésekre minden esetben egy előre rögzített menetrend alapján kerül sor. A menetrend pontosan rögzíti a kapacitásárverések gyakoriságát, és az árverésre bocsátandó termékek összetételét/mennyiségét. A kapacitásárverések menetrendhez kötése a VPP kínálat tervezhetőségét szolgálja.

Bár a villamos energia törvényben és a JPE határozatokban található előírások az árverések időpontjára vonatkozóan, az MVM kapacitásárverési programját összességében a hosszú-távú menetrend hiánya és a nagyfokú kiszámíthatatlanság jellemzi. Az árverések gyakorisága, a felkínált termék mennyisége és típusa az elmúlt két évben folyamatosan változott, és egy-egy árverés termékkínálatáról az MVM csak az árverés meghirdetése előtt adott tájékoztatást. Megjegyezzük, hogy az idei évben az MVM tett néhány lépést a kapacitásárverések kiszámíthatóságának javítása érdekében. Például 2009. júniusában közzétette, hogy az elkövetkező félévben milyen időpontokban és nagyjából mennyi villamos energiát kíván 2010-re vonatkozóan aukcióra bocsátani.

Kínálat: mennyiség, terméktípus, szállítási időtartam

A villamos energia törvény alapján az MVM-nek annyi villamos energiát kell évente kapacitás árverések útján értékesítenie, hogy az anélkül számított piaci részesedése 40%-ra süllyedjen. A VPP termékek mennyiségének meghatározása jelenleg tehát normatív módon történik.

A normatív meghatározás alternatívájaként megfontolásra javasoljuk a közgazdasági modellezésen alapuló módszertan bevezetését. A stratégiai viselkedést feltételező oligopolium modellekkel egzakt módon vizsgálható az a kérdés, hogy milyen nagyságú árveréses értékesítéssel szüntethető meg az inkumbens érdekeltsége az árak felhajtásában. A közgazdasági modellezés szabályozói célokra való alkalmazásának számos nemzetközi példája van. Többek között a belga és a holland regulátorok is végeztek arra vonatkozó modellszámításokat, hogy mekkora mennyiségű VPP eladások teremtenék meg a hatásos nagykereskedelmi verseny feltételeit (Den Haag 2005, Frontier Economics 2006).

II.1.5. Javaslatok

- A villamos energia törvény módosításával egyértelművé kell tenni, hogy a virtuális kapacitás árverési programok (VPP) hosszának, az árverésre bocsátandó termékek mennyiségének és összetételének meghatározása az energiahivatal kompetenciájába tartozik.
- A VPP kínálat tervezhetőségének elősegítése érdekében az MVM jelenleg ad hoc módon megrendezett árveréseit egy előre rögzített menetrend szerint végrehajtott programmá kell alakítani.
- Javasoljuk a jelentős piaci erő (JPE) vizsgálatára irányuló eljárás piacelemzési feladatait az optimális VPP termékmennyiség meghatározására irányuló modellezési vizsgálattal kiegészíteni.

II.2. A határkeresztező kereskedelem helyzete és szabályozása

Ebben a fejezetben a kínálati oldal másik fontos szegmensét, a határkeresztező átviteli kapacitásokhoz való hozzáférés szabályozását vizsgáljuk. Noha tudatában vagyunk annak, hogy a határkeresztező átviteli kapacitások elosztásának koordinált, áramlás alapú elosztási mechanizmusa több határmetszék esetében rövidesen megvalósulhat, az elemzés a jelenleg is érvényes explicit aukciók jellemzőit vizsgálja.

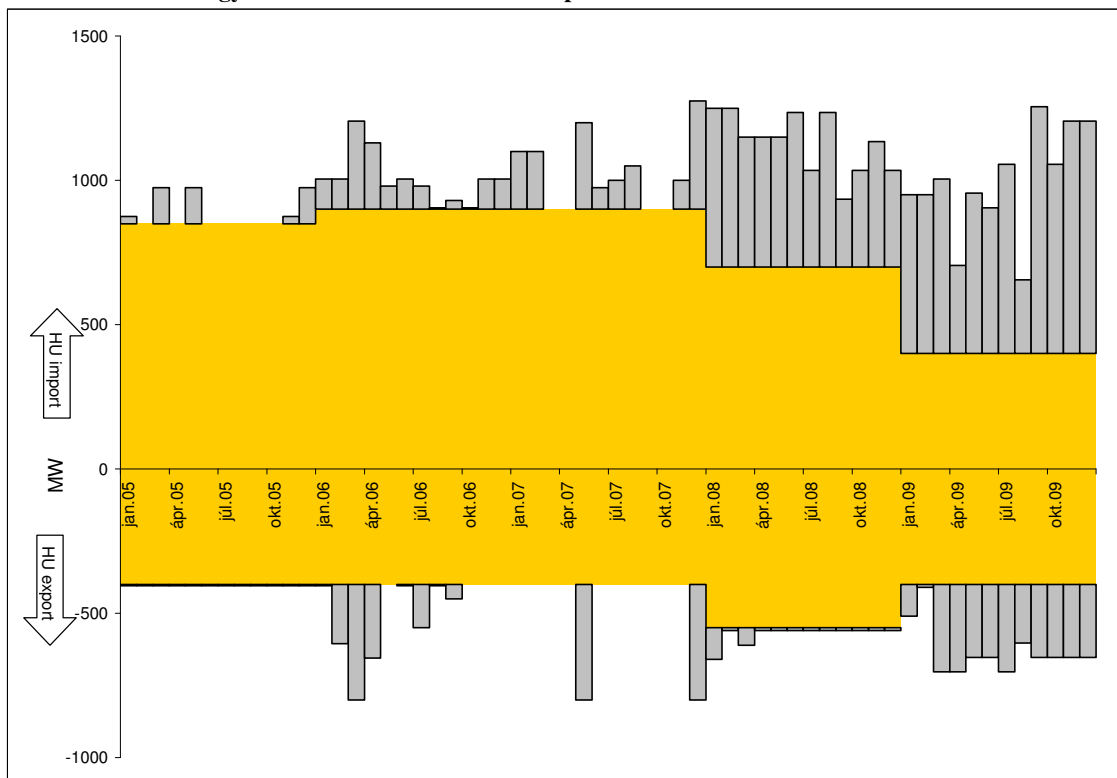
A fejezet első részében bemutatjuk, hogy mekkora mennyiségű határkeresztező átviteli jogot osztottak ki az elmúlt években az egyes határokon. Ezt követően vizsgáljuk a kapacitások alakulását. Összehasonlítjuk a havi és éves aukciókon értékesített jogok egymáshoz viszonyított értékét és becsljük a MAVIR határkeresztező aukciókon befolyt bevételeinek alakulását. A fejezet végén rámutatunk e részpiac működésének néhány problémájára és javaslatokat fogalmazunk meg az elosztás hatékonyságának javítására.

II.2.1. A határkeresztező kapacitások alakulása az egyes határokon

A következőkben havi bontásban bemutatjuk, hogy az egyes határmetszékeken miként alakultak az NTC értékek. Az elemzés során nem különböztettük meg, hogy az adott határkeresztező jogokat transzparens módon allokálták-e vagy direkt módon odaadták egy-egy szereplőnek, mivel 2009 óta a magyar oldali kapacitásallokációnál nincsenek olyan preferált piaci szereplők, akik határkeresztező aukción kívül kaphatnának ilyen jogokat.⁶ Minden határon megkülönböztettük, hogy az adott kapacitásjogokat havi (szürke téglalapok) vagy éves aukción (sárga téglalapok) allokálták. A pozitív tartományban a magyarországi importot, míg a negatív tartományban a magyarországi exportot ábrázoltuk. A következőkben csak a magyar-szlovák határt mutatjuk be részletesen, a többi határra vonatkozó ábrákat a melléklet tartalmazza.

⁶ 2008-ban a szlovák-magyar metszék magyar oldali allokációjára során éves kapacitásjoghoz csak az MVM juthatott.

8. ábra. A magyar-szlovák határkeresztező kapacitások havi és éves értékei 2005-2009 között

Forrás: MAVIR

A fenti ábrán látható, hogy 2005 és 2007 között az éves kapacitásallokáció során kiosztott határkeresztező kapacitásjogok mennyisége 850 - 900 MW volt. Ezek egy része azonban nem transzparens módon került kiosztásra. 2008-tól jelentősen lecsökkent a kiosztott jogok mennyisége ezen relációban, előbb 700 MW-ra, majd 2009-ben mindössze 400 MW-ot allokáltak a szereplők között. A 2010. évre meghirdetett éves mennyiség a szlovák magyar irányra 300 MW. Ezzel párhuzamosan megnőtt a havi kapacitásallokáció jelentősége. Míg 2008 előtt a havi allokáció lényegesen kisebb mennyiséget jelentett az éves allokációhoz képest, addig 2008-tól kezdve ez az arány fokozatosan eltolódik a havi aukciók javára. Ettől kezdve nincs olyan hónap sem, amikor a havi aukciókon ne osztottak volna ki határkeresztező jogokat. 2008-ban a kiosztott havi mennyiség minden hónapban meghaladta a 235 MW-ot, míg 2009-ben ez a szám 255 MW volt. Azonban a felajánlott mennyiség hónapról-hónapra jelentősen eltér.

A többi határ folyamatait is áttekintve nem fedezhető fel konzisztencia, trendszerűség vagy szezonális sem az éves/ havi aukció arányának kérdésében, sem a havi aukcióra bocsátott kapacitások havi változása tekintetében.

II.2.2. Az éves és havi határkeresztező árak összehasonlítása

A havi aukción kiosztott mennyiségek bizonytalansága ahhoz vezet, hogy a havi határkeresztező jogok értéke jóval kisebb, mint az éves jogok értéke. Ezt empirikus módon is alá lehet támasztani. Vizsgáljuk meg, hogy mennyibe kerül egy MW-nyi éves zsinór kapacitás ára, ha azt az éves kapacitás aukción vásároljuk, és ez hogyan viszonyul ahhoz az esethez

képest, ha az éves zsinór kapacitásjogot havi aukciókon szerezzük be. Ezt nyilvánvalóan csak azon esetekben tudjuk vizsgálni, ha minden hónapban nullánál nagyobb mennyiségű kapacitást értékesítettek az adott határon. A következő két táblázat mutatja az éves határkeresztező kapacitások árát, illetve a havi kapacitásaukcióból képzett éves határkeresztező kapacitás árát azon esetekben, amikor lehetőség nyílik az összehasonlításra.

2. táblázat. Éves határkeresztező kapacitások árai, Millió Ft/MW

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AT-HU	16,04	-	-	-	-	29,50
HU-AT	-	-	-	-	-	1,30
HR-HU	0,91	0,28	-	-	-	2,96
HU-HR	4,68	-	-	-	26,73	-
SK-HU	18,61	-	-	-	-	16,05
HU-SK	1,04	-	-	-	1,28	-
RS-HU	-	1,63	-	-	-	3,83
HU-RS	-	0,57	2,33	9,80	20,18	4,37
RO-HU	-	2,83	22,95	-	-	-
HU-RO	-	-	-	0,60	1,22	0,60

Forrás: MAVIR

3. táblázat. Havi kapacitásokból képzett éves zsinór kapacitás ára, Millió Ft/MW

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AT-HU	2,20	-	-	-	-	3,04
HU-AT	-	-	-	-	-	2,14
HR-HU	0,06	0,24	-	-	-	0,96
HU-HR	0,42	-	-	-	3,67	-
SK-HU	9,99	-	-	-	-	3,07
HU-SK	0,04	-	-	-	0,07	-
RS-HU	-	1,58	-	-	-	1,82
HU-RS	-	0,50	0,59	14,27	3,51	1,77
RO-HU	-	8,15	15,91	-	-	-
HU-RO	-	-	-	1,66	0,32	0,35

Forrás: MAVIR

A fenti táblázatokban feltüntettük, hogy melyik variáció volt olcsóbb: az éves kapacitásaukción beszerezni a határkeresztező kapacitást, vagy minden havi határkeresztező kapacitásaukción egységnyi jogot megvenni. Mindössze négy olyan eset van, mikor a haviból képzett éves kapacitásjog olcsóbb, mint évesen megvenni. Ebből is látható, hogy a havi kapacitásjogok értéke elmarad az évesétől, aminek három oka van. Egyrészt a kereskedők a portfóliójuk jelentős részét éves kapacitásokkal fedezik, másrészt a havi kapacitások jelentős bizonytalansággal terheltek. A havi kapacitások mennyiségét a rendszerirányítók a tárgyhónap előtti hónap elején közlik, amely hónapról-hónapra jelentősen változik, ráadásul kiszámíthatatlan módon. Ennek jó példája a horvát-magyar relációban 2009 augusztusa, amikor nem került meghirdetésre havi kapacitásjog, míg az év összes többi hónapjában a meghirdetett kapacitás mennyisége egységesen 400 MW-ot tett ki. A harmadik ok, amiért kisebb értéket jelent a havi kapacitásjog, mint az éves, a lekötött kapacitások korlátozása. Abban az esetben, ha a rendszerirányítónak részben korlátoznia kell a határkeresztező kapacitásokat, akkor először a napin, majd a havin, végül az éves aukción lekötött kapacitásokat korlátozzák, amiből következően az éves aukciót vásárolt kapacitásjog nagyobb értékkel bír, mint a havin értékesített.

A határkapacitások rendelkezésre állása – a karbantartások hatása

A határkapacitások értékét csökkentő további bizonytalansági tényező a karbantartások miatti kiesés, különösen akkor, ha a karbantartásra nem előre bejelentett módon kerül sor. Áttekintettük, hogy az egyes határokon milyen gyakorisággal végeztek karbantartási munkákat és becsültük, hogy a karbantartások milyen mértékű villamosenergia-szállítás kiesést jelentettek. Ennek érdekében a meghirdetett határkeresztező kapacitás jogok mennyiségét átszámítottuk potenciális áramlási mennyiségekre (azaz a megawatt értékeket beszorozzuk az adott hónap óráinak számával). Ezután a karbantartások időtartama alatt kiesett szállítási mennyiséget viszonyítjuk a teljes potenciális villamosenergia-forgalomhoz. A következő táblázat mutatja ezen arányokat a különböző határokon 2005-2009 között.

4. táblázat. Az egyes határokon a karbantartási munkák miatti kiesett villamosenergia-szállítás, %

Év	Import				Export			
	HR	SK	RS	RO	HR	SK	RS	RO
2005	0,0%	0,0%	5,8%	8,1%	0,0%	0,0%	6,1%	13,5%
2006	0,0%	0,0%	7,4%	15,8%	0,0%	0,0%	12,1%	13,6%
2007	0,0%	2,0%	11,0%	19,5%	0,0%	0,0%	8,0%	22,2%
2008	0,0%	1,4%	2,8%	18,5%	0,0%	0,0%	0,5%	8,8%
2009	0,0%	1,7%	1,6%	7,8%	0,0%	0,0%	0,7%	9,3%

Forrás: MAVIR

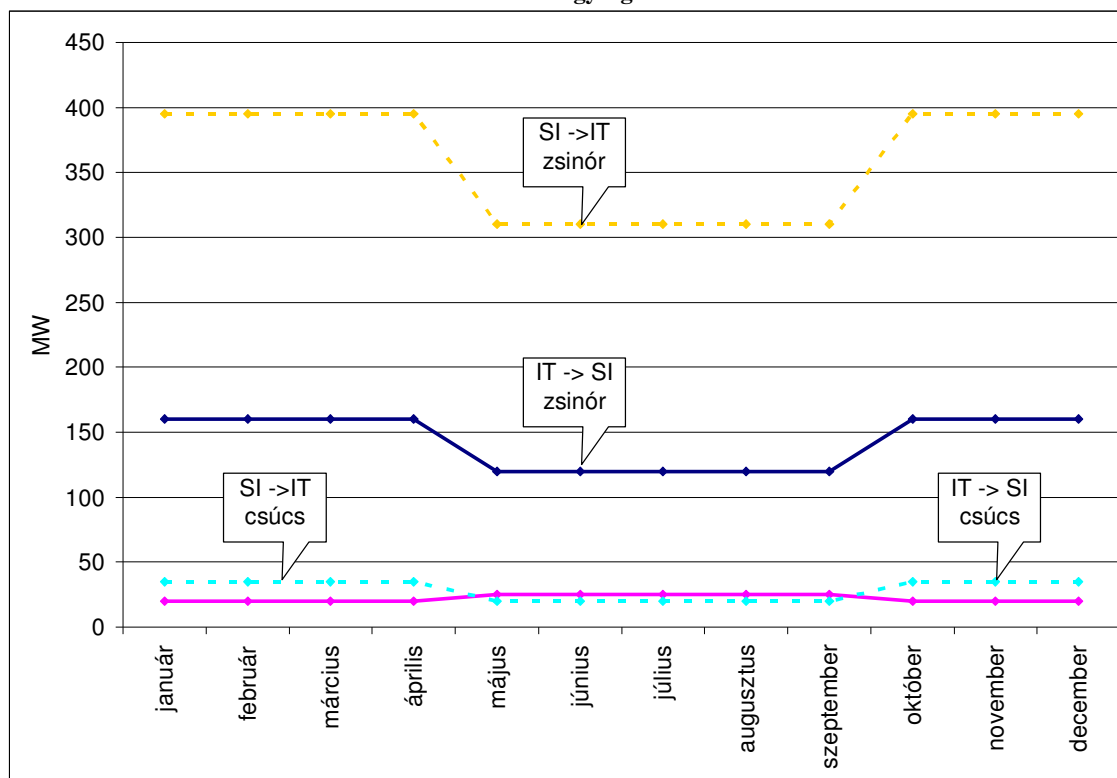
A horvát-magyar határon nem történt a vizsgált években előre meghirdetett karbantartás, így nem is lehet kiesett villamosenergia-szállításról beszélni. A szlovák határon is alacsonyak az értékek. Ugyanakkor a szerb, és különösen a román irányban a kiesés egyes esetekben meghaladja a 20 %-ot, de az átlagos értéke is 10 %-osnak adódik. Ekkora mértékű kiesés jelentősen csökkenti a határkeresztező kapacitások értékét.

Esettanulmány a szlovén-olasz határkapacitásról

A határkapacitások mennyisége, elérhetősége és rendelkezésre állása körüli bizonytalanságot jelentősen csökkentheti a kapacitás elosztást és karbantartást végző rendszerirányító kiszámítható, transzparens viselkedése. Bemutatunk egy pozitív példát, melynek hazai alkalmazása segíthetne a jelenlegi, sok bizonytalansággal jellemzett helyzeten.

A szlovén rendszerirányító (ELES) havi rendszerességgel közöl egyéves előrejelzést a várható havi ATC adatokról az összes szlovén határkapacításra. Az olasz-szlovén 2010-es előrejelzést tartalmazó diagram jól mutatja, hogy várhatóan mekkora lesz a meghirdetett ATC mennyisége és mekkora lesz a nyári illetve téli szezonban meghirdetett mennyiségek közötti különbség. A várhatóan meghirdetésre kerülő havi adatok többlet információt biztosítanak az éves kapacitásokra ajánlatot tevők számára és lehetőséget biztosítanak megalapozott portfólió tervezésre az egész 2010-es évre, mivel az előrejelzést két hónappal az éves aukció meghirdetése előtt tették közzé.

9. ábra. A tervezett havi ATC értékek nagysága a szlovén-olasz határon 2010-ben

Forrás: ELES

A határkapacitás aukciók bevételeinek becslése

A következőkben azt vizsgáljuk, hogy mekkora bevételre tett szert a MAVIR az egyes határokon az éves és havi határkeresztező aukciókon.

10. ábra. A MAVIR bevétele a havi és éves határkeresztező aukciókon 2004-2009 között, millió Ft, folyó áron

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
AT-HU	1 841	44	27	572	4 084	3 737
HU-AT	0	292	1 225	169	157	122
HR-HU	100	37	35	115	606	464
HU-HR	964	468	326	2 588	6 645	701
SK-HU	7 212	2 872	3 029	5 120	388	3 887
HU-SK	636	22	49	46	244	25
RS-HU	2	209	221	59	137	505
HU-RS	4	77	112	2 089	1 068	585
RO-HU	6	581	2 521	915	3 500	2 911
HU-RO	4	17	26	141	60	88
UA-HU	0	0	0	0	0	63
Összes bevétel	10 769	4 621	7 573	11 814	16 889	13 087

Forrás: MAVIR

Látható, hogy a bevétel évről évre jelentősen ingadozik, 2004-ben az összes bevétel meghaladta a 10 milliárd forintot, amely 2005-ben lecsökkent 4,6 milliárdra. Ezt követően 2008-ig folyamatosan emelkedett, amikor a bevétel meghaladta a 16 milliárd forintot. A bevételek alakulása elsősorban a szlovák és osztrák importtól, valamint a horvát exporttól függ.

A szlovák-magyar metszéken 2008-ban import relációban realizált jelentős aukciós bevétel csökkenés esete jól példázza, hogy a transzparens és kiszámítható határkapacitás elosztási rendszer hiánya elsősorban az MVM holding számára lehet előnyös. A konkrét esetben az MVM-nek biztosított preferencia 3-4 milliárd forintos aukciós bevétel kiesést jelentett a MAVIR-nak, miközben ez az összeg az MVM kereskedelmi részlegeinél jelentkezett. Így a jelzett aukciós bevétel nem jutott el a fogyasztókhoz átviteli díj csökkenés formájában, hanem a holding jövedelmi pozícióját javította. Ugyanez a helyzet más, nem transzparens elosztással jellemzett esetekben is (pl. ukrán-magyar metszék 2009-ig).

II.2.3. A határkeresztező átviteli jogok másodlagos piaca

A hosszú távon (éves és havi) értékesített határkeresztező kapacitások értékét növeli, ha a jogok könnyen átruházhatóak. Ez könnyen belátható. Vegyünk egy kereskedőt, aki éves kapacitásaukción vásárol jogot, de a 8760 órából csak 6000 órában szeretné használni, ugyanakkor hajlandó fizetni az egész mennyiségért, mivel csak így juthat hozzá a 6000 hasznos órányi kapacitásjoghoz. Ha azonban a fennmaradó részt értékesítené tudná a másodlagos piacon, akkor még többet lenne hajlandó a teljes mennyiségért fizetni. Ezért azt mondhatjuk, hogy minél könnyebb a kapacitások átruházása, annál többet érhet egy-egy jog ára. Nézzük meg, hogy a jelenlegi szabályozás alapján a különböző határokon milyen módon lehet a kapacitásokat átruházni.

11. ábra. A határkeresztező kapacitások átruházásának szabályai

Határ	Átruházhatóság	Átruházás típusa	TSO felé bejelentési kötelezettség
Ausztria	Heti	Zsinór	Szállítás előtt 5 munkanappal
Horvátország	Napi	Zsinór	Szállítás előtt 3 munkanappal
Románia	Heti	Zsinór	Szállítás előtt 5 munkanappal
Szlovákia	Órás	Profil	Szállítás előtt 2 munkanappal
Szerbia	Heti	Zsinór	Szállítás előtt 5 munkanappal

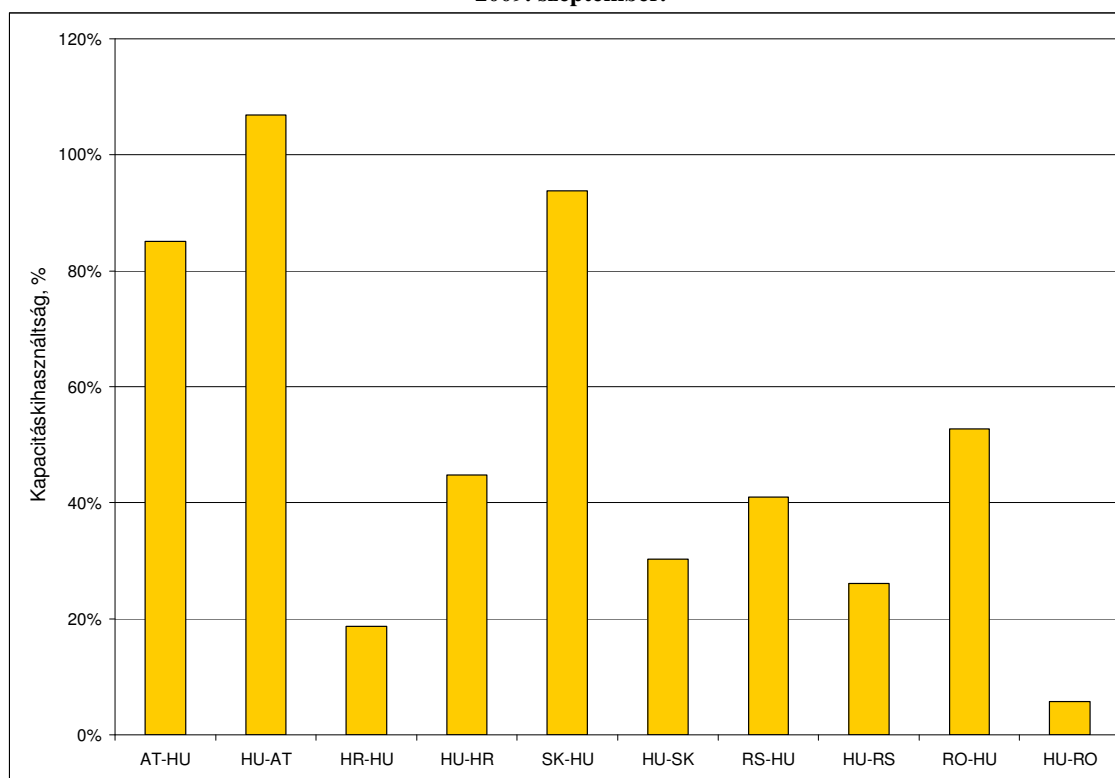
Forrás: MAVIR aukciós szabályzatok

A jelenlegi szabályozás alapján csak korlátozott módon lehet kapacitást átruházni. Az osztrák, román és szerb határok esetében csak egész heti kapacitást lehet átruházni, hétfő 0:00 perctől vasárnap 24:00 percig tartó hetekben. Ezzel szemben a horvát határon lehetőség van napi átruházásra is, ugyanakkor az adott napon belül az órák nem térhetnek el. A legrugalmasabb rendszer a szlovákiai határkeresztező kapacitások esetén valósul meg, ahol ún. profil átruházásra van lehetőség, amely alapján akár egy órára szóló jogot is el lehet adni. Azonban jelentős korlát, hogy minden átruházást jelenteni kell a rendszerirányítók felé, a szállítást megelőzően legalább két munkanappal (szlovák határ esetében), ám a legtöbb relációban ez még szigorúbb (ld. a fenti táblázatot).

II.2.4. Kapacitáskihasználtság

A következőkben bemutatjuk az egyes határmetszések átlagos kihasználtságát. A számítás menete a következő. Vettük a havi kereskedelmi áramlást minden határra és relációban külön-külön, s elosztottuk az összes, éves és havi kapacitás aukción kiosztott mennyiséggel. Ugyanakkor ezen számítás során nem vettük figyelembe a napi aukciókon értékesített mennyiségeket, ezzel kizárva a jogok kétszeri figyelembe vételét. A jelenlegi use-it-or-lose-it szabályozás szerint az éves és havi kapacitásaukción megnyert de fel nem használt jogokat azok tulajdonosai automatikusan elvesztik és az így elvesztett jogok bekerülnek a napi aukción értékesített mennyiségek közé. Az alábbi ábra mutatja az általunk számolt kapacitáskihasználtságokat az egyes határokon.

12. ábra. Határkeresztező kapacitás jogok átlagos kihasználtsága az egyes metszéken, 2009. január-2009. szeptember.

Forrás: MAVIR, REKK számítás

A fenti ábrán látható, hogy a legmagasabb a kihasználtság a magyar-osztrák relációban, amely ráadásul meghaladja a 100 %-ot. Ennek oka, hogy a napi aukción nem csak az éves vagy havi aukción értékesített, de fel nem használt jogokat értékesíti a rendszerirányító, hanem ezen felül is értékesít további átviteli jogokat. Hasonlóan magas kihasználtság jellemzi a szlovák-magyar határt.

II.2.5. Napi határkeresztező aukciók és a termékpiac kapcsolata

Jelenleg három határmetszéken tartanak napi határkeresztező aukciót: az osztrák, a szlovák és az ukrán határon. Ezek közül a két legfontosabb az osztrák és a szlovák, ahol viszonylag nagy mennyiséget hirdetnek meg napról-napra. Az idei év szlovák napi aukcióin kiosztott átlagos mennyiség a szlovák-magyar irányban 2009 januárja és szeptembere között 131 MW volt, míg az átlagos ár 1,05 €/MWh. Ezt összehasonlítva az éves határkeresztező átviteli jog árával, amely 7,02 €/MWh, láthatjuk, hogy a napi aukciókon kialakuló ár lényegesen alacsonyabb. Ennek oka a korábban elmondottakon túl a másnapi termékpiac hiánya. Ha működne transzparens day-ahead piac, akkor lényegesen többet érnének a napi aukciókon értékesített jogok.

II.2.6. Javaslatok

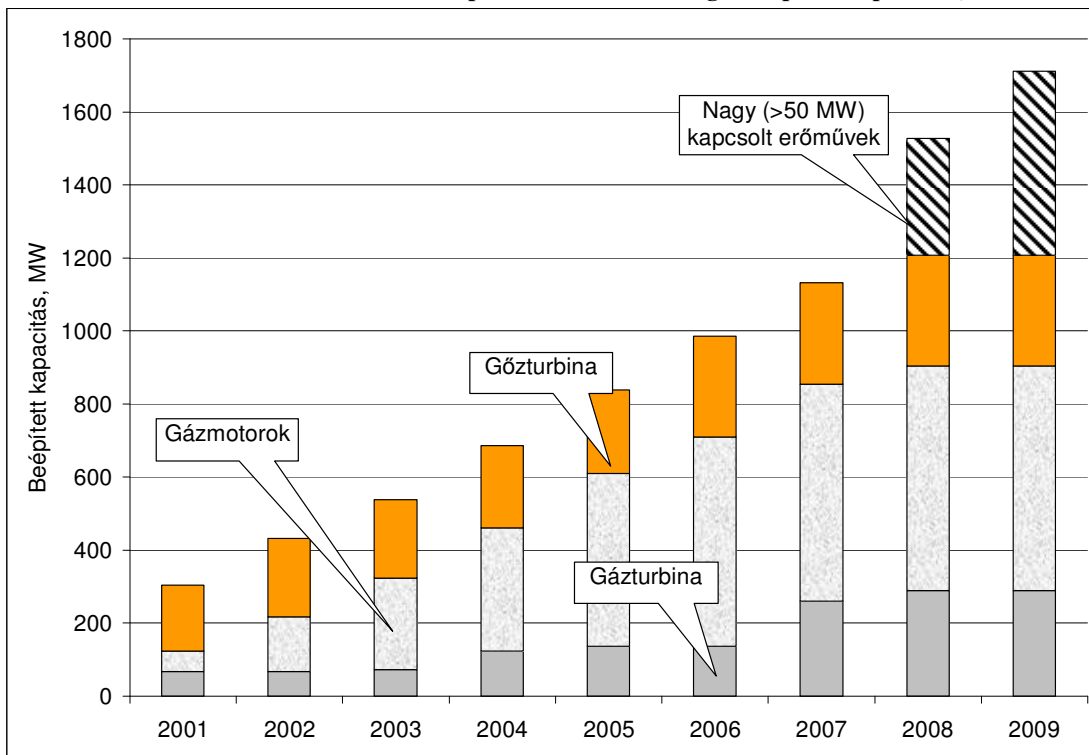
A határkeresztesző átviteli kapacitások rendelkezésre állásának növelés, és az azokhoz való hozzáféréssel kapcsolatos kockázatok mérséklése érdekében az alábbi javaslatokat tesszük:

- A rendszerirányítónak minden tárgyévét megelőzően publikálnia kell a következő évre tervezett havi ATC értékeket minden metszék és reláció esetére. Ennek az éves határkapacitás aukciót megelőzően kell megtörténnie.
- Rugalmasabbá kell tenni a határkeresztesző jogok másodlagos kereskedésére vonatkozó szabályokat. Minden határ esetében lehetőséget kell teremteni a profil átruházásra, továbbá csökkenteni kell a szállítás tényleges ideje és a kapacitás átruházás között megkövetelt bejelentési időintervallumot. Ez arra szolgálna, hogy a tényleges szállításhoz minél közelebb lehessen a jogokat átruházni.
- Csökkenteni kell a karbantartások által okozott villamos energia szállítási lehetőség csökkenés mértékét, elsősorban a román és szerb viszonylatban.
- A tervezett karbantartásokról a MAVIR több hónappal a munkák megkezdése előtt köteles a piaci szereplőket értesíteni.
- A nem tervezett karbantartásokról a MAVIR köteles utólag honlapján részletesen tájékoztatni a piaci szereplőket.
- A határkapacitás aukciós bevételek felhasználására vonatkozó szabályozást oly módon javasoljuk átalakítani, hogy az az integrált vállalatcsoporton belül működő rendszerirányítót (MAVIR) minél nagyobb mennyiségű és minél kiszámíthatóbban elérhető határkapacitás transzparens meghirdetésére ösztönözze, illetve jutalmazza a szűkös kapacitások feloldására irányuló hálózati beruházások megvalósítását.

II.3. A kötelező átvétel rendszere és az azzal kapcsolatos kereskedelmi problémák, bizonytalanságok

A kezdetek óta a magyar árampiac tipikus problémája a piac kínálati oldalának koncentráltasága és – piaci értelemben vett – rugalmatlansága. 2008 végéig ezen előnytelen sajátosságok fő oka a privatizáció időszakából örökölt hosszú távú megállapodások (HTM) rendszere volt. 2008 végén az Európai Bizottság döntése és a kapcsolódó hazai törvénykezés a régi HTM rendszert megszüntette, s ennek következtében két nagy hazai erőmű a szabadpiacra került. Ugyanakkor a 2001 óta létesült korszerű hazai erőművi termelőkapacitások döntő része a piaci versenytől védett ún. kötelező átvételes rendszeren belül értékesítheti termékeit. Ezen időszak alatt a KÁT alá eső gázbázisú kapcsolt termelői kapacitás 1400 MW-al nőtt (lásd 13. ábra), s mára elérte az 1700 MW-ot. Ehhez adódik még kb. 430 MW-nyi megújuló villamosenergia-termelő kapacitás. Ezek együttesen az összes hazai beépített erőművi kapacitás 24%-át reprezentálják.

13. ábra. A kötelező átvétel alá tartozó kapcsolt erőművek névleges beépített kapacitása, 2001-2009

Forrás: MEH

Az alábbiakban amellet érvelünk, hogy egy ilyen terjedelmű KÁT rendszer káros az árampiaci verseny fejlődésére és javaslatot teszünk a KÁT rendszer fokozatos átalakítására.

II.3.1. Szabályozási háttér

A hatályos magyar szabályozás kötelező átvétellel és garantált hatósági árral támogatja a megújuló és kapcsolt villamosenergia-termelést. A támogatás működési kereteit 2003-tól a

2002/56-os GKM rendelet rögzítette. Ennek értelmében minden megújuló energia termelőtől származó és az 50 MW névleges villamos kapacitás alatti kapcsolt termelésből származó villamos energiát a területi szolgáltatónak kötelessége volt átvenni garantált, hatóságilag rögzített árakon. A szabályozás mind technológiánként, mind pedig zónaidőnként differenciált támogatott hatósági árat határozott meg. Jelentős változás 2007-ben történt. Ekkor a megújulókra és kapcsolt termelőkre vonatkozóan két fontos rendelet született. A 389/2007-es Kormány rendelet, amely a korábbi GKM rendelet helyébe lépett, és kormányrendeleti szinten határozta meg a kötelező átvételi árakat és a kötelező átvétel egyéb szabályait. A módosított rendelet egyik leglényegesebb pontja az volt, hogy a támogatás hatálya alá kerültek a nagy kapcsolt erőművek is (50-130 MW között) a fűtési idényben.

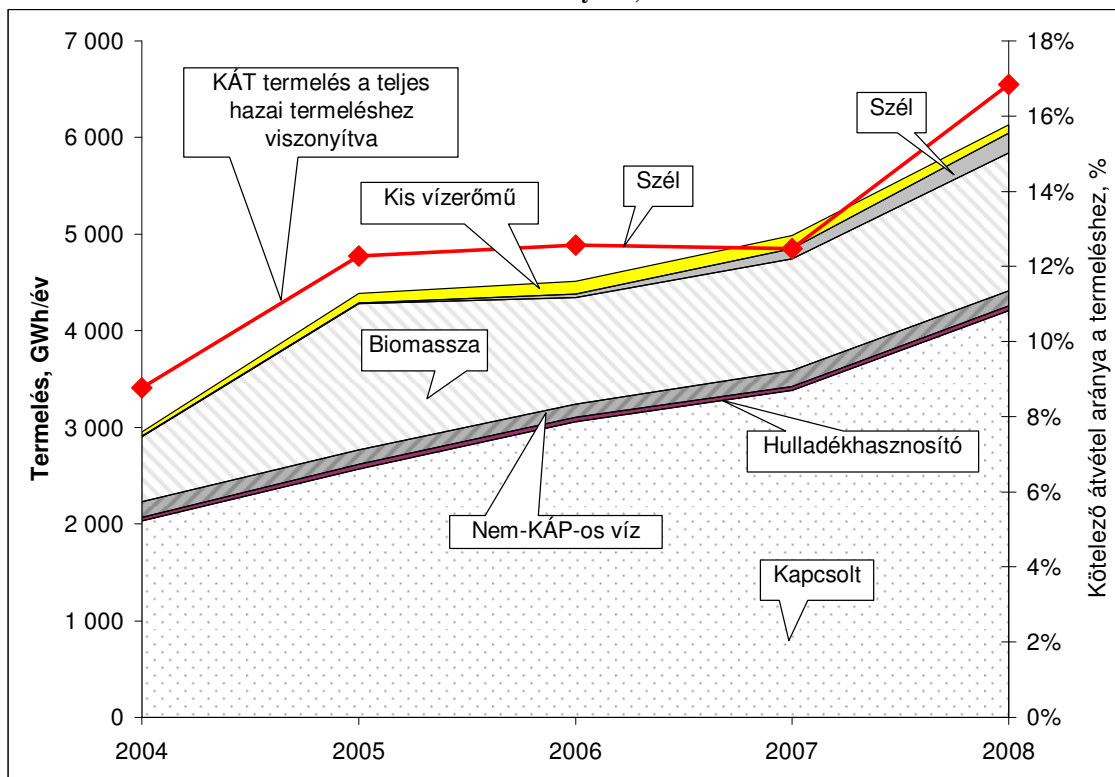
A másik fontos változtatás az úgynevezett „zöld mérlegkör” létrehozása volt, amelyet a 109/2007-es GKM rendelet rögzített. Ennek értelmében a támogatott erőművek nem a szolgáltatónak adták el a megtermelt villamos energiát, hanem a zöld mérlegkör felelős MAVIR-nak. A rendszerirányító minden hónapban előre bekéri mind a kötelező átvétel alá eső termelők (KÁT termelők), mind pedig a végső fogyasztót ellátó szolgáltatók (a továbbiakban KÁT átvevő) tervezett havi menetrendjét. A szolgáltatók a felhasználó(i)k részére értékesített villamos energia arányában, a villamos energiát importáló felhasználók pedig a saját maguk által elfogyasztott villamos energia arányában kötelesek átvenni az átvételi kötelezettség alá eső villamos energiát a zöld mérlegkör felelőstől. A rendszerirányító tehát rögzíti, hogy adott hónapban mekkora mennyiségű villamos energiát kell átvenni az egyes KÁT átvevőknek, és minden hónapban közlésezi, hogy ezt milyen profilban kötelesek átvenni, vagyis rögzíti, hogy az egyes órákban mekkora mennyiségű KÁT-os villamos energiát kell átvenniük.

A rendszerirányító a rendeletben meghatározott átvételi árak alapján és a KÁT termelők tervezett havi termelése alapján meghatározza, hogy átlagosan milyen árat fizet ezeknek a termelőknek. Ezt korrigálja az előző havi tény-terv eltérésből adódó összeggel, illetve hozzáveszi a zöld mérlegkör kiegyenlítésének és a KÁT mérlegkör működtetésének költségeit. Ebből végül meghatároz egy árat (KÁT egységár), amelyet az adott hónapban a KÁT átvevő fizet a zöld mérlegkör-felelősnek. A MAVIR minden hónapban előre közli az átadási árat és profilt.

II.3.2. A kötelező átvétel alá tartozó villamosenergia-termelés

A kötelező átvétel alá eső termelés folyamatosan nőtt az elmúlt években. A növekedésnek három összetevőjét különböztethetjük meg: a már működő, elsősorban vegyes tüzelésű biomassza blokkok termelésnövekedése; a kapcsolt erőművek elterjedése; illetve a támogatás hatályának kiterjesztése. Ez utóbbi két lépésben történt meg. A már említett 2007-es új rendelet kiterjedt a nagy kapcsolt (50-130 MW) erőművekre is, míg az ezt módosító 34/2008-as KHEM rendelet bevonta a 190 MW beépített kapacitásnál kisebb kapcsolt termelőket is. A változásokat a következő ábrán foglaltuk össze.

14. ábra. A kötelező átvétel alá eső termelés megoszlása technológiánként és aránya a hazai összes termeléshez viszonyítva, 2004-2008

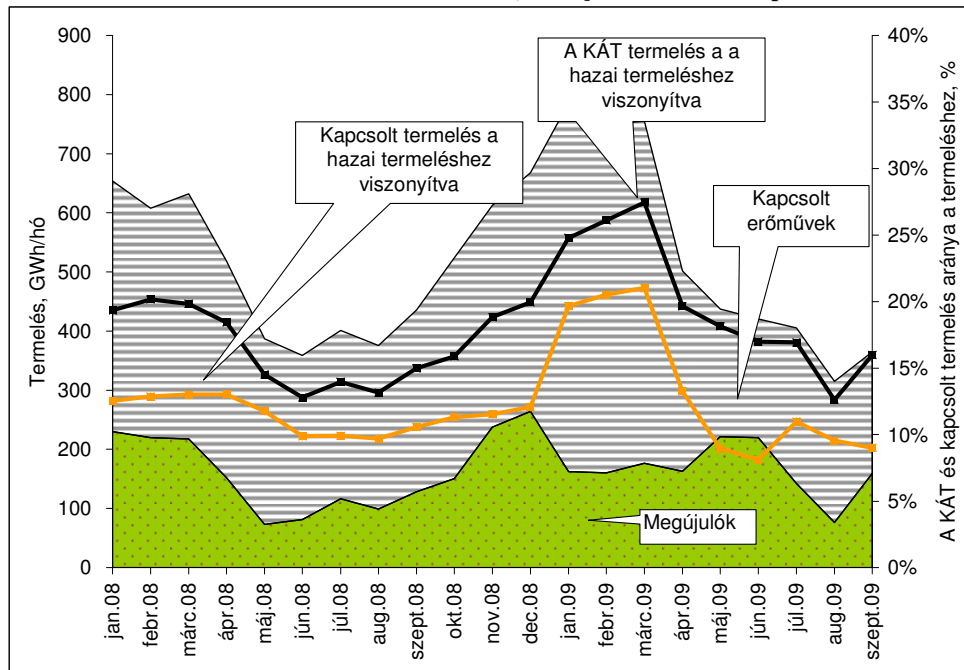

Forrás: MEH

Az ábrán bemutatjuk azt is, hogy a kötelező átvételes termelés a teljes hazai villamosenergia-termelés mekkora hányadát vonja ki a piacról. Látható, hogy 2003-ban ez még nem érte el a 10 %-ot, majd a következő három évben 12 % körül stagnált, míg 2008-ban a nagy kapcsolt erőművek hatására ez az arány 17 %-ra nőtt. 2009 első három hónapjában a KÁT termelés a hazai termeléshez viszonyítva elérte a 30%-ot, éves átlagban 20% körüli lehet ez az érték.

A távfűtéssel kapcsolt termelés jelentős súlya miatt a kötelező átvétel mennyisége szezonálisan igen ingadozó. A következő ábra mutatja, hogy 2008. január és 2009. szeptember között milyen volt a kötelező átvételes termelés megoszlása, illetve a havi rendszerterheléshez és hazai összes termeléshez viszonyítva az arányuk. Látható, hogy a megújuló termelés nem igazán mutat szezonális ingadozást, az elmúlt közel másfél évben viszonylag stabilnak mondható a havi termelésük. Ezzel szemben a kapcsolt termelés erősen szezonális jellegű. Ezzel magyarázható, hogy míg 2008 első felében a hazai termeléshez viszonyítva az összes kötelező átvételes termelés elérte a 20 %-ot, addig ez az arány 2008 nyarán lecsökkent 15 % alá. 2008/2009 telén ugyanakkor a támogatás kiterjesztésének hatására egyes hónapokban ez az arány meghaladta a 25 %-ot.

15. ábra. A kötelező átvétel alá eső különböző technológiák havi termelése és ezek aránya a hazai összes termeléshez és a rendszerterheléshez, 2008 január – 2009 szeptember

Forrás: MAVIR, MEH

Ekkora mennyiségű kapacitás illetve termelés kivonása a piacról jelentősen csökkenti a piaci termelők közötti versenyt. Ennek az a legfőbb veszélye, hogy a piacon maradó termelők emelhetik az árat. Vagyis nemcsak a hatalmasra duzzadt kötelező átvétel ártámogatása miatt emelkedik meg a villamos energia ára, hanem a versenyhelyzet csökkenése miatt is.

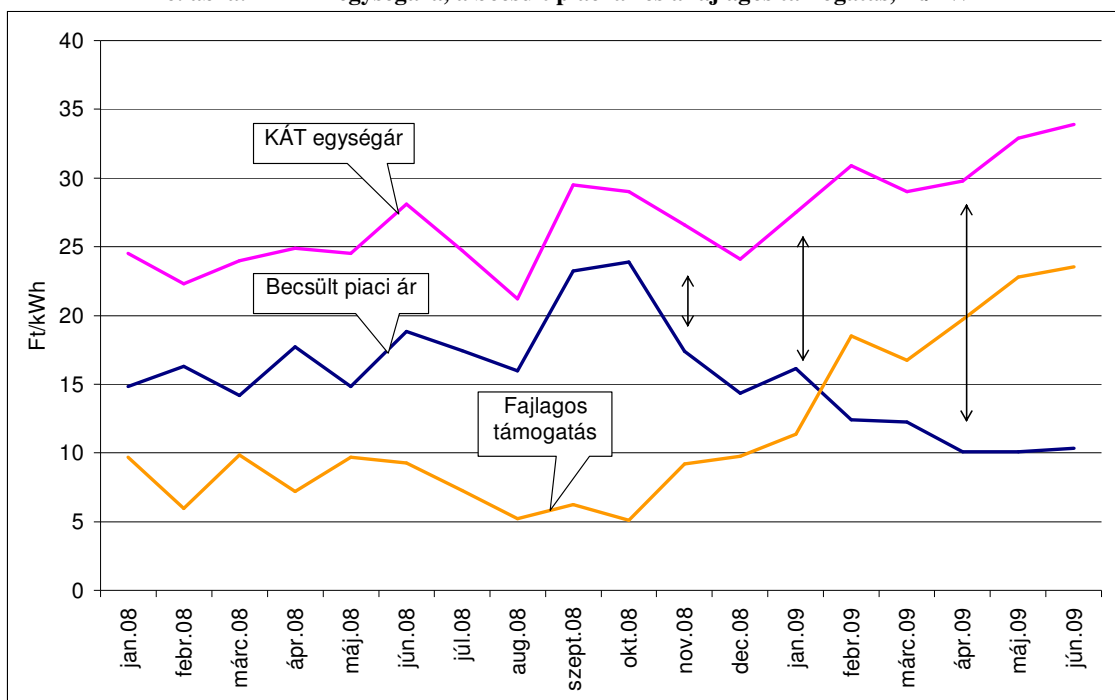
II.3.3. A kötelező átvétel árának és a támogatás mértékének alakulása

A következőkben a KÁT egységár és a piaci áramár arányának alakulását vizsgáljuk. A magyar megújuló és kapcsolt termelés támogatási rendszere garantálja, hogy a termelést szabályozott egységáron veszik át, vagyis a rendszer nem választja szét az energia árát és a támogatás mértékét. Ennek jelentősége 2008-ig viszonylag csekélynek mondható, mivel a piaci ár addig meglehetősen stabil volt. 2008 októbere óta azonban a piaci ár jelentősen elszakadt a szabályozott KÁT áráktól.

Nyilvános spot árak híján a következő módon becsültük a hazai nagykereskedelmi villamos energia árát. A német másnapi piac órás áraiból indultunk ki, amelyhez hozzáadtuk az osztrák-magyar határkeresztesző kapacitások napi aukcióján kialakuló órás árakat. Abban az esetben, ha az osztrák-magyar metszéken egy adott órában magasabb volt az ár, mint a magyar-osztrák viszonylatban, akkor a német másnapi piac árához hozzáadtuk a határkeresztesző árat, ellenkező esetben levontuk. Az így kapott árat az adott napi forint/euró árfolyammal átváltottuk hazai pénzegységre, és megkaptuk egy adott órára vonatkozóan a magyar villamos energia árát. Annak érdekében, hogy a KÁT egységárral össze tudjuk vetni az így becsült piaci árat, a MAVIR által a KÁT átvétőkre vonatkozó adott havi profilt használtuk, és ez alapján súlyoztuk be az egyes órákat, és végül ezek segítségével havi piaci

árakat képeztünk. Az így becsült hazai piaci árat, a KÁT egységárat és az e kettő különbségéből adódó becsült fajlagos támogatást mutatja a 16. ábra.

16. ábra. A KÁT egységára, a becsült piaci ár és a fajlagos támogatás, Ft/kWh

Forrás: MAVIR, EEX

2008. októberig viszonylag stabil volt a KÁT egységár és a becsült piaci ár különbsége, majd ezt követően a különbség jelentősen nőtt. Ennek a növekedésnek két fő összetevője van: egyrészt a gazdasági válság hatására jelentősen csökkent a német piaci ár (2009-re 10 Ft/kWh-ra), másrészt a MAVIR által meghatározott KÁT egységár is növekedésnek indult. 2009 közepére a kettő különbsége megközelítette a 25 Ft/kWh-át. Vagyis jelenleg az átlagos kötelező átvételi ár, amely 2009. júliusában 33,9 Ft/kWh, több mint háromszorosa a piaci árnak. Ezért míg a többi termelő jelentősen megéri a válság hatására bekövetkező villamos energia árcsökkenést, addig a kötelező átvétel alá eső termelőkre a piaci folyamatok egyáltalán nincsenek hatással.

Ezek után már érthető, miként lehetséges, hogy míg a 2008-as évben a KÁT termelőknek kifizetett éves támogatás 52 milliárd forint volt, addig csak 2009 első felében a kifizetett támogatás már meghaladta a 70 milliárd forintot. Ez minden egyes elfogyasztott kilowattóra után 3,73 Ft/kWh-os költséget jelentett a fogyasztóknak. Ha a második félévben az első féléves gyakorlat folytatódik, akkor az általunk becsült éves kifizetett támogatás 2009-ben közel 150 milliárd forint lesz, vagyis a 2008-as támogatás háromszorosa. A rendszer legnagyobb nyertesei a kapcsolt termelők: rájuk költötték a 2008-as támogatások 68%-át, azaz több mint 35 milliárd forintot. Ez a helyzet rávilágít arra, hogy a nagy kapcsolt erőművek bevonása a támogatásba milyen súlyos következményekkel járt.

A következőkben röviden külön tárgyaljuk a kapcsolt és a megújuló támogatások várható alakulását és igyekszünk kiemelni a jelenlegi torz ösztönzőket.

II.3.4. A kapcsolt termelés támogatására vonatkozó elképzelések

Az előzőekben bemutatottuk, hogy az elmúlt években jelentős mértékű kapcsolt villamosenergia-termelés tartozott a kötelező, hatósági áras átvétel alá. Ugyanakkor a 2007. évi villamos energia törvény (VET) alapján a hővel kapcsoltan termelt villamos energia „kötelező átvétel keretében történő értékesítésére vonatkozó, az átvételi kötelezettség alá eső villamos energia mennyiségét és a kötelező átvétel időtartamát meghatározó hatósági határozattal nem szabályozott értékesítési jogosultságok 2010. december 31-én megszűnnek”. A VET 2009 nyarán történt módosítása nyomán a lakossági vagy külön kezelt intézmény céljaira értékesítő távhőt szolgáltató kapcsolt termelők 2009. augusztus 31-ig kérhették a Hivataltól, hogy az általuk termelt villamos energia továbbra is kötelező átvétel keretében értékesíthessék. Ennek során két feltételnek kell megfelelnie az erőműnek:

- A kapcsolt termelő vállalja, hogy 2011 végéig képessé teszi a termelést, hogy a rendszerszintű szolgáltatások biztosításához szükséges erőművi teljesítőképességét felajánlja a rendszerirányítónak, valamint a villamosenergia-termelését indokolatlanul nem tarthatja vissza.
- A termelő csak akkor jogosult 2010 után is hatósági áron értékesíteni a villamos energiát, ha az erőmű gazdaságilag még nem térült meg. Ennek kiszámolását a Hivatal egy külön módszertan alapján vizsgálja. Ugyanakkor a VET kimondja, hogy legfeljebb 2015. december 31.-ig értékesíthetnek hatósági áron ezen termelők.

A kérelmeket a MEH 2009. december 31-i határidővel bírálja el.

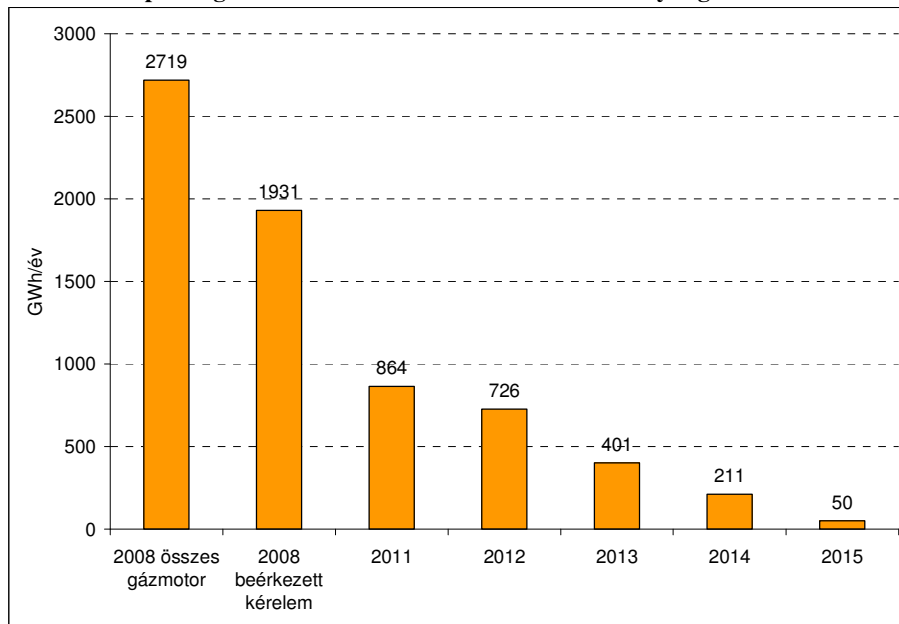
A fenti szabályozás azonban csak a 2008-tól hatályos 389/2007 Korm. Rendelet előtt már kötelező átvételben értékesített termelőkre igaz. Ezen időszakot követően épült erőművek továbbra is kérvényezhetik, hogy hatósági áron értékesíthessék a villamos energiát, egészen a megtérülési idejükig. Ezen termelőknek 2010. december 31-ig kereskedelmi üzembe kell állniuk, illetve a következő feltételek valamelyikének kell megfelelniük:

- A kapcsolt erőmű a termelt hőt távhőszolgáltatásra használja, vagy
- A kapcsolt erőmű a termelt hőt külön kezelt intézménynek értékesíti, vagy
- A kapcsolt erőmű névleges villamos energia kapacitása nem éri el a 20 MW-ot
-

A támogatás alá tartozó erőművi termelés várható alakulása

A hatályos villamos energia törvény alapján a Magyar Energia Hivatal nyilvános módszertan alapján vizsgálja a KÁT-os kapcsolt és megújuló termelők megtérülését annak érdekében, hogy eldöntse, a megtérülés biztosítása érdekében legfeljebb 2015 végéig meghosszabbítsa-e a KÁT alá tartozásukat. Külön módszertant publikált a gázmotoros termelők megtérülésének vizsgálatára vonatkozóan. A Hivatal előzetes számításai alapján a kapcsolt gázmotoros erőművek várható termelése 2015-ig éves bontásban a következőképpen alakul (lásd 17. ábra).

17. ábra. A kapcsolt gázmotoroktól kötelezően átveendő mennyiségek becsült alakulása

Forrás: MEH

A kapcsolt gázmotorok a teljes támogatott kapcsolt termelés 64,2 %-át adták 2008-ban. A következő táblázat mutatja, hogy 2008-ban milyen típusú kapcsolt termelők mekkora mennyiségű villamos energiát értékesítettek kötelező átvétel keretében.

5. táblázat. A kötelező átvétel keretében értékesített kapcsolt termelés megoszlása technológiák alapján 2008-ban

Technológia	Villamosenergia-termelés, GWh	Megoszlás, százalék
Gázmotorok	2 704,0	64,2
Gőzturbinák	199,6	4,7
Gázturbina	427,1	10,1
Kis CCGT egységek	404,8	9,6
DKCE	359,0	8,5
Kelenföldi gőzturbina	115,0	2,7
Összesen	4 209,5	100

Forrás: BERT, MEH

A Hivatal minden egyes kis kapcsolt erőmű támogatását vizsgálja, ugyanakkor csak a gázmotorokra dolgozott ki egységes módszertani útmutatót, lévén a többi technológia esetében egy-egy erőmű jelentősen különbözik a többitől, ezért ezeket egyedileg vizsgálja.

Látható a fenti táblázatból, hogy annak ellenére, hogy 2008-ban a jogszabály lehetőséget biztosított volna a Kispesti és Újpesti Erőműveknek a kötelező átvétel alá termelni, ezt a lehetőséget nem használták ki. Ha ezen erőművek teljesen mértékben a kötelező átvétel alatt értékesítettek volna, akkor ez további 800 GWh-al növelte volna a KÁT-os termelés nagyságát. A 2009-es év első felében a teljes támogatott kapcsolt termelés 2520 GWh volt. Ebből a Budapesti Erőművek KÁT-os termelése 450 GWh volt, szemben a teljes termelésével, amely meghaladta a 900 GWh-át. Ebből is látható, hogy a KÁT-os kapcsolt termelés 2010-ig jelentősen növekedhet, amely azonban 2011-től a kis kapcsolt erőművek kikerülésével csökkenhet.

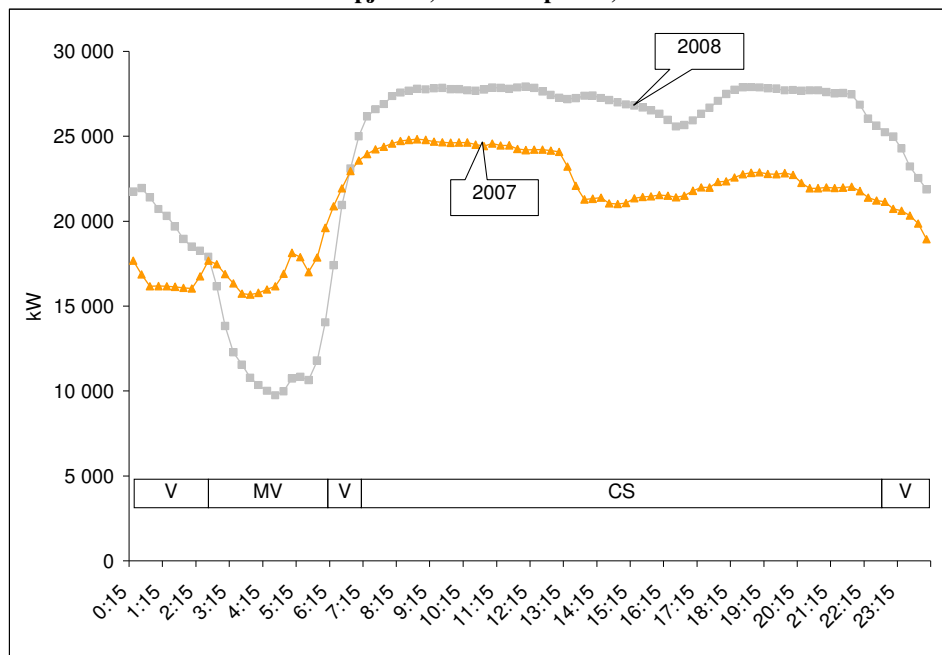
- A KÁT alá eső kapcsolt termelés jövőbeni alakulásával kapcsolatos bizonytalanságot növeli a T/11303 szám alatt 2009 decemberében elfogadott törvénymódosítás. Ennek eredménye várhatóan az lesz, hogy a kapcsolt termelés a MEH által előre jelzettnél lassabban kerül majd át a támogatott KÁT rendszerből a szabadpiacra.

A kapcsolt termelők rendszerintegrációja

Gyakorta említett iparági érv a kapcsolt termelők támogatott körben tartására az, hogy áramtermelésük nem alakítható rugalmasan, az a hőigényhez kötött, így az áram szabadpiacon versenyhátrányban lennének. A következőkben egy nagy kapcsolt termelő áramárakra vonatkozó termelési rugalmasságát elemezzük.

Nézzük meg, hogy a differenciált zónaidei árazásnak milyen hatása van a a Kelenföldi Gőzturbina áramtermelésére. Ezen erőmű 2007-ben még nem tartozott a szabályozás hatálya alá, ellenben 2008. január elsejétől már kötelező átvétel keretében értékesítette a megtermelt villamos energiát. A következő ábra mutatja az erőmű átlagos villamos energia teljesítményét munkanapokon 2007 illetve 2008 első három hónapjában.

18. ábra. A Kelenföldi Gőzturbina átlagos villamosenergia-teljesítménye 2007 és 2008 első három hónapjában, munkanapokon, kW

V: völgyidőszak; MV: mélyvölgy időszak; CS: csúcsidőszak
Forrás: MAVIR.

Látható, hogy a 2007-es és 2008-as év profilja jelentősen eltér egymástól. A szabályozás kiterjesztése után az erőmű a mélyvölgy időszakban jelentősen visszafogta, csúcsidőszakban viszont lényegesen növelte a megtermelt villamos energia mennyiségét.

Tény, hogy a kapcsolt erőművek villamos energia termelését döntően a hő piac igénye határozza meg, ugyanakkor a fenti példából is látható, hogy képesek a kiadott villamos

energia teljesítményüket változtatni és ezáltal a megtermelt villamos energia mennyiségét az értékesítési lehetőségekhez igazítani.

II.3.5. A kapcsolt termelés szabályozására vonatkozó következtetések

Az árampiaci verseny szempontjából a kapcsolt termelőkre vonatkozó KÁT rendszerrel kapcsolatos legnagyobb probléma az, hogy túlzott mértékű, jól szabályozható, a szabadpiacon is versenyképes áramtermelő kapacitást von ki a nagykereskedelmi- és a kiegyenlítő energia piacokról. A szabályozás módosításának tehát azt a célt kell szolgálnia, hogy e termelők mielőbb integrálódjanak a szabadpiacba. A kisebb termelők (gázmotorok) esetén a piaci integrációt segítené egy likvid azonnali árampiac (áramtőzsde) létrejötte, illetve a kis egységek termelési aggregálását elősegítő piaci szabályok megléte. Semmiképpen nem indokolható már megtérült beruházásokat termelési ártámogatásban részesíteni: ez vagy a távhő termelők nyereségét növeli indokolatlanul az áramfogyasztók rovására, vagy indokolatlanul alacsony távhő árakhoz vezet. Ez utóbbi csökkenteni az energiahatékonyság javítására vonatkozó ösztönzést és pazarlást eredményez.

Külön is megjegyezzük, hogy a biomassza alapú kapcsolt hőtermelés feltételei idehaza rendkívül kedvezőek, ezért a földgáz bázisú kapcsolt termelés helyett az előbbi előnyben részesítése indokolt.

II.3.6. A megújuló villamosenergia-termelés szabályozása

A hazai megújuló villamosenergia-termelés jelenlegi támogatási rendszere nem épül koherens megújuló energia koncepcióra. A 2003 elejétől hatályos rendszer fő célja az volt, hogy segítségével teljesíthető legyen az Unió felé vállalt azon kötelezettségünk, hogy 2010-re az áramtermelésünkön belül a megújuló részarány elérje a 3,6%-ot (ez az arány 2003 elején 0,9% volt). Ezt a vállalást a létrehozott támogatási rendszer eredményeként megvalósuló projektek 2005-re teljesítették. A megújuló áramtermelés 90%-a biomassza tüzelésen alapul, ezen kívül még a szélenergia és vízenergia hasznosítás számottevő.

A jelenlegi megújuló politika minimális keretét egy újabb uniós vállalás alkotja, mely szerint összes energiafogyasztásunk 13%-ának kell 2020-ra megújuló forrásból táplálkoznia. Ez a vállalás nem jelöl ki külön célértéket a villamos bázisú áramtermelés részarányára. E részarány meghatározása energiapolitikai döntésen kell alapuljon.

Biomassza kvóták

A villamos energiáról szóló 2001. évi CX. törvényt (VET) módosító 2005. évi LXXIX. törvény 10. § k) pontja alapján a „Magyar Energia Hivatal (Hivatal) állapítja meg a megújuló energiaforrásból előállított villamos energia kötelezően átveendő mennyiségét”. Ezt később a 2007. évi LXXXVI. Törvény a villamos energiáról 11§ (3) alapján módosította: „az átvételi kötelezettség alá eső villamos energia mennyiségét és a kötelező átvétel időtartamát a jogszabályban meghatározott feltételek szerint a Hivatal állapítja meg”.

Az átvételi mennyiség megállapítására a Hivatal kvótarendszert dolgozott ki a megújuló energiaforrásokra, köztük a biomassza alapú villamos energia termelésére vonatkozóan.

Ennek értelmében az erőművek csak a termelői engedélyben vagy kiserőművi összevont engedélyben engedélyezett mennyiségű villamos energiát értékesíthetnek a kötelező átvétel keretében. A kvótákat 2006-ban osztották ki a termelői engedélyek módosításával. Az alábbi táblázat mutatja, hogy kezdetben mekkora mennyiségű kvótát kaptak az egyes biomassza tüzelésű erőművek.

6. táblázat. Az egyes erőművek kezdeti kapott kvótája, GWh

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bakonyi Erőmű Ajkai Erőmű	34,6	34,6	34,6	34,6	34,6	
Bakonyi Bioenergia Kft.	195	195	195	195	195	
Borsodi En. Kft, Borsodi Hőerőmű	260	260	260	260	260	
Mátrai Erőmű	120	160	160	160	160	
Pannongreen	335	335	335	335	335	
Tiszapalkonyai Erőmű	200	200	200	200	200	
Vértesi Erőmű	55	90	90	90	90	90
Összesen	1 199,6	1 274,6	1 274,6	1 274,6	1 274,6	90

Forrás: MEH

A MEH a következő elv alapján osztotta ki a kvótákat a már működő erőműveknek: „A már meglévő biomasszas erőművek kvótáit a Hivatal a kiszámíthatóság elvét figyelembe véve úgy határozta meg, hogy az erőművek zöld áramból származó éves átlagos árbevétele a kvótakiosztást követően is változatlan nagyságú maradjon (magasabb átvételi árak esetén kevesebb zöld áram értékesítése is elegendő a korábbi évek átlagos árbevételének elérésére).⁷”

A kezdeti kiosztáshoz képest lényeges változások következtek be mind 2006-ban, mind 2007-ben. A Mátrai, Bakonyi és a Vértesi Erőmű engedélyét kétszer megváltoztatták a biomassza kvóták miatt, míg az összes többi erőműnél egy-egy változtatás történt a kezdetihez képest. Ezen változtatások jelentősen növelték a teljes termelhető mennyiséget (lásd 1. táblázat).

7. táblázat. Az egyes erőművek kapott kvótája, 2008. végi állapot szerint, GWh

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bakony, Ajkai	55	55	55	55	55			
Bakony, Inotai		40	40	40	40			
Bakony, Bioenergia	195	195	195	195	195			
Borsodi	280	280	280	280	280			
Mátrai	120	160	290	290	290	74,5	74,5	74,5
Pannongreen	335	335	335	340	340	340	340	340
Tiszapalkonyai	180	180	180	180	180			
Vértesi	55	147	250	250	250	250	125	
Összesen	1 220,0	1 392,0	1 625,0	1 630,0	1 630,0	664,5	539,5	414,5

Forrás: MEH

A fenti táblázatok összevetése azt mutatja, hogy 2006-ban 20 GWh-val, 2007-ben 120 GWh-val, 2008-ban pedig már 350 GWh-val több villamos energiát állíthatnak elő a biomassza hasznosító erőművek.

⁷ Forrás: Az átvételi kötelezettség keretében KÁP elszámolása mellett történő villamosenergia-értékesítés 2006. évi helyzete

A kapott kvótákat összehasonlítottuk a tényleges termeléssel a 2006 – 2007 évekre (lásd 8. táblázat).

8. táblázat. A biomassza alapú villamos energia termelési kvóták kihasználtsága, 2006-2007

	2006			2007		
	Kvóta, GWh	Termelés, GWh	Kvóta kihasználás, százalék	Kvóta, GWh	Termelés, GWh	Kvóta kihasználás, százalék
Bakonyi Erőmű Ajkai Erőmű	55,0	54,7	99,5	95,0	71,9	75,7
Bakonyi Bioenergia Kft.	195,0	155,7	79,8	195,0	185,7	95,2
Borsodi En. Kft, Borsodi Hőerőmű	280,0	190,6	68,1	280,0	239,7	85,6
Mátrai Erőmű	120,0	120,0	100,0	160,0	160,0	100,0
Pannongreen	335,0	336,8	100,5	335,0	334,8	99,9
Tiszapalkonyai Erőmű	180,0	176,6	98,1	180,0	8,7	4,8
Vértesi Erőmű	55,0	54,4	98,9	147,0	128,8	87,6
Összesen	1 220,0	1 088,8	89,2	1 392,0	1 129,6	81,1
Kiserőművek + biogáz	?	11,6	?	?	18,8	?
MINDÖSSZESEN	?	1 100,4	?	?	1 148,4	?

Forrás: MEH

Látható, hogy 2006-ban a kvóták 89,2 %-át, míg 2007-ben már csak a 81,1 %-át használták ki. Ennek oka elsősorban az, hogy a Tiszapalkonyai Erőmű gazdaságossági okokból gyakorlatilag nem termelt biomassza alapon villamos energiát 2007-ben. Mindössze a Pannongreen és a Mátrai Erőmű használta ki mindkét évben a kapott kvóta mennyiségét.

Sajnos 2008-ról nem áll rendelkezésre részletes adat arra vonatkozóan, hogy az egyes erőművek mekkora mennyiségű villamos energiát termeltek külön-külön, csak összevontan közöl ilyen adatot az Energia Hivatal. 2008-ban a teljes átvett mennyiség, amely biomassza tüzelésből származik, meghaladta a 1324 GWh-t, amely 15 %-al több mint az egy évvel korábbi.

2008. január 1.-től ismét jelentős változás következett be a kvótarendszerben. Ettől kezdve az erőművek maguk dönthetnek, hogy a Hivatal által a termelői engedélyben részükre megállapított kötelező átvételi időszakon belül mikor és milyen mértékben használják fel összkvótájukat.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a biomassza kvóták kiosztása nem tekinthető transzparensnek, a kiosztás elvi alapja pedig teljességgel tarthatatlan (árbevétel stabilizálás?). A kvótarendszer ugyanakkor jelentős korlátot képez a biomassza alapú áramtermelésnek. Ezt mutatja a Mátrai és a Pannongreen erőművek esete, amelyek mind 2006-ban, mind 2007-ben teljes mértékben kihasználták a meglévő kvótájukat, így feltételezhető, hogy ez ténylegesen határt szabott a megújuló termelésüknek.

Szélerőművi kapacitáslétesítési-jogok kiosztása

2008 év végén a teljes beépített hazai bruttó szélkapacitás 119,3 MW volt, amely alig haladja meg a Magyar Energia Hivatal által 2006-ban kiosztott 330 MW-nyi kapacitáslétesítési jogok a harmadát. Ugyanakkor 2009-ben jelentős mértékű új kapacitások kerülnek

kereskedelmi üzembe, így év végére várhatóan a beépített szélenergia kapacitás meghaladja a 190 MW-ot. 2009-ben a Hivatal megvizsgálta, hogy lehetőség van-e a 330 MW-on felül új engedélyek kiadására. Ezen elemzések során arra a következtetésre jutott, hogy további 410 MW-nyi szélenergia kapacitást képes befogadni a rendszer, ezért elkezdte kidolgozni a kapacitás létesítési jogok kiosztásának szabályait. A jelenlegi tervek alapján az allokáció alapja árverés lesz. Ennek során a befektetők az egy MW-ra kért KÁT-összeg jelenértékei alapján teszik meg az ajánlatukat, és a legalacsonyabb támogatást igénylők nyerik el a meghirdetett kapacitásokat. Ez teljes mértékben piaci alapú allokációnak tekinthető, így ha a kapacitásokért verseny van, azaz több kapacitásra van igény, mint amennyit kiosztanak, akkor minden befektető olyan árat kínál, amely mellett még éppen megéri befektetni. Ezzel a szűkösségből adódó haszon nem a befektetőknél realizálódik, hanem a fogyasztóknál, mivel ebben az esetben jutnak a legalacsonyabb áron adott szélenergia termeléshez.

Ezzel szemben a 2006-os kiosztás során nem piaci módon allokálták a kapacitáslétesítési jogokat, hanem a beérkező kapacitáslétesítési kérelmek arányában ingyen kapták meg a befektetők. Ebben az esetben minden befektető kapott valamekkora létesítési jogot, azonban egyes beruházóknak így már nem érte meg felépíteni a szélenergia kapacitást, ezért a jogokat a másodlagos piacon értékesítette, így jelentős bevételre tehetett szert. Ebből is látható, hogy abban az esetben, ha ezen jogokat is aukción értékesítette volna az állam, akkor a szűkösségből adódó haszon nem a befektetőknél keletkezett volna –akik eladták a kapacitáslétesítési jogokat –, hanem a fogyasztóknál vagy az államnál.

Összefoglalva mindenképp pozitív fejlemény, hogy az újabb szélenergia kapacitáslétesítési engedélyeket árverésen értékesíti az Energia Hivatal. Ennek hatására egy-egy szélenergia projekt várhatóan a befektetők közötti versenynek köszönhetően alacsony támogatást igényel, így a villamos energia fogyasztókra kisebb teher hárul, mintha ezen jogokat nem piaci módon allokálnák.

II.3.7. A KÁT mérlegkör működésével kapcsolatos problémák

A KÁT rendszer keretén belül termelt áram szervezett értékesítésére és a rendszer által nyújtott ártámogatások elszámolására 2008 elejétől létrejött a kötelező KÁT mérlegkör, amelyet a MAVIR működtet. A KÁT alá eső termelők kötelezően e mérlegkör számára értékesítik termelésüket. A MAVIR a vásárolt energiából, kiegyenlítő energia beszerzése mellett KÁT terméket ad el azon piaci szereplők számára, akik végfogyasztók számára értékesítenek villamos energiát.⁸ E piaci szereplők értékesítésük arányában kötelesek átvenni a KÁT terméket.

E központosított kereskedési és elszámolási rendszer ma több olyan problémával küzd, amelyek együttesen akadályozzák új kereskedők piacra lépését és indokolatlanul drágítják az árampiac működését és ezen keresztül a fogyasztói árakat. A lényegesebb problémák a következők:

- A kiegyenlítő energia arány e mérlegkörben messze meghaladja a normális 1-2%-os értéket, ráadásul olyan körülmények között, amikor a kiegyenlítő energia ára kirívóan magas.

⁸ Kereskedők, egyetemes szolgáltatók, végfogyasztóknak közvetlenül értékesítő villamos energia termelők, importőrök (109/2007. (XII.23.) GKM rendelet).

- A MAVIR által adott KÁT termékprofilok nehezen és költségesen követhetők le, az azokkal kapcsolatos *ex ante* bizonytalanság igen magas. Ez emeli a kereskedői kockázatot és az azzal kapcsolatos kereskedői árrés igényt.

II.3.8. Javaslatok

A szabadpiaci áramkínálat bővítése, a KÁT-ból kikerülő termelők szabadpiaci integrációjának elősegítése, az indokolatlan támogatások és az azáltal jelentett fogyasztói terhek mérséklése, a KÁT mérlegkör működésével kapcsolatos indokolatlanul magas költségek és kockázatok mérséklése és a zöldáram támogatási rendszer piackonfommá tétele érdekében az alábbi javaslatokat tesszük a KÁT rendszer átalakítására.

- A kapcsolt és a megújuló bázisú villamosenergia-termelést támogató szabályozás szétválasztása.
- A megújuló bázisú kapcsolt hőtermelés előnyben részesítése a földgázbázisú hőtermeléshez képest.
- A nagyméretű, 50 MW feletti kapcsolt erőművek KÁT jogosultságának megszüntetése.
 - Ezen nagy kapcsolt erőművek kivonása a támogatott körből nem okoz semmiféle problémát, mivel támogatásuk eleve indokolatlan, hiszen lényegesen hamarabb épültek, mint ahogyan a szabályozás bevonta őket a támogatott erőművi körbe. Ezért ezen nagyméretű kapcsolt erőművek támogatása egyértelműen túlzott támogatáshoz vezet, így mindenképp szükséges ezt megszüntetni.
- A már megtérült kis kapcsolt erőművek KÁT jogosultságának megszüntetése.
 - Ez a lépés esetenként a korábbi - indokolatlanul alacsony – hőárak emelését eredményezheti. Szabályozás útján garantálni kell, hogy az esetlegesen monopol / domináns helyzetben lévő kapcsolt termelők maximum olyan áron értékesíthessék az előállított hasznos hőt, mintha egy csak hőt előállító kazán termelné a hasznos hőenergiát. Ekkor e termelők villamos energia oldali támogatás nélkül is bizonyosan versenyképesek.
- Likvid azonnali árampiac (áramtőzsde) létrejöttének előmozdítása. Ez segíti a kis, decentralizált termelők piaci integrációját.
- A kis kapcsolt egységek áramtermelési aggregálását elősegítő piaci szabályok megalkotása.
- A megújuló áramtermelés esetén a forgalmazható zöld bizonyítvány rendszerre való fokozatos áttérés.
 - A megújuló áramtermelés jelenlegi támogatási rendszere a befektetés megtérülés garantálásának elvén alapul és ötvözi az ár- és mennyiségi típusú szabályozást. Ez az alapelv hibás. A megújuló áramtermelés támogatásának célja alapesetben egy jövőbeni zöldáram fogyasztási részarány elérése lehet minimális társadalmi költség mellett. Ezt egészíthetik ki jól definiált foglalkoztatási és iparpolitikai támogatási szempontok. E célokat a forgalmazható zöld bizonyítvány rendszer bevezetése, vagy esetleg egy, a szabadpiaci áralakulást is figyelembe vevő módosított kötelező átvételi rendszer képes megvalósítani. A kereskedők a zöld bizonyítvány rendszer bevezetését támogatják. Ez elősegíthetné a hazai zöldáram termelés exportlehetőségeinek kihasználását is. Ugyanakkor egy ilyen rendszer

bevezetésekor mindenképp vizsgálni kell, hogy a nagy kapacitással bíró szereplők esetleges erőfölényüket érvényesíteni tudják-e, és az hogyan hat a piac eme szegmensére.

- A megújuló termelés energiahivatal általi eredetigazolásának módja igazodjon az EECS (European Energy Certification System) által kialakított nemzetközi sztenderdekhez és ezáltal támogassa a zöldáram területén az exportlehetőségeink kihasználását.
- A támogatott biomassza alapú áramtermelés feltételeinek lényeges szigorítása.
 - A támogatott biomassza felhasználás köréből ki kell zárni a nem EU-s országokból érkező importfa felhasználást, mivel kérdéses, hogy az onnan érkező fa fenntartható erdőgazdálkodásból származik-e. A támogatást fokozatosan át kell helyezni a hulladékból illetve hazai energiaültetvényről származó tüzelőanyag felhasználásra az erdészeti eredetű biomassza felhasználásról.
- A biomassza kvóták megszüntetése, a biomassza alapú áramtermelés integrálása a forgalmazható zöld bizonyítvány rendszerbe.
 - A jelenlegi szabályozás alapján csak azon erőművek értékesíthetik a kötelező átvétel keretében a biomassza alapon termelt villamos energiát, amelyek rendelkeznek biomassza kvótával. A kvótákat a MEH állapítja meg, és a termelői engedélyben rögzíti az éves mennyiséget. A szabályozás célja, hogy kiszámíthatóvá tegye a biomassza alapú villamosenergia-termelést, megakadályozva ezzel, hogy egy adott évben túl magas arányt érjen el a villamosenergia-termelés ezen formája, amely jelentős költségeket okozna a fogyasztóknak. Ugyanakkor az érvelés részben hibás, mivel ha adott évben túl magas a biomassza alapú termelés és a termelők teljes mértékig kihasználják a kvótájuk adta lehetőséget, akkor ez azt jelenti, hogy túl magasán került meghatározásra a kötelező átvétel hatósági ára. Az erőművek ebben az esetben alacsonyabb áron is megtermelték volna ugyanazt a mennyiséget, így a fogyasztók kisebb költségnövekedést szenvednek el adott mértékű megújuló termelés érdekében. További ellenérv a jelenlegi kvóta alapú szabályozás ellenében, hogy a kvóták kiosztásának módja nem tekinthető transzparensnek.
- Támogatjuk a szélerőmű létesítési jogok verseny útján történő, transzparens értékesítését.
- Felül kell vizsgálni a KÁT mérlegkör működési tapasztalatait, és olyan szabályozást kell kialakítani, amely ösztönzi a MAVIRT a jelenleginél alacsonyabb költséget eredményező kiegyenlítési és termékprofil kialakítási gyakorlat folytatására.

II.4. A rendszerszintű szolgáltatások piaca szabályozásának és a piaci áralakulás értékelése

A rendszerszintű szolgáltatások piaca az erőművi termékek értékesítése szempontjából lényeges piactér és egyben az árampiac biztonságos működését biztosító, kiemelkedő fontosságú árampiaci szegmens. Az alábbiakban ezen részpiac szabályozásának változását és folyamatait elemezzük és fogalmazunk meg javaslatokat.

II.4.1. Szabályozási háttér

A rendszerszintű szolgáltatások piaca két egymástól jól elkülönült, de kapcsolatban álló részre bontható. Az egyik a rendszerszintű tartalékok éves szintű beszerzése, a másik a napi tartalékkihívás és az ahhoz kapcsolódó kiegyenlítő energia elszámoló ár meghatározása.

A rendszerszintű tartalékok éves és napi szintű beszerzésének helyes szabályozása két szempontból is fontos a villamos energia piacon. Egyrészt az éves beszerzés költsége, mely főként a szereplők rendelkezésre állási díjaiból tevődik össze, megjelenik a szabályozott tarifában *rendszerszintű szolgáltatások díj*elemekeként, másrészt a napi beszerzés és lehívás során kialakult energiadíjak határozzák meg a piaci szereplők által fizetendő kiegyenlítő díjat, melynek rossz szerkezete, illetve a szereplők rossz tervezése komoly költségteremtéssel eredményezhet. Azaz a piaci szereplők érdeke az olcsó rendelkezésre állást és a piaci árakhoz hasonló energiadíjakat eredményező, hatékonyan működő rendszerszintű tartalékok piac léte.

Megvizsgálva a 2008., 2009. és 2010. évre vonatkozó éves rendszerszintű tartalék beszerzési tenderek szabályozását és azok eredményeit, ellentmondásos képet kapunk. Miközben a szabályozás terén pozitív fejlemények tapasztalhatók, a kiegyenlítő energia árak alakulása, melyet a fejezet végén bemutatunk, komoly piaci diszfunkciókra utal. Az alábbiakban először a szabályozásbeli pozitív fejleményeket vesszük sorra, majd bemutatjuk a kedvezőtlen ártendenciákat.

II.4.2. Pozitív fejlemények a szabályozásban

Az óras tartalékok market maker szerződés keretében történő beszerzésének megszüntetése

A rendszerirányító minden évben rendezett külön tendert óras tartalék beszerzésére, méghozzá jelentős mennyiségben. A tender nyertesei ún. market maker szerződést kaptak, mely keretében minden napon a nyertes köteles felajánlani az éves tender alapján rögzített kondíciókkal a szintén rögzített mennyiséget, és a rendszerirányító is köteles ezt a mennyiséget lekötöni. Ugyanakkor vitatható volt, hogy szükség van-e egyáltalán óras tartalék lekötésére. Óras tartalékok beszerzését sem a nemzetközi tapasztalatok, sem az UCTE előírások nem indokolják, valamint a magyarországi tartalékkihívási tapasztalatok sem igazolták az óras tartalékok market maker szintű lekötésének szükségességét.

Ezek alapján pozitív fejlemény, hogy 2010-től a rendszerirányító nem köt óras tartalékra market maker szerződést, csak előminősítést végez (opciós szerződést köt). A minősített vállalkozások tetszés szerint tehetnek másnapra ajánlatot, amelyet szükség esetén a rendszerirányító lekötöhet. Fizetség csak az adott napi lekötésért és lehívásért jár. Úgy gondoljuk, hogy ez a rendszer egy költséghatékonyabb és rugalmasabb megoldás az éves szinten csak néhány alkalommal előforduló óras tartalékigények biztosítására.

Új szereplők megjelenése

A rendszerszintű szolgáltatások beszerzésének egyik legnagyobb problémája a kínálati oldal szűkössége volt. Sokáig ez egyetlen szereplőt jelentett, az MVM nyújtotta az összes tartalékot. Az első lényeges változást ezen a téren az MVM HTM-jeinek felbontása jelentette,

mely lehetővé tette, hogy a korábban a HTM keretében rendszerszintű szolgáltatást nyújtó erőművek egyénileg induljanak és versenyezzenek az éves tenderen.

Ugyanakkor a HTM-ek felbontása után is a tendereken érzékelhetően kevés volt a jelentkező, így igazi versenyre nem nagyon volt lehetőség annak ellenére, hogy a nagy szabályozó erőműveken kívül más erőművek, illetve fogyasztók is tudnának bizonyos tartalékokat nyújtani. Az új szereplők megjelenéséhez egyrészt a potenciális szereplőknek is fel kell ismerniük, hogy képesek, és érdekükben áll a rendszerszintű tartalékok piacán részt venni, másrészt a rendszerirányítónak is rugalmasabbnak, nyitottabbnak kell lennie az új szereplők integrálására.

Az elmúlt évek pozitív fejleményei e téren a fogyasztói oldal megjelenése (Borsodchem és partnerei), illetve a perces tartalék piacon opciós ajánlatot adó több, korábban a rendszerszintű szolgáltatások nyújtásában nem aktív erőmű (NYKCE, DKCE). Végül az órás piacon a hazai szereplőknél olcsóbb ajánlatokkal megjelentek a külföldi szereplők is, melyek a market maker szerződés lehetőségének megszüntetése után is maradtak opciós szerződéssel. Remélhetően ez a pozitív tendencia tartóssá válik és idővel a külföldi szereplők már akár a perces piacon is meg tudnak jelenni.

GTER gázturbina megjelenése a kiegyenlítő szabályozási tartalékok között

A GTER gázturbinákat a rendszerirányító 2009-ig teljes mértékben egyedi üzemzavari tartalék szerződés keretében kötötte le. A Hivatal a rendszerszintű szolgáltatások érdekében beszerzett teljesítmény és energia piacain készített piaci elemzése során meg is állapította, hogy a GTER turbinák az üzemzavari tartalékpiacon jelentős piaci erővel rendelkeznek, ezért az MVM GTER ZRt számára költségalapú árképzés melletti ajánlattételi kötelezettséget írt elő.

A REKK régóta vitatja, hogy az annak idején szekunder szabályozásra épített GTER turbinákat jogosan vonják-e ki a kiegyenlítő energia szabályozási tartalékok köréből, egy egyedi, ún. üzemzavari tartalék kategóriába, melyet az UCTE nem is említ.

Nagyon pozitív fejleménynek tartjuk ezek alapján, hogy az egyik GTER turbina a 2010. évi tenderen elindult a perces felszabályozási termék nyújtásáért, ráadásul a nyertes ajánlatok között a legalacsonyabb rendelkezésre állási díj ajánlatával. A másik két turbina továbbra is üzemzavari tartalékként van lekötve. Reméljük, hogy a közeljövőben ez a piacra lépési tendencia tovább folytatódik a GTER turbinák esetében.

2010-től bevezetésre került a külön leszabályozási tartalékkötés

A MAVIR külön le irányú szabályozásra korábban nem kötött market maker szerződést, illetve azoknál az ajánlatoknál, ahol fel és le irány egy ajánlatnak számított, a fel irányban kötött market maker szerződések a le irányban is market maker szerződésnek minősültek, viszont a MAVIR már a tenderkiírásban 0 Ft/MW/h-ban maximálta a leszabályozási tartaléknyújtás rendelkezésre állási díját. A leszabályozási tartalékok kapacitásdíjának ilyen módon történő korlátozását azonban aggályosnak tartottuk.

A zéró leszabályozási kapacitásdíj nem túl vonzó az erőműveknek főleg alacsony fogyasztási időszakokban. Ezért sokszor nem is állt rendelkezésre elegendő leszabályozási tartalék. Egy ilyen megkötés egyértelműen szűkíti a kínálatot. Továbbá, a felszabályozási és leszabályozási

tartalékpiacon aszimmetrikus kezelése a fel- és leszállási árak és ezáltal a pozitív és negatív kiegyenlítő energia elszámoló árának torzulásához vezethet.

Ezen megfontolások alapján nagyon pozitív fejleménynek tartjuk, hogy a 2010-es évre szóló tenderen a MAVIR a leszállásra külön beszerzést írt ki, árkorlát nélkül.

A kiegyenlítő szabályozás érdekében beszerzett tartalékok átstrukturálása

Az UCTE Operation Handbook javaslatot tesz a tagországok számára a kiegyenlítő szabályozás érdekében beszerzett tartalékok mennyiségére, melynek struktúrája nagymértékben eltért a MAVIR beszerzési gyakorlatától. Már említettük, hogy órás beszerzést például nem tartalmaz az UCTE ajánlás, de ezen túl is, a MAVIR a nemzetközi standardhoz képest jóval több szekunder tartalék beszerzést végzett, és kevesebb percest, mint amilyen arányban az UCTE szerint indokolt. Ugyanakkor a szekunder tartalék, mivel minőségileg többet nyújt, mint a perces tartalék, egy drágább tartalék is. Örömmel tapasztaljuk, hogy a beszerzési gyakorlat során a MAVIR egyre több perces terméket szerez be, és valamelyest elkezdte csökkenteni a szekunder igényét. Véleményünk szerint ugyanakkor a szekunder tartalékigényt tovább lehetne csökkenteni a perces tartalékok növelésével.

9. táblázat. UCTE tartalékdefiníciók és javaslat

Tartaléktípus	Kezdet	Teljes elérhetőség	Időtartam	Előírt (javasolt) mennyiség
Primer	azonnali	30 mp-en belül	legalább 15 percen keresztül	±50 MW
Szekunder	30 mp-en belül	15 p-en belül	ameddig szükséges	±150 MW
Perces (tercier)	utasításra gyorsan	„rövid idő”; kb. 15 perc	ameddig szükséges	+470-500 MW

Forrás: UCTE

10. táblázat. MAVIR éves beszerzése

	2008			2009			2010				
	Minimum	Lekötött		Minimum	Igényelt		Lekötött (MW)	Minimum	Igényelt		Lekötött (MW)
		irány	mennyiség (MW)		irány	mennyiség (MW)			irány	Mennyiség (MW)	
Szekunder	10	Fel	345	20	Fel	270	20	20	Fel	280	300
					Le	150			Le	280	172
Perces	5	Fel	12,36	10	Fel	101	5	5	Fel	241	205
					Le	50			Le	150	77
Órás	10	Fel	517,32	20	Fel	500	10	10		-	

Forrás: MAVIR Éves jelentések

Minimum előírások enyhítése

Mint azt a fenti, MAVIR éves beszerzéseit összefoglaló táblázat mutatja, a tartalékokhoz a MAVIR rendel egy minimum értéket is, ennél alacsonyabb mennyiséggel nem lehet ajánlatot beadni. 2008-ról 2009-re ezek a minimum értékek megduplázódtak minden komolyabb technikai indoklás nélkül. Ez tipikusan egy jelentős belépési korlát a fogyasztók és egyéb potenciális új piaci szereplők számára. Mindemellett rendszerbiztonság szempontjából is nehezen indokolható, hogy a tartalékokat kevés nagyszereplőtől szerezzék be több kisebb

szereplő helyett, mivel az előbbi esetben egy szereplő kiesése súlyosabb következményekkel járhat, mint az utóbbi esetben.

Mint látható, 2010-re a perces és órás tartalék piacán csökkentette a MAVIR a minimum követelményt, ami pozitív tendencia, de a szekunder tartalék esetében sem tartjuk indokoltnak a 2008-as szint duplájának előírását.

Változás az éves tender értékelési szempontjaiban

Az éves tenderek értékelési szempontjai jelentősen változtak az elmúlt három év tenderkiírásai során. Míg 2008-ban sok szempontot vett figyelembe a MAVIR, 2009-re a szekunder és perces tartalék esetében az értékelési szempontok a rendelkezésre állási díjra illetve a sebességre (gradiens) szűkültek. A 2010-es tender visszahozta a 2009-ben elhagyott elemeket, és még újakat is hozzárendelt, csökkentve ezzel az ajánlati ár súlyát és növelve az egyéb minőségbeli kritériumok szerepét. Szerintünk a 2009-es megoldás, ahol az ajánlott rendelkezésre állási díj volt a döntő egy hatékonyabb beszerzést eredményezhet, ugyanakkor a 2010-es újítások közül az energiadíj megjelenését az értékelési szempontok között pozitív fejleménynek tartjuk.

11. táblázat. Tenderértékelési szempontok a különböző években tartalékonként, százalék

Szekunder			
	2008	2009	2010
Rendelkezésre állási díj	35	80	35
Tervezett rendelkezésre állás ideje	15	-	9
Gradiens	30	20	30
Felajánlott teljesítmény mértéke	20	-	
Energiadíj	-	-	5
Szimmetria	-	-	15
Felajánlott maximális teljesítmény	-	-	6
Perces			
	2008	2009	2010
Rendelkezésre állási díj	45	75	40
Tervezett rendelkezésre állás ideje	15	-	7
Gradiens	25	-	
Felajánlott teljesítmény mértéke	15	25	38
Energiadíj	-	-	5
Felajánlott maximális teljesítmény	-	-	10
Órás			
	2008	2009	2010
Rendelkezésre állási díj	50	70	55
Felajánlott teljesítmény mértéke	15	-	-
Felajánlott teljesítmény tényleges igénybevételének minimális tartama	15	-	-
Igénybevételét megelőző, az igény felmerülésétől számított idő maximuma	20	10	10
Felajánlott teljesítmény tényleges igénybevételének maximális napi tartama	-	20	20
Energiadíj	-	-	15

Forrás: MAVIR

II.4.3. Negatív fejlemények a kiegyenlítő energia piacon

Az alábbiakban a szabályozó energia piac működésére vonatkozó elemzésünk első eredményeit közöljük.

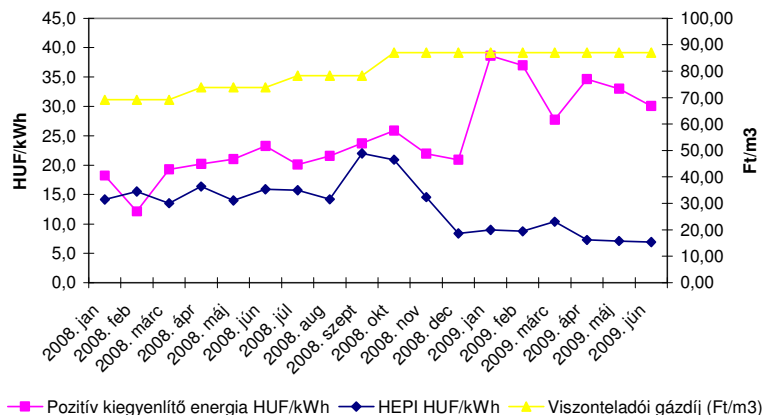
Elsőként azt vizsgáljuk, hogy a szabályozási energiapiacra 2009 folyamán bekövetkezett drasztikus mértékű áremelkedés indokolható-e fundamentális okokkal.

A pozitív kiegyenlítő energia átlagos elszámoló ára 2008 I. félévben 19 Ft/kWh, 2008 II. félévben 22,3 Ft/kWh, 2009 I. félévben pedig 33,5 Ft/kWh volt. Ez azt mutatja, hogy 2009 I. félévében az árnövekedés mértéke év-év alapon elérte a 76%-ot. A pozitív kiegyenlítő energia elszámoló árában bekövetkező nagyarányú változás a felszabályozási költségek jelentős mértékű növekedésére utalnak.

Az alábbi ábrán a pozitív kiegyenlítő energia ár és az óras spot árak havi átlagainak alakulását követhetjük nyomon a 2008. január és 2009. június közötti időszakban. Mivel a

felszabályozás 90%-át nyújtó szekunder erőművek gáztüzelésűek, az ábrán a hatósági viszonteladói gázdíj aktuális értékeit is feltüntettük.

19. ábra. A kiegyenlítő energia elszámoló ára, a másnapi órás árak valamint a viszonteladói gázdíj alakulása

Forrás: MAVIR, MVKE, MEH, MNB

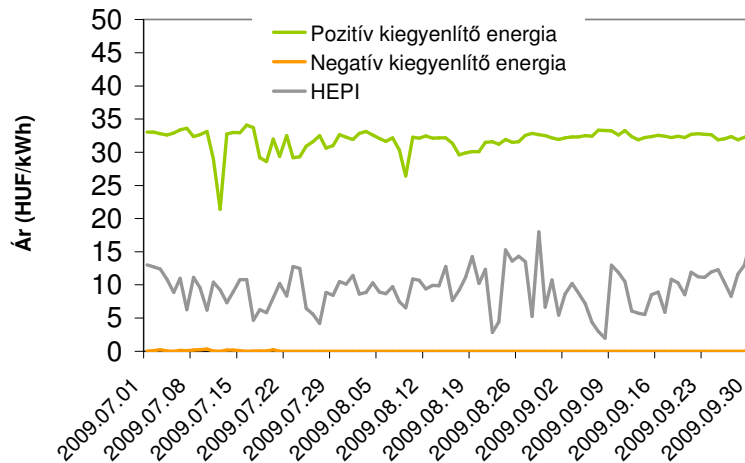
Látható, hogy a kiegyenlítő/szabályozási energia árak és spotárak alakulása ellentétes tendenciát mutat: miközben a spotárak jelentős mértékben csökkentek addig a szabályozási energia árak jelentős mértékben növekedtek.

A fejlett villamosenergia-piacokon a szabályozási energia és az azonnali piac árai között szoros kapcsolat van. A szabályozási energia és spotár közötti különbség azt a felárat tükrözi, amelyért az üzemben lévő erőművek hajlandók termelésüket növelni. Átlagos keresleti viszonyok mellett – vagyis amikor az erőművek termelése az üzemi maximum alatt van – ez nem lehet túl nagy, mert a terhelés növelésével az erőmű költségei nem növekednek számottevően. Ezért normál piaci körülmények között – és ezt a nemzetközi tapasztalatok is megerősítik – a pozitív kiegyenlítő energia ára nem szakadhat el jelentősen a termékpiaci ártól. A villamos energia iránti kereslet visszaesése nyomán kialakult viszonylagos kapacitásbővítés jelenleg tovább csökkenti a kiegyenlítő energia és termékár közötti eltérést.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a hazai pozitív kiegyenlítő energia árak és a spotpiac árának az elszakadása egyértelműen a szabályozási energia piac diszfunkcionális működésre utal. Állításunkat az a megfigyelés is megerősíti, hogy a szabályozási energia árak növekedése a tüzelőanyag költségek változásával sincs összhangban. A kiegyenlítő energia 76 %-os növekedésével szemben a viszonteladói gázdíj év-év alapon mindössze 22 %-al emelkedett.

A kiegyenlítő energia árak és a piaci ár közötti széles spreadek miatt a kiegyenlítés költségei a magyar árampiacon igen jelentősek. A 2009 harmadik negyedévében az órás villamos energia ár (HEPI) átlagos értéke 10 Ft/kWh, a pozitív és a negatív kiegyenlítő energia elszámoló árak átlagértékei pedig 31,5, illetve 0,05 Ft/kWh voltak. A 0 Ft/kWh közeli negatív kiegyenlítő energia ár azt jelenti, hogy a többletes pozíció kiegyenlítése minden kilowattóra után a piaci árnak megfelelő veszteséget okoz. Ennél is jelentékenyebbek azonban a deficitos pozíció költségei, hiszen a hiányzó villamos energiát a piaci ár háromszorosaért, azaz 200%-os felár mellett kell megvásárolni.

20. ábra. A kiegyenlítő energia és a spot árak napi átlagainak alakulása, 2009 III. negyedévében

Forrás: MAVIR, MVKE

II.4.4. Javaslatok

A fentiek alapján a rendszerszintű tartalék piacát ellentmondásos folyamatok jellemzik. Miközben a szabályozás terén pozitív fejlemények tapasztalhatók, a kiegyenlítő energia árak alakulása komoly piacszerkezeti problémára, diszfunkcióra utal. A pozitív fejlemények erősítése céljából az alábbi javaslatokkal élünk.

- Versenyszempontú vizsgálatnak kell alávetni a szabályozási energiapiac 2009. évi fejleményeit.
- Elő kell segíteni új szereplők belépését a tartalékpiacra. Javulást eredményezne, ha a KÁT rendszerből kikerülő kapcsolt termelők (lásd előző fejezet) tartalékpiaci részvétele alacsony költséggel megvalósítható lenne. További potenciális szereplők a fogyasztók és külföldi szereplők lehetnek.
- Javasoljuk az üzemzavari tartalék megszüntetését és a GTER turbinák perces piacon való megmérettetését.
- Indokolt a szekunder tartalékok további csökkentése a perces tartalék javára.
- Meg kell vizsgálni annak a lehetőségét, hogy a perces tartalékok piacán külföldi szereplők is megjelenhessenek ajánlataikkal.
- Indokolt a tartalék beszerzési szabályok további, a versenyt erősítő finomítása (például a minimum felajánlott mennyiségre vonatkozó követelmények csökkentése a szekunder tartalékok esetében; a tenderértékelési szempontok díjlelemek felé való eltolása).

III. KERESLETI OLDAL

Ebben a fejezetben azt vizsgáljuk, hogy hogyan alakult a kiskereskedelmi piac a teljes piacnyitás óta eltelt időszakban, azaz 2008 eleje óta napjainkig. Elemzésünkben azt a fő kérdést tartjuk szem előtt, hogy az elmúlt évek során milyen lehetőségei voltak a verseny kialakulásának a kiskereskedelmi piacon, mik azok a tényezők, szabályozási hiányosságok, vagy korlátozások, melyek az újbelépést és a szolgáltató váltást akadályozhatják, és mik lehetnek azok az intézkedések, melyek a kiskereskedelmi versenyt élénkíthetik.

A teljes piacnyitás a gyakorlatban 2008. január 1-jétől létezik. Azaz 2008-tól a kereskedők számára minden fogyasztó egy lehetséges ügyfél. Ennek megfelelően az elérhető piac mérete ebben az évben összesen 35,75 TWh volt. Valójában ugyanakkor az újbelépő kereskedők számára a megtámadható piac ennek csak a kétharmada volt, ugyanis az ún. egyetemes szolgáltatás (ESZ) keretében az arra jogosult fogyasztók továbbra is hatóságilag ellenőrzött árú terméket vehetnek igénybe az egyetemes szolgáltatási engedéllyel rendelkező szolgáltatóktól.

A MEH által 2009-ben a kiskereskedelmi piacon lefolytatott piacelemzés illetve az annak kapcsán készített határozat⁹ ki is mondja azt a villamos energia piacon jól érzékelhető tény, hogy az ESZ egy külön piacot képez a villamos energia kiskereskedelmi piacon. Azaz bár a fogyasztóknak lehetőségük van az ESZ keretein kívül vásárolni energiát, illetve a kereskedők is megszerezhetik az egyetemes szolgáltatói engedélyt, ez a két esemény mégse történik meg. Az egyetemes szolgáltatói és a nem egyetemes szolgáltatás alá tartozó piaci szegmensek elkülönülnek egymástól.

A továbbiakban ezért külön fogjuk tárgyalni az ESZ-ra jogosult fogyasztók és az arra nem jogosult fogyasztók piacait.

III.1. Verseny lehetősége az egyetemes szolgáltatói piacon

Jogosultság

Egyetemes szolgáltatásra 2008. január 1-től december 31-ig a lakossági fogyasztók valamint a 3*50 A-nál nem nagyobb csatlakozási teljesítményű nem-lakossági felhasználók voltak jogosultak. A VET 2009. január 1-jével hatályba lépő módosítását követően egyetemes szolgáltatásra jogosultak még a kifizetésen vételező, összes felhasználási helyük tekintetében együttesen 3*63 A-nál nem nagyobb csatlakozási teljesítményű felhasználók is. Az egyetemes szolgáltatásra vonatkozó árképzési szabályoknak megfelelő áron jogosultak az egyetemes szolgáltatóval villamosenergia-vásárlási szerződést kötni továbbá a közintézmények. Így 2009-re a teljes kiskereskedelmi piacnak már közel 40%-át tette ki az egyetemes szolgáltatás alá eső szegmens.

⁹ Magyar Energia Hivatal: 114/2009 határozat: JPE vizsgálat.

Árképzés - árverseny

Mint azt a Hivatal JPE vizsgálata is megállapítja, az egyik fő oka annak, hogy a két piac, ESZ és nem-ESZ elkülönül egymástól, az az ESZ-ben érvényesülő relatíve alacsony (hatósági) ár. Ezekkel az árakkal az újbelpő kereskedők úgy tűnik, nem tudnak versenyezni. Ezt illusztrálja az alábbi két táblázat is, mely a 2009-ben érvényesülő ESZ árakat tartalmazza. Ehhez képest a szabadpiaci kereskedők ugyanerre az időszakra vonatkozó, felhasználók felé történő értékesítési átlagárai 24,64 -26,92 Ft/kWh között mozogtak, amely árak magasabbak bármely ESZ kategóriában tapasztalt átlagárnál. Figyelembe véve ráadásul azt a tény, hogy a szabadpiaci kereskedők nagyobb fogyasztókat látnak el, mint az egyetemes szolgáltatók, és a nagyobb fogyasztók ellátása általában költséghatékonyabb, mint a kisebb fogyasztók ellátása, ez az árkülönbség valójában még jelentősebb.

12. táblázat. Egyetemes szolgáltatói és szabad piaci átlagárak

Lakossági ESZ átlagárak					
Átlagár	... < 1000 kWh	1000 ≤ ... < 2500 kWh	2500 ≤ ... < 5000 kWh	5000 ≤ ... < 15 000 kWh	15 000 kWh ≤ ...
20,69	19,78	21,45	21,12	19,55	19,79
Nem lakossági ESZ átlagárak					
Átlagár	... < 20 MWh	20 ≤ ... < 500 MWh	500 ≤ ... < 2000 MWh	2000 MWh ≤ ... < 20 000 MWh	20 000 ≤ ... < 70 000 MWh
19,32	17,49	19,78	19,76	24,6	23,43

Forrás: MEH

Az egyetemes szolgáltatói árak relatíve alacsony szintje, a már a nagykereskedelmi piacot elemző fejezetben bemutatott nagykereskedelmi piacra vonatkozó JPE határozatokban rögzített MVM és egyetemes szolgáltatók közötti értékesítési ársapkának köszönhető. 2008 és 2009-ben ehhez az ársapkához igazodott az egyetemes szolgáltatási árképzés, melynek egyik alapja az ESZ árképzést meghatározó rendeletekben rögzített ún. piaci alapú villamos energia beszerzés éves országos átlagos összehasonlító ára. Ez az összehasonlító ár, mely tulajdonképpen az ESZ árképzésben az elismert beszerzési árat jelenti, szinte teljes mértékben megegyezett az MVM és ESZ-ek közötti JPE határozatokban szabályozott árakkal.

Összefoglalva, a 2008-ban és 2009-ben az egyetemes szolgáltatók JPE határozatban szabályozott beszerzési árai, illetve rendeltben szabályozott értékesítési árai ténylegesen olyan alacsony árat jelentettek, mely ellehetetlenítette a többi, egyetemes szolgáltatói engedéllyel nem rendelkező kereskedő számára az egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztók felé való nyitást.

Ez a helyzet ugyanakkor lehetséges, hogy 2010-től meg fog változni. A december 4-én megjelent 2010. január 1-jétől érvényes 44/2008-as ESZ árendelet módosítása szerint ugyanis 2010-től az egyetemes szolgáltatás termékárának meghatározásához szolgáló piaci alapú villamos energia beszerzés éves országos átlagos összehasonlító ára az alábbi módon kerül meghatározásra:

- A lipcsei tőzsde (EEX) 2009. július 1. és november 30. közötti időszakában 2010-es éves zsinór termékre jegyzett napi elszámoló árának mennyiséggel súlyozott átlaga,
- illetve a 2009. július 1 és november 30 közötti időszakban Magyarországon az MVM által tartott aukciókon kialakult 2010-es zsinórtermék árak mennyiséggel súlyozott átlagának egyszerű számtani átlaga,
- korrigálva az ESZ portfóliót jellemző 1,169-es szorzóval.

Azaz 2010-től az egyetemes szolgáltatók árképzésében elismert beszerzési ár már nem egy relatíve alacsony ársapkához lesz kötve, hanem a minden kereskedő számára elérhető EEX árakhoz, illetve a szintén minden kereskedő számára elérhető MVM árverések áraihoz. Ezekkel a beszerzési árakkal viszont már a többi kereskedő is tud versenyezni, így meglehet, hogy 2010-től már nem tekinthető az egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztók piaca egy nem megtámadható piacnak, legalábbis árképzés szempontjából nem.

Egyéb feltételek

Az árakon túl a lakossági fogyasztók kiszolgálásának van egy másik, a Hivatal kiskereskedelmi piaci JPE vizsgálata által is megállapított komoly költséget jelentő korlátja, a lakossági értékesítéshez kapcsolódó ügyfélszolgálatok működtetésének követelménye. Annak a kereskedőnek ugyanis, amely lakossági fogyasztókat akar ellátni, állandó ügyfélszolgálati irodát kell fenntartania, mellyel már azelőtt rendelkeznie kell, mielőtt még az első fogyasztójával szerződést kötött volna.

Ami a nem-lakossági, de egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztókat illeti, a versenypiaci kereskedők ugyan árban nem tudnak nekik jobb ajánlatot kínálni, de van egy másik lehetőségük is arra, hogy betörjenek erre a fogyasztói szegmensre, ez pedig az egyetemes szolgáltatói engedély megszerzése. Ebben az esetben már ezek a kereskedők is, mint egyetemes szolgáltatók, jogosultak lennének (lehetek volna) az alacsonyabb árú beszerzési forrásra, így az árversenyt megkerülhetik. Csakhogy az egyetemes szolgáltatói engedély megszerzése is a szigorú előírások miatt komoly költséget jelent, és ezáltal korlátot az ESZ piacra lépésben. Az egyetemes szolgáltatási terület legkisebb mértéke ugyanis a megye, melynek teljes területére az újonnan belépő villamos energia kereskedőnek biztosítania kell az egyetemes szolgáltatást és az ügyfélszolgálat működését, szintén még azelőtt, hogy egyetlen felhasználóval is szerződést kötött volna.

Összefoglalva, az egyetemes szolgáltatásra jogosult lakossági és nem-lakossági fogyasztók megszerzése még akkor is túlzottan költséges lehet az ügyfélszolgálati előírások miatt a jelenlegi csak versenypiaci kereskedők számára, ha az eddig tapasztalt ESZ-beli 'nyomott' ár nem létezne.

ESZ-on belüli verseny

Eddig az egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztókért folytatott versenyt csak abból a szempontból tárgyaltuk, hogy a jelenlegi egyetemes szolgáltatók mellett újbelépők miért nem lépnek be erre a piaci szegmensre. Ugyanakkor jogosan merül fel az a kérdés, hogy a jelenlegi egyetemes szolgáltatói engedélyesek, korábban közüzemi szolgáltató vállalatok miért nem törnek be egymás piacára, miért nem kértek egymás piacára is ESZ engedélyt. Persze ezeknek a kereskedőknek az esetében is felmerül költségként, hogy a számukra új területeken fel kellene építeniük nulláról az ügyfélszolgálati rendszert. Ugyanakkor még mindig kisebb korlát ez számukra, mint egy újbelépőnek, hiszen meglévő infrastruktúrájuk és tapasztalatuk azért az új helyen is felhasználható.

Még 2007 végén, a teljes piacnyitás várható hatásainak előrejelzésére a REKK munkatársai egy közgazdasági modellt építettek, mely tartalmazta egy szintén 2007-ben lakossági körben készített, 2200 fős lekérdezésnek a lakossági fogyasztók szolgáltató-váltási hajlandóságára vonatkozó eredményeit.

A modellezés eredménye azt mutatta, hogy ha a lakosságot ellátó három ESZ vállalat (E.ON, RWE, EdF) szabadon határozhatná meg az árát, egy olyan verseny alakulna ki a három vállalat között, amely során a legkisebb induló fogyasztói bázissal rendelkező EdF betör a másik két szolgáltató piacaira, majdnem 20%-kal alacsonyabb árat ajánlva a lakosoknak.

Ez a jelenség nem indult el, melynek egyik kézenfekvő oka egyrészt a szabályozott ár lehet, másrészt viszont a piac fejletlensége. Ugyanis, mint azt a következő részben ki fogjuk bővebben fejteni, a kereskedők még az ESZ-ra nem jogosult nagyobb fogyasztókért is lassan kezdenek el versenyezni. Az a jelenség tapasztalható, hogy a verseny a nagyobb fogyasztókért indul és halad lefelé, az egyre kisebb fogyasztók felé. Így a háztartásokért valószínűleg csak akkor fog elindulni, ha már a náluk nagyobb fogyasztókért eléggé éles a verseny ahhoz, hogy az elérhető profit megegyezzen mondjuk az ESZ-ban szabályozott mennyiséggel. Ettől pedig, mint ahogy azt a következő részben látni fogjuk, egyelőre távol vagyunk.

III.2. Verseny az egyetemes szolgáltatásra nem jogosult fogyasztókért

A 2008-as piacnyitás a közüzem megszüntetésével 22,88 TWh-ra növelte a szabadpiac méretét. Mint ismeretes a piacnyitás meglehetősen váratlanul ért sok olyan fogyasztót, akik már nem voltak többé jogosultak hatósági áron történő vásárlásra. Ráadásul a fogyasztói árak 2008-ra drasztikusan emelkedtek. Az áremelkedés okai összetettek voltak (pl: nagykereskedelmi árak növekedése, KÁT árak végfogyasztói árba épülése), de ezek közül az egyik jelentős ok egyértelműen a szabadpiaci kiskereskedelmi árrés növekedése volt.

A kiskereskedelmi árrés növekedését több okkal lehet magyarázni. Egyrészt a fogyasztók nem voltak elég tudatos fogyasztók, és nem keresték a váltási lehetőséget. Másrészt a kereskedők közötti verseny sem volt elég intenzív, továbbá a piacnyitás bizonytalan szabályozási környezetben zajlott. Végül a piacnyitás előtt főként nagyfogyasztók voltak a szabadpiacon, akik ellátása jelentősen kevesebb tranzakciós és egyéb költséggel jár, mint a piacnyitás után kikerült kisebb fogyasztóké.

Az viszont igazán meglepő, hogy a kiskereskedelmi árrés 2008 után 2009-ben még tovább nőtt. Ekkorra pedig már feltételezhetjük, hogy a fogyasztók felkészültebbek lettek, és néhány új kiskereskedő is megjelent, valamint további még kisebb, még költségesebben ellátható fogyasztó nem jelent már meg a versenypiacon, sőt az ESZ jogosultsági kör bővítésével, a kisebb fogyasztók aránya még csökkent is. A 2009-es kiskereskedelmi árrés további növekedése nagy valószínűséggel a nagykereskedelmi ár csökkenésével és a kereskedők közötti verseny alacsony intenzitásával együttesen magyarázható.

A Hivatal a már említett kiskereskedelmi JPE vizsgálat és piacelemzés során 2008-as piaci árrés adatokat közölt kereskedői csoportonkénti bontásban, melyből egyértelműen kiderül, hogy az „egyetemes szolgáltatók kereskedelmi engedélyük alapján értékesített villamos energiát magasabb áron értékesítik a felhasználók számára, mint ahogy azt a többi kereskedő teszi”.¹⁰ Azaz az a fogyasztói szegmens fizette a legmagasabb kiskereskedői árrést, amely a piacnyitás előtt közüzemi szolgáltatónál volt és a piacnyitás során már nem volt jogosult egyetemes szolgáltatásra, viszont a volt közüzemi szolgáltató új kereskedői engedélyese

¹⁰ Magyar Energia Hivatal: 114/2009 határozat: JPE vizsgálat. 43. old

átvette már szabadon meghatározott árakon. Ugyanakkor a független kereskedők (akik feltehetőleg a régóta szabad piacon lévő nagy fogyasztókat látják el inkább) dolgoztak a legkisebb árréssel. A Hivatal által közölt adatokat az alábbi táblázatok foglalják össze.

21. ábra. Kereskedők árrése, 2008

Ft/kWh	2008			
	I. negyedév	II. negyedév	III. negyedév	IV. negyedév
MVM Csoport	4,18	2,83	2,27	1,82
ESZ kereskedelmi engedéllyel felhasználónak értékesít	3,79	3,72	4,04	5,28
ESZ tulajdonosi körhöz tartozó versenykereskedő	2,44	3,12	2,38	0,91
Felhasználónak értékesítő független kereskedő	2,41	2,74	2,1	1,13

Forrás: MEH

22. ábra. Egyetemes szolgáltatók árrése végfelhasználói értékesítés mellett, 2008

ESZ kereskedelmi engedéllyel felhasználónak értékesít	2008			
	I. negyedév	II. negyedév	III. negyedév	IV. negyedév
DÉMÁSZ	6,08	4,62	5,25	2,52
ELMŰ	3,16	2,74	4,33	2,63
ÉMÁSZ	4,91	5,34	5,74	5,29
E.ON	3,03	3,57	3,77	6,78

Forrás: MEH

Amennyiben összevetjük ezeket az árréseket az egyetemes szolgáltatói szabályozott 1,9 Ft/kWh-ás (2010-től 1,98 Ft/kWh) árréssel, jobban érthetővé válik, hogy az egyetemes szolgáltatás körében miért nem indult el az intenzív verseny: a szabadpiacon való versenyzés még sokkal vonzóbb. Mindaddig, amíg a verseny nem válik olyan intenzitásúvá, hogy ezt az árrést nagymértékben lecsökkentse, addig a kereskedőknek az ESZ fogyasztók nem érdekesek.

Piaci részesedések, piaci koncentráció

Ilyen kiskereskedelmi árrések mellett felmerül a kérdés, hogy miért nem lépnek be további kereskedők a piacra, mi történik a kiskereskedelmi piac kínálati oldalán. Az alábbi táblázat mutatja a 2008-as és 2009-es (január – szeptemberi adatok alapján) versenypiaci kereskedőket, és az értékesített mennyiség alapján kalkulált piaci részesedéseiket.

13. táblázat. Kereskedői engedélyesek piaci részesedése, 2008

Kereskedői engedélyes	Értékesített villamos energia (MWh)	Piaci részesedés 2008	
		%	%
E.ON Energiaszolgáltató Kft.	4 923 487	21,13	29,15
E.ON Energiakereskedő Kft.	1 865 606	8,02	
ELMŰ Nyrt.	3 614 532	15,54	28,35
ÉMÁSZ Nyrt.	1 115 141	4,8	
Magyar Áramszolgáltató Kft.	1 862 659	8,01	13,84
MVM Trade Villamosenergia Kereskedelmi Zrt.	1 092 981	4,7	
MVM Partner Energiakereskedelmi Zrt.	2 124 557	9,14	12,66
EDF Energia Hungária Kereskedelmi Zrt.	2 195 956	9,44	
DÉMÁSZ Zrt.	748 055	3,22	4,31
BC-Erőmű Kft.	665 869	2,86	
BC-Energiakereskedő Kft.	336 515	1,45	2,53
ATEL Energia Kereskedő Kft.	588 305	2,53	
Energy Capital Energiakereskedő Zrt.	545 260	2,34	2,34
Coal Energy Budapest Kft.	395 280	1,7	1,7
Budapesti Energiakereskedő Kft.	362 740	1,56	1,56
ELMIB	279 559	1,2	1,2
VERBUND-Austrian Power Trading	212 538	0,91	0,91
Jas Budapest	226 590	0,97	0,97
Klepierre Trading Kft.	70 326	0,3	0,3
Trigránit Management Kft.	12 846	0,06	0,06
ÁTI-Sziget Kft.	10 951	0,05	0,05
E-OS Zrt.	8 560	0,04	0,04
DBK-Brikettgyár Kft.	6 965	0,03	0,03
Ganz Szolgáltató Kft.	2 625	0,01	0,01

Forrás: MEH

14. táblázat. Kereskedői engedélyesek piaci részesedése, 2009

Kereskedői engedélyes	Értékesített villamos energia (MWh)	Piaci részesedés 2009	
		%	%
E.ON Energiaszolgáltató Kft.	4 289 052	27,56	27,56
ELMŰ Nyrt.	1 679 938	10,8	23,58
ÉMÁSZ Nyrt.	516 746	3,32	
Magyar Áramszolgáltató Kft.	1 472 422	9,46	
EDF Energia Hungária Kereskedelmi Kft.	1 819 012	11,69	12,66
DÉMÁSZ Zrt.	151 457	0,97	
MVM Trade Villamosenergia Kereskedelmi Zrt.	317 438	2,04	9,26
MVM Partner Energiakereskedelmi Zrt.	1 122 790	7,22	
TVK-Erőmű Kft.	750 561	4,82	4,82
ATEL Energia Kereskedő Kft.	721 090	4,63	4,63
BC-Erőmű Kft.	655 270	4,21	4,22
BC-Energiakereskedő Kft.	1 701	0,01	
CEZ Magyarország Kft.	434 437	2,79	2,79
Ukrenergy Trade Energiakereskedő Zrt.	426 618	2,74	2,74
Budapesti Energiakereskedő Kft.	332 592	2,14	2,14
Duna-Dráva Cement Kft.	153 093	0,98	0,98
JAS Budapest	125 829	0,81	0,81
VERBUND-Austrian Power Trading	124 461	0,8	0,8
Nitrogénművek Zrt.	88 087	0,57	0,57
E-OS Zrt.	78 454	0,5	0,5
Első Magyar Infrastruktúra Befektetési Zrt.	77 238	0,5	0,5
Trigránit Management Kft.	55 250	0,36	0,36
Klepierre Trading Kft.	51 388	0,33	0,33
MOTIM Zrt.	45 926	0,3	0,3
ALTEO Energiaszolgáltató Zrt.	22 768	0,15	0,15
DBK-Brikettgyár Kft.	13 822	0,09	0,09
Electrabel Magyarország Kft.	12 579	0,08	0,08
Ganz Szolgáltató Zrt.	8 871	0,06	0,06
ÁTI-Sziget Kft.	6 909	0,04	0,04
TINMAR Energiakereskedő Kft.	4 897	0,03	0,03
Energy Capital Energiakereskedő Zrt.	0	0	0
Coal Energy Budapest Kft.	0	0	0
Hungária Energia-kereskedelmi Kft.	0	0	0

Forrás: MEH

Mint látható, 2009-ben 2008-hoz képest egyrészt a nagy inkumbens kereskedők részesedései valamelyest lecsökkentek, másrészt jött néhány, egész jelentős részesedéssel rendelkező újbelépő (sárgával jelölve). Az újbelépők egy része nagyfogyasztó (pl: Duna-Dráva Cement Kft, Nitrogénművek Zrt, MOTIM Zrt.), amely a fogyasztói aktivitás élénkülését jelzi, másik részük olyan kereskedő, mely már a nagykereskedelmi piacon korábban is jelen volt, de a kiskereskedelmi piacra csak 2009-ben lépett be (pl: CEZ Magyarország Kft, Electrabel Magyarország Kft.), a harmadik csoport pedig teljesen újbelépő (pl: ALTEO Energiaszolgáltató Zrt.). Mindhárom jelenség azt mutatja, hogy erre a kiskereskedelmi piaci szegmensre viszonylag könnyű a belépés, komoly akadályok nincsenek. A szereplők számának növekedése pedig egyértelműen a verseny erősödését jelzi.

A Hivatal a JPE vizsgálat során megállapította, hogy 2008-ban a három legnagyobb kereskedő a kiskereskedelmi piac 71,33%-át birtokolta, valamint a piaci koncentrációt mérő

HHI mutató értéke 2040 volt, mely mutatók a kiskereskedelmi piac jelentős koncentrátságára utaltak. A 2009-es adatok, az új szereplők megjelenésével összhangban ennél derűsebb képet festenek, 2009-re ugyanis a három legnagyobb szereplő részesedése lecsökkent 63,8%-ra, valamint a HHI mutató értéke is lecsökkent 1648-ra, amely adatok már egy versenyzőbb piacot jeleznek.

A Hivatal a 2008-as adatok alapján megállapította, hogy a „2008. évi modellváltást követően nem bontakozott ki intenzív verseny a felhasználókért. A szolgáltató váltás szintje alacsony, szolgáltató váltása többnyire a nagyfogyasztóknál figyelhető meg. A 2008. január után piacra került, döntően kvv körbe tartozó fogyasztói szegmensre vonatkozóan független kereskedők jelentős szolgáltató váltási nehézségekről számolnak be. A probléma elsősorban az elosztói engedélyes társasággal kapcsolatos működő kereskedőktől független kereskedőkhöz történő átszerződés folyamatával, az ahhoz kapcsolódó fogyasztói információ-átadási nehézségekkel kapcsolatos.

” „... a 2008. évi piaci részesedés és az árreakció alakulása alapján a Hivatal megállapította, hogy az egyetemes szolgáltatásra nem jogosult felhasználók részére történő villamos energia értékesítés országos piacán a piacra lépés jogi, illetve strukturális akadályai tartósan fennállnak, és a piac nem a hatékony verseny irányába fejlődik, így összességében megállapítható, hogy a piacon a verseny nem kellően hatékony.” Ugyanakkor a piacot megvizsgálva a Hivatal azt is megállapította, hogy nincs a piacon olyan szereplő, aki jelentős piaci erővel rendelkezne, és a 2008-ban tapasztalható magas árrejt átmeneti jelenségnek értékelte, amelyet a fejlődő verseny a közeljövőben várhatóan lecsökkent. A Hivatal szerint nem azonosítható olyan akadály, amely miatt egy alkalmazkodási idő után a piac nem mozdulhatna el a hatékony verseny irányába.

III.2.1. Javaslatok

A hazai árampiac keresleti oldalának szabályozása alapvetően megfelelő. A szabadpiaci szegmensben a Gazdasági Versenyhivatal és a MEH ellenőrzése mellett folyó, várhatóan élénkülő verseny az árreakció érzékelhető csökkenéséhez vezethet.

- További szabályozói erőfeszítésekre van szükség a közepes méretű fogyasztói körben tapasztalható szolgáltatóváltási nehézségek és költségek csökkentése, a váltás zökkenőmentessé tétele érdekében. Az elosztói engedélyes körben egységesíteni kell a nagy mennyiségű szolgáltatóváltáshoz kapcsolódó fogyasztói adatkezelés, adatátadás folyamatát.
- Az egyetemes szolgáltatói (ESZ) piaci szegmenssel kapcsolatban az elsődleges feladat az újból piacra lépésének megkönnyítése.
- A verseny élénkülése esetén az ESZ szabályozás megszüntetésének lehetősége is vizsgálendő.
- A szabadpiaci fogyasztók árampiacra vonatkozó ismeretei, a fogyasztók piaci tudatossága rendkívül alacsony szinten vannak. A területért felelős állami intézmények nagyobb aktivitására van szükség a fogyasztói tájékoztatás területén.

IV. PIACI INTÉZMÉNYEK

Az árampiac működésének hatékonyságát nem csak a kereslet és a kínálat szerkezete, de egyes intézmények működésének minősége is befolyásolja. Először átfogóan értékeljük a piacműködést befolyásoló intézmények együttesének, azaz a szabályozási környezetnek a minőségét. Ezután röviden érvelünk egy sajátos piaci intézmény, az áramtőzsde megteremtésének szükségessége mellett.

IV.1. A szabályozási környezet stabilitásának, kiszámíthatóságának értékelése

Az árampiaci szereplők szabályozási környezete alatt a stratégiaalkotásért, a jogalkotásért és a jogérvényesítésért felelős állami szervezetek viselkedését és azok eredményét (jogszabályok, határozatok) együttesen értjük. A termelési költségek alakulása mellett a szabályozási változások gyakorolják a legnagyobb hatást a szektor szereplőinek jövedelmezőségére. Ezért a szabályozás minőségével kapcsolatos bizonytalanságot a termelési és beruházási döntésekre ható legfontosabb kockázati tényezőként említik a befektetők.

A hazai árampiac szabályozási környezetét indokolatlan és káros kockázatok terhelték az elmúlt években. Az energetikáért felelős kormányzati intézményrendszer az elmúlt két kormányzati ciklus alatt szétzilálódott. Az energetikai jogalkotás hangsúlya a kormánypártok parlamenti frakciójára tevődött át, szabad teret engedve a vállalati lobbierdekeknek és a politikai korrupciónak. A kormányzat szerepe a jogszabályalkotás folyamatában háttérbe szorult. Az energetikai stratégiaalkotásért felelős kormányzati szervezetek, elsősorban a felügyelő minisztérium az elmúlt évek során olyan drasztikus változásokon ment át (folyamatos miniszterváltás éven belül, átszervezés Gazdasági és Közlekedési Minisztériumból Közlekedési, Hírközlési és Energetikai Minisztériummá), amelyek ellehetetlenítettek bármiféle következetességet a saját maga alkotta stratégiai dokumentumok végrehajtását illetően (OGY határozat a 2007- 2020 közötti időszakra vonatkozó energiapolitikai koncepcióról, megújuló energia stratégia, energiahatékonysági cselekvési terv). A szektor szabályozásáért felelős Magyar Energia Hivatal függetlensége súlyos csorbát szenvedett.

A fenti fejlemények a befektetői környezet elbizonytalanodásához vezettek. A hazai energiaszektor privatizáltságának igen magas foka mellett mindez a hosszú távú ellátásbiztonsághoz nélkülözhetetlen befektetések elmaradását eredményezi.

Általános befektetési nehézségek

A barnamezős, illetve vállalati felvásárláson keresztül megvalósuló befektetéseket nagyon megnehezíti, hogy a magyar vállalati átláthatóság szintje (a cégnyilvánosság folyamatos szűkítése, az OECD nyilvánossági és anti-korrupciós irányelvének túl szűk alkalmazása, a közintézmények kezelésében lévő adatokra vonatkozó PSI-irányelv átültetésének hiánya és más tényezők miatt) az OECD és az EU szintjén a legrosszabbak között van, sőt, általában elmarad a vezető poszt-szovjet, latin-amerikai és más fejlődő országok szintjétől is. A

befektetési célpont kiválasztása és a megfelelő vállalatértékelés még akkor is nagyon sok időbe és nehézségbe ütközne, ha a vállalat piaca becsülhető volna. A zöldmezős beruházásoknál viszont az EU és OECD viszonyok között is kimagasló túlbürokratizáltság, az adminisztratív akadályok igen magas időbeli és pénzbeli költsége, valamint az EU és OECD viszonyban is kimagasló korrupció teszi nagyon nehézé a kezdeti lépések megtételét. Ha magyar vagy külföldi befektető ennek ellenére elhatározza, hogy a magyar energiaszektorba befektet, akkor ott egy olyan Magyar Állammal találkozik, amelyik sokszor érthetetlen módon szabályozza a piacot, nem következetesen adóztat, a piaci keresletet kiszámíthatatlan kampányokkal befolyásolja és a szerződéseit szinte soha nem tartja be.

Kormányzati hitelesség hiánya

2008. március 10-én a miniszterelnök az árampiacot jelentősen érintő változásokat jelentett be. Ezek főbb elemei az MVM vezérigazgatójának menesztése, a hálózati rendszerirányító társaság (MAVÍR) MVM holdingról történő leválasztása valamint az így függetlenné váló vállalkozások tőzsdéi bevezetésének előkészítése voltak. Az intézkedéseknek a fogyasztókért történő verseny fokozását kellett volna szolgálniuk. A fentiek közül a piacszerkezetet és a verseny jellegét érintő fentebbi elképzelések közül semmi nem valósult meg, az egyetlen tényleges változást a vezérigazgató váltás jelentette. A tavasz folyamán az MVM ugyan még bekerült az Új Tulajdonosi Program által első körben privatizálni javasolt állami vagyoneszközök közé, de az ősz során kibontakozó pénzügyi és gazdasági válság hatására a kormány leállította a Programot, így az MVM-re vonatkozó privatizációs tervek lekerültek a napirendről. Az év során nem történtek érdemi lépések az MVM monopolisztikus nagykereskedelmi pozícióját garantáló hosszú távú megállapodások felbontása vagy újratárgyalása ügyében, így az ország elkerülhetetlenül az EU Bizottságnak az illegális állami támogatások ügyében hozott év végi határozata által kijelölt kényszerpályára került.

A jogalkotás kiszámíthatatlansága

A magyar energetikai jogalkotás, részben az európai, illetve hazai energetikai szakpolitika közötti összefüggés gyengesége miatt befektetői szemmel nézve egyedi alkukon alapuló, járadék-vadász típusú jogalkotásnak látszik. A magyar energetikai jogalkotási program nem követ semmiféle nemzeti energiapolitikát, a jogszabály-változások a beruházási és üzemeltetési tervek szempontjából teljesen *ad hoc* változtatásnak tűnnek. A jogalkotási törvény rendelkezéseit a társadalmi és gazdaságossági vizsgálatokról, illetve az érintettek ésszerű időben történő bevonásáról nem tartják be. A jogalkotó időnként olyan mértékben rendezi át az ágazaton belüli viszonyokat – például az egyes vertikumok, vagyis termelés, szállítás, elosztás, kiskereskedelem közötti árreket –, hogy arra ésszerűen a magánpiac szereplői nem tudnak felkészülni. A fentiekre több elrettentő példa is említhető:

- A 2008 eleji piaci modellváltáshoz kapcsolódó jogszabályi bizonytalanság, amely jelentősen hozzájárult a 2008. év során bekövetkezett drasztikus szabadpiaci áramár emelkedéshez. Ezek közül kiemelkedett a 2007. november végi szombati napon 'alkotott', majd két nap múlva hatályát veszítő kormányrendelet, amely a szabadpiaci szereplők számára lezárta a legfontosabb importkapacitáshoz való hozzáférést a 2008. évre (szlovák-magyar irány).
- A kötelező átvételi rendszer drámai átalakítása 2008 elejétől kezdve a nagyméretű, gáztüzelésű kapcsolt hőerőműveket beemelte az eredetileg a megújuló energiatermelés ösztönzésére létrehozott rezsimbe. Befektetői szempontból nem érthető, hogy a

- „zöldáram” rendszerbe miként tartozhat egyes időszakokban a primer termelés 30 százaléka akkor, amikor Magyarországon a zöldáram aránya 5 százalék körüli.
- A 2008 novemberében elfogadott ún. Robin Hood adó az energetikai vállalkozások zömére extra 8% vállalkozási nyereségadót vetett ki, diszkriminatív módon.
 - 2008 közepe óta fénykorukat élik a salátatörvények. Egy ilyen, 2008 nyarán elfogadott salátatörvény a gázellátási törvénynek lényegében minden paragrafusát módosította. Egyúttal meghonosította azt a legújabb gyakorlatot is, amely a jogalkotás erejénél fogva igyekszik felülmúlni a szabályozó hatóság (MEH) által határozattal már lezárt döntést (szolgáltatói büntetések Krízisalapba fizettetése).
 - Egy 2009. november 27-én benyújtott nagykoalíciós egyéni képviselői törvényjavaslat három meghatározó energetikai törvény (stratégiai készletezés, VET és GET) alapvető módosítását hajtáná végre bármiféle előzetes államigazgatási és széleskörű szakmai egyeztetés nélkül. Ugyanez a törvényjavaslat a MEH folyamatban lévő vizsgálatának eredményét igyekszik a törvény erejénél fogva felülmúlni (kötelező átvétel hosszabbítása).

Túlbürokratizált és kiszámíthatatlan jogalkalmazás

A folyamatos jogalkotói beavatkozások, valamint az állami szervezetek szinte állandó átalakítása, illetve a törvényesség határát többnyire kívülről súroló regulátor-váltások a közhivatalok viselkedését befektetői szempontból kiszámíthatatlanná teszik (lásd táblázat). A jogalkalmazók nem képesek jól, de gyakran rosszul sem alkalmazni a folyamatosan változó joganyagot. Ennek az az eredménye, hogy a közigazgatási eljárások lassúak, kiszámíthatatlanok és sokszor korruptak.

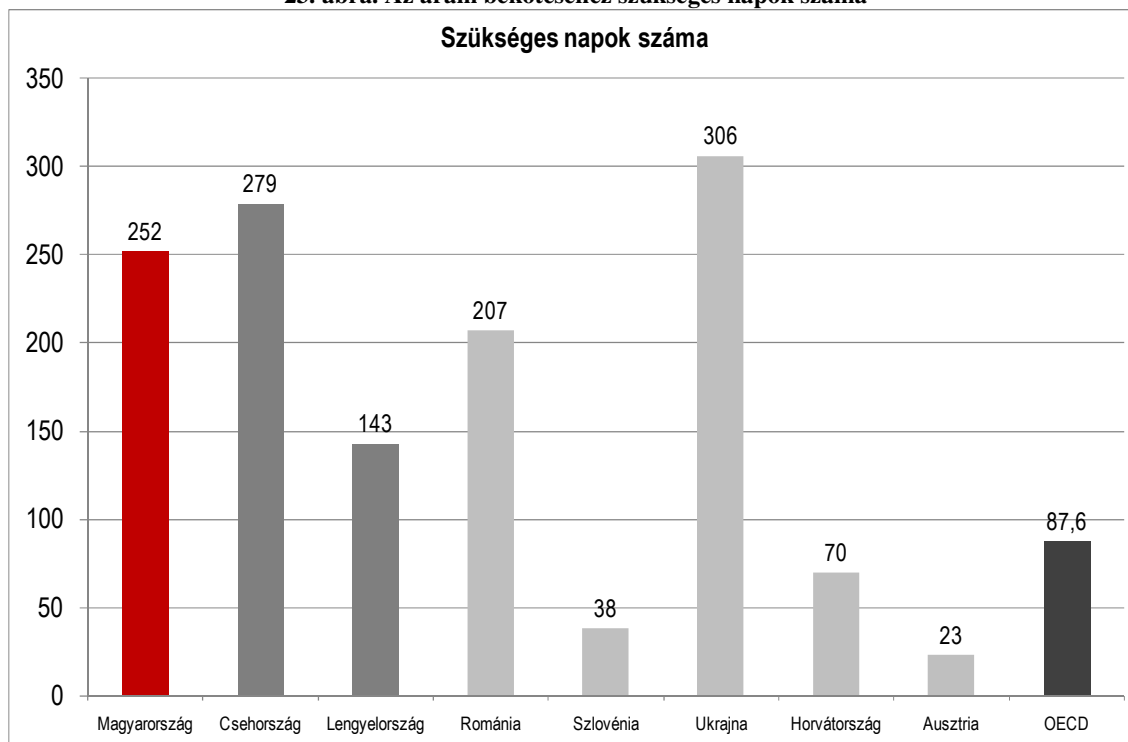
15. táblázat. Az energiaszabályozó hatóságok vezetőinek átlagos szolgálati ideje a régióban

Ország	Megalakulás éve	Vezetők száma	Vezető átlagos szolgálati ideje (2008)	A jelenlegi vezető kinevezési időtartama
Ausztria	2001	1	7	>5
Bulgária	1999*	4	2,25	(>5)***
Horvátország	2001**	2	4	4
Csehország	2001	2	5	5
Magyarország	1994	5	2,8	(>5)****
Románia	1999	7	1,5	<1
Szlovákia	2002	4	2	<2
Szlovénia	2001	2	4	2

Forrás: Nemzeti szabályozó hatóságok éves jelentései

- A Világbank *Getting Electricity* felmérése szerint egy KKV ipartelep bekötése a nemzeti hálózatba – anélkül, hogy visszatáplálást lehetővé tevő, vagy okos mérésen alapuló interaktív kapcsolat alakulna ki – ma 252 napot vesz igénybe Magyarországon (OECD átlag: 87,6 nap, míg Ausztriában mindössze 23 nap). Egy amerikai befektetőtől származó összehasonlítás szerint egy földgázvezeték fektetésének ideje – engedélyezéssel együtt – mintegy 60-90 nap az Egyesült Államokban, Magyarországon az engedélyeztetés 270 nap.

23. ábra. Az áram bekötéséhez szükséges napok száma

Forrás: www.doinbusiness.org

- Az ország első zöldmezős, 20 MW-os biomassza erőművének üzembe helyezéséhez összesen 60 fölötti engedély és hozzájárulás beszerzésére volt szükség.
- Az innovatív, nem tipikus eljárások lefolytatására a közhivatalok nem képesek vagy hajlandók. A bioetanol gyártásának terén nem világos, hogy Magyarország vegyipari termékként, agrár-melléktermékként vagy jövedéki termékként, azaz lényegében alkoholként kívánja az etanol-gyártást engedélyezni és adóztatni. Bármelyik esetben 20-30 egymásra épülő, de eltérő sorrendű közigazgatási eljárás lefolytatására van szükség, miközben a befektető számára mindegy, hogy a végterméket adalékként használják, elégetik, megisszák vagy kiöntik.
- A jelenlegi hatósági gyakorlatban nem világos, hogy milyen hatóságnak kell az első eljárásokat lefolytatnia ahhoz, hogy egy nukleáris technológián alapuló, de magánkezdemenyvezésű energetikai projekt országgyűlési elvi döntésre előterjeszhető legyen.
- A bányászati és energetikai igazgatás nem képes sem engedélyezési, sem adóügyi szempontból megbirkózni azzal az innovatív eljárással, ha valaki egy kimerült szénbányából a bennmaradt gázokat akarja kibányászni.

Korrupció

Magyarország minden korrupciós felmérés szerint az elmúlt években nagyon gyors spirálban csúszik lefelé. A Transparency International felmérése szerint Magyarország Európai viszonyban nagyon korrump, világviszonylatban közepesen korrump ország. A korrupció jelensége ma már az energetikai szektor mindennapjait is átszövik.

- *Korrupció az adminisztrációban.* Az eljáró, vagy inkább el nem járó hivatalokban dolgozók gyakran keltik azt a látszatot, hogy a nemzetközi gyakorlatban példátlanul

lassú, kiszámíthatatlan vagy rosszul definiált eljárásokat képesek felgyorsítani vagy pozitívan elbírálni. Attól függetlenül, hogy a befektetők elmondása szerint gyakran konkrét korrupciós igény is megjelenik, az egész eljárás Magyarország igen rossz általános megítélésével együtt önmagában is teremt korrupciós kínálatot is, hiszen a befektetők azt hiszik, hogy az egész értelmetlen eljárás célja a kenőpénz kizsárolása.

- *Politikai korrupció.* A jogalkotáshoz kapcsolódó politikai korrupció a szektor szereplőinek elmondása alapján általános jelenséggé vált.

A piaci szabályok stabilitása

A jó szabályozás alapelve, hogy törvényben a stabilitást, alacsonyabb rendű jogszabályokban a rugalmasságot, változást jobban igénylő piaci feltételeket kell rögzíteni. Magyarországon e szabály nem látszik teljesülni. A 2008. januártól életbe lépő új Villamos Energia Törvény (2007. évi LXXXVI. Tv) hatályos szövege a jogtár szerint az elmúlt két évben 11-szer és jelentősen változott. Ugyanakkor olyan, a rugalmas változtatást igénylő kérdések, mint a megújuló energia hatósági ára, a törvényben kerül meghatározásra. A piaci működés részletes szabályait tartalmazó Kereskedelmi Szabályzat módosítását ugyanezen idő alatt a Magyar Energia Hivatal hét alkalommal engedélyezte.

Jogviták, befektető védelmi problémák

Magyarország a Price Waterhouse Coopers 55 országra kiterjedő, felsővezetői megkérdezésen alapuló kérdőíve szerint a gazdasági bűncselekmények által legjobban fertőzött európai állam. A magyar nagyvállalatok 67 százaléka esett gazdasági bűncselekmény áldozatává 2008-2009-ben. Magyarország a Világbank felmérése szerint a 119. helyen áll a világ 190 országából a kisebbségi tulajdon védelmére vonatkozó szabályozás tekintetében. A magyar állam a legtöbb közép- és hosszútávú szerződését nem hogy az energetikai szektor által megkívánt 40-60 éves, de általában 4-10 éves távlatban sem tartja be. A magyarországi külföldi befektetők jelentős része – kivéve a keleti befektetőket – perben áll a Magyar Állammal (AES, EdF, Suez-GdF, etc). A HTM-ek megszüntetésével kapcsolatos EU bizottsági határozat végrehajtására még mindig nem került sor. Ebben a helyzetben mind a magyar, mind a külföldi befektetők úgy érezhetik, hogy a Magyar Állam tulajdonjogukat az energetikai termelés, kereskedelem, technológiai beszállítás területén nem képes megvédeni.

IV.1.1. Javaslatok

A hazai árampiaci szabályozási környezetének stabilitását, kiszámíthatóságát, átláthatóságát, a hazai energiapiaci befektetői környezetét az alább javasoltak megvalósítása révén javasoljuk javítani.

- Energetikai stratégiaalkotás és energiapolitikai kompetencia létrehozása minisztériumi szinten. Ez ma jelentős részben hiányzik, a politikaalkotás 'kiszervezésre' kerül részben az energiahivatal, részben a nagyvállalatok, illetve konzulensek felé. A 'policy' feladatokat el kell választani a szabályozástól.
- Az energiapolitika végrehajtását koordináló testület létrehozása. Az energiapolitikai célok végrehajtásának fő akadályja számos esetben az érintett állami szervezetek munkájának kaotikus, összehangolatlan jellege. A testület – legalább a jelenlegi kaotikus állapot felszámolásáig – a stratégia végrehajtásának koordinálásáért felelne.

- *Ad hoc* jogalkotási gyakorlat helyett nyilvános stratégiához illeszkedő jogalkotás. A jogalkotásról szóló törvény rendelkezéseinek betartása.
- A szabályozói hitelesség helyreállítása. A szabályozó szervezet függetlenségét meg kell erősíteni. Meg kell szüntetni a szabályozó szakmai döntéseinek politikai befolyásolás és jogalkotás útján történő megváltoztatására irányuló jelenlegi gyakorlatot.
- A közigazgatási és politikai korrupció felszámolása.
- Energiaipari különadó (Robin Hood adó) megszüntetése.
- Befektetői konzultációs testület megalakítása a folyamatban lévő viták peren kívüli rendezése és a befektetői bizalom és befektetési kedv erősítése érdekében.
- A hatósági engedélyezési eljárások radikális egyszerűsítését szolgáló lehetőségek feltárása és határozott deregulációs politika.

IV.2. Áramtőzsde

Egy jól működő, likvid energia tőzsdén a mindenkori árat az aktuális kereslet-kínálat határozza meg. Elégséges likviditás esetén nincs mód arra hogy egyes szereplők, közvetlenül eltérítsék a piaci árképzés folyamatát és a nekik kedvező irányba befolyásolják az árakat. Így sem az eladónak nem kell aggódnia, hogy domináns piaci szereplők learbitrálják és ennek következményeként esetlegesen a piaci árnál olcsóbban adott túl az energián, sem pedig a vevőnek, hogy a valós piaci ártól drágábban vásárolt. A tőzsdei kereskedés során a kereskedők mentesülnek a partnerkockázattól, az ügyletek teljesülését az elszámolását végző elszámolóház és az elszámolásban segédkező bankok garantálják. Továbbá tőzsdei üzletkötések esetén az anonimitás biztosított mivel, mind a vevő, mind pedig az eladó csak a tőzsdével áll közvetlen kapcsolatban. A tőzsdén minden kereskedő partner ugyanazokkal a jogokkal, kötelezettségekkel és lehetőségekkel bír. Egy energia szektorbeli cégtől független tőzsdeüzemeltető esetén a protekcionizmus kizárt. További előnye az energia tőzsdének a bilaterális szerződésekhez és az aukciókhoz képest, hogy a kereskedés folyamatos, az elektromos energia kereskedési lehetősége elvileg korlátozás nélkül áll rendelkezésre. A termékek ára és azok változása publikus és mindenki számára könnyen hozzáférhető. A tőzsdei kereskedés támogatja az energiatermelő cégek közötti versenyt és hatékonyságjavulást a termelőkapacitások jobb kihasználása révén. A felfokozott verseny pedig a vételi és eladási jegyzésárak különbségének csökkenését vonja maga után, mely végül az árak általános csökkenését is megteremtheti.

A jelenlegi hazai árampiaci nagykereskedelem kétoldalú szerződéses rendszer alapján működik, a törvény adta lehetőség ellenére eddig nem jött létre hazai szervezett árampiac, illetve áramtőzsde. Fejlett regionális piacintegráció esetén nem lenne feltétlenül szükséges egy speciálisan hazai platformra. A piaci integráció jelenlegi szintjén mégis több, a piac fejlődését előmozdító kedvező hatása lehetne a napi és napon belüli szervezett kereskedést lehetővé tevő intézménynek.

- Hiteles nagykereskedelmi árinformációt nyújtana a piaci szereplők számára. Ma ugyan több platform is létezik már a napi áram nagykereskedelmi folyamatokat jellemző adatok publikálására (pld. HEPI), ezek az információk azonban a szélesebb fogyasztói közönség, illetve a kisebb piaci szereplők számára nem érhetőek el könnyen és olcsón. A hiteles árindexek a szabályozási és magánkontraktusok feltételeibe is beépülhetnének.
- Az ügyfélkockázat kezelés révén a decentralizált áramtermelők KÁT rendszerből az árampiacra történő kilépését is elősegítené.
- A hazai tőzsde létrejötte megteremtené a legfontosabb szomszédos rendszerekkel történő piac-összekapcsolás alapvető feltételét, amely önmagában javíthatná a hazai árampiac likviditását.

Versengő alternatívák

A hazai szervezett árampiac létrehozásáért több alternatíva versenyez. Az egyik a MAVIR által kezdeményezett HUPX projekt, amely kezdetben az azonnali (spot) piaccal szeretett volna nyitni és azt követően szervezte volna meg a napi elszámolását, határidős energiatermékekkel való kereskedést. Ezzel szemben a Prágai Energia Tőzsde (PXE) 2009. március 2-án beindította magyarországi platformját, ahol azóta magyarországi szállítás

határidős termékekkel lehet kereskedni. Megjegyezzük, hogy jelenleg a platform nem tartozik a MEH és a magyar törvényi szabályozás hatálya alá. A PXE 2010. első felében tervezi elindítani a magyar azonnali piacot. Időközben a MAVIR is jelezte, hogy 2010 első felében elindítja a hazai spot piacot.

A HUPX elindítását – a tetemes befektetési igény mellett – az is késleltette, hogy az MVM saját kereskedelmi platformja, a PowerForum fejlesztésére koncentrált erőforrásait. Ez a platform azonban számos hátránnyal bír a transzparens, likvid áramtőzsdékkel szemben.

- Nem egységesen és központilag kezeli a partnerkockázatot;
- döntően nem sztenderdizált termékek kereskedelme folyik rajta;
- a kereskedés és az árak csak a Forum tagjai és az energiahivatal számára érhetők el, a szélesebb publikum számára nem.

Ezek alapján azt mondhatjuk, hogy a POWERFORUM, miközben nem akadályozza az áramtőzsde létrejöttét, nem is helyettesíti azt. Olyan költségkímélő szolgáltatásokat nyújt a piaci résztvevők számára, amelyek egyrészt a jogszabályi kötelezettségek (JPE, VET 106.) teljesítését biztosítják, másrészt jól kiegészíti az áramtőzsde funkcióit mindaddig, amíg azt a piac igényli.

IV.2.1. Javaslatok

- A politika segítse elő, hogy mielőbb létrejöhessen a piaci likviditást és transzparenciát erősítő hazai szervezett spot áramkereskedés és az arra épülő fejlett árampiac.
- A transzparens referenciaárat be kell építeni a szabályozás hatálya alá eső árakba, ahol csak lehetséges.
- A hazai spot piac kialakításánál döntő szempont, hogy annak kereskedési rendszere könnyen összekapcsolható legyen a szomszédos országok rendszereivel (market coupling). Ebben a tekintetben elsősorban az osztrák és a román, majd a szlovák – cseh piacokkal történő gyors integráció javíthatja a hazai piac likviditását.